

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Andra kammaren.

Nr 11.

Tisdagen den 23 mars.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 16, den 17 och den 20 innevarande mars.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att ledamoten av riksdagens andra kammare fru Anna Ronnebäck på grund av influensa är förhindrad inställa sig till riksdagens arbete t. o. m. den 24 mars 1943.

Östersund den 19 mars 1943.

I. Lundholm,
las.läkare.

Kammaren beviljade fru Ronnebäck ledighet från riksdagsgöromålen under 6 dagar från och med den 19 mars.

§ 3.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 233, innefattande inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess denna dag fattade beslut, att ett särskilt utskott, bestående av tjugufyra ledamöter, tolv från vardera kammaren, skulle tillsättas för behandling av

ej mindre Kungl. Maj:ts propositioner

nr 179, angående centralisering av underhållstjänsten i fråga om intendenturmateriel m. m.; och

nr 180, angående organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning, än även de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor; och beslöt kammaren antaga berörda inbjudan.

Herr talmannen lämnade härefter på begäran ordet till

Herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig föreslå, att kammaren måtte besluta att till det särskilda utskottet välja lika många suppleanter som antalet suppleanter i statsutskottet eller således aderton.

Denna hemställan bifölles.

§ 4.

Föredrogs var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 178, angående försäkring för olycksfall i arbete av vissa tjänstepliktiga m. m.;

Andra kammarens protokoll 1943. Nr 11.

till särskilda utskottet propositionerna:

nr 179, angående centralisering av underhållstjänsten i fråga om intendentmateriel m. m.; och

nr 180, angående organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning; samt

till statsutskottet propositionen, nr 181, med förslag till stat för försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1943/44.

§ 5.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 313 av herr *Skoglund* i Umeå m. fl.;

till behandling av lagutskott motionen nr 314 av herrar *Staxäng* och *Hansson* i Rubbestad; samt

till jordbruksutskottet motionen nr 315 av herr *Jacobson* m. fl.

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, statsutskottets utlåtanden nr 11 och 42—48, bevillningsutskottets betänkanden nr 10 och 16, bankoutskottets utlåtanden nr 23—30, andra lagutskottets utlåtanden nr 14 och 15, jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 1 och 7—12, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 4 och 5 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 5 och 6.

§ 7.

Herr *Persson* i Falla erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att motionstiden beträffande Kungl. Maj:ts propositioner nr 179 och 180 må med hänsyn till den synnerliga omfattningen av dessa ärenden utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionernas avlämnande.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 8.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; och

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av ett för vissa byggnadsarbeten vid erkända alkoholistanstalten Dagöholm anvisat anslag; samt

från bankoutskottet:

nr 12, angående regleringen för budgetåret 1943/44 av utgifter under riksstatens tolfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i visst fall i anledning av olycksfall i arbete;

nr 78, i anledning av väckt motion om ersättning för olycksfall i arbete åt flottningsarbetaren J. A. Gustavssons änka och minderåriga barn;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av änkan Tora Virginia Bengtsson och Gun-Britt Bengtsson tillkommande livräntor;

nr 80, i anledning av väckt motion om visst tillägg till övergångsbestämmelserna till tjänstepensionsreglementet för lärare vid högre kommunala skolor;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätt i statens pensionsanstalt för personal vid de kungl. teatrarna;

nr 82, i anledning av väckt motion om livränta åt värnpliktige sergeanten E. S. Östmans änka och minderåriga barn;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 juni 1940 (nr 437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, m. m.; och

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Lindqvist*, nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 150, angående anslag för budgetåret 1943/44 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

herr *Sefve*, nr 317, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 150;

herr *Sundqvist*, nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 141, med förslag till kungörelse angående förbud mot offentliga nöjestillställningar m. m. på vissa kyrkliga högtidsdagar;

herr *Persson* i Falla, nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 120, angående upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område;

herrar *Hallagård* och *Pettersson* i Dahl, nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 129, angående omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m.;

herr *Svensson* i Ljungskile, nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 138, angående upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m.;

herr *Werner m. fl.*, nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 139, angående avtal rörande gruvskogarna i riket; och

herr *Hansson* i Skediga, nr 323, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 139.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.12 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 24 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att herr Karlsson i Grängesberg, som vid kammarens sammanträde den 9 mars med läkarintyg styrkt sig från och med den 8 i samma månad tills vidare vara förhindrad att delta i riksdagsgöromålen, den 20 mars åter intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

På förslag av herr talmannen, som förklarade sig hava om tiden för valen samrått med första kammarens talman, beslöt kammaren att vid plenum onsdagen den 31 innevarande mars förrätta val av ledamöter och suppleanter i det särskilda utskott, som på grund av kamrarnas samstämmiga beslut skulle tillsättas.

§ 3.

*Svar på
i interpellation.*

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**, som anförde: Herr talman! Herr Olovson har till mig framställt följande fråga:

Har statsrådet för avsikt att föranstalta om en opartisk undersökning rörande de säkerhetsåtgärder, som vidtogos eller förbisågos vid omhändertagandet av besättningen och passagerarna från det i Lekvattnet den 24 februari i år nödländade tyska kurirplanet?

Med anledning härav vill jag anföra följande.

Den 24 februari på eftermiddagen strök ett tyskt kurirplan på väg från Kemi till Oslo över en svensk förläggning vid Lekvattnet och nödländade omkring kl. 17.15 cirka 2½ kilometer från förläggningen. Vederbörande kompanichef bedömde, att kurirplanet störtat och att skyndsamt hjälp måste bringas eventuellt skadade. Kompanichefen gav order till dagofficeren, en fänrik, att med sin pluton beväpnad begiva sig till planet och taga hand om detta. Dessutom tillkallades ambulans. Fänriken alarmerade sin pluton, som vid tillfället intog måltid i matsalen, och begav sig själv i språngmarsch i väg med den del av truppen, som blev först färdig (4 kulsprutegevärsskyttar och 4 kulsprute-pistolskyttar). Plutonen hade vakt denna dag, varför endast omkring hälften av styrkan var disponibel. Bland andra var ammunitionsunderbefälet icke närvarande i det ögonblick, då fänriken och de 8 första gävo sig i väg. Den grad av beredskap, som var anbefalld, innebar, att skarp ammunition ej var utdelad till personal, som icke hade vakttjänst. Fänriken gav order om att ammunition skulle medföras av nästa grupp. Fänriken och hans 8 man upphunnos under vägen till planet av en sparkstötting med gevärsammunition, som utdelades innan manskapet nått fram till planet. Kulsprutepistolammunition hade dock icke medförts, varför endast kulsprutegevärsskyttarna voro utrustade med ammunition.

Svar på interpellation. (Forts.)

På vägen till planet mötte första gruppen den tyske officer som fanns i planet, en oberleutnant, tillsammans med piloten. På anmodan av fänriken utfärdade den tyske officeren skriftlig order att de övriga skulle utlämna vapnen. På grund av den tyske officerens hänvisning till internationella bestämmelser tilläts denne behålla sin pistol. 1 furir och 2 man avdelades att föra officeren och piloten till Lekvattnet. Fänriken själv med återstående manskap fortsatte till flygplanet.

Under tiden hade också kompanichefen springande begivit sig i riktning mot planet. På vägen mötte även han — alltså senare än fänriken — de sistnämnda tyskarna, som under bevakning fördes mot förläggningen. Av tyskarna var endast officeren beväpnad. Officeren uppgav, att internationella bestämmelser gävo honom rätt att behålla sitt tjänstevapen. Detta medgavs. Officeren fick behålla sitt vapen till nästföljande dags morgon.

De ombordvarande utgjordes — inberäknat de förutnämnda tyskarna — av 1 officer, 4 fältväblar, 14 manskap och 1 sjuksyster. De voro oskadade och på väg från Finland till Tyskland via Norge på permission. Planet var lätt ramponerat. Orsaken till nödlandningen hade varit motorfel och isbildning.

När fänriken med sin trupp anlände till flygplanet, hade solen gått ned för cirka 45 minuter sedan. Det var alltså mörkt på platsen. Flygplanet bevakades av två hemvärnsmän. Dessa bodde i närheten av landningsplatsen. 17-åriga hemvärnsmannen Nikolaus Andersson hade, när han såg planet gå ned, rusat hem, tagit uniform, gevär och ammunitionsgördel och begivit sig till landningsplatsen. Under det att han riktade sitt laddade gevär mot planet hade han ropat på svenska: »Gå ner från planet» men icke blivit förstörd. En av tyskarna hade med armarna i kors gått mot hemvärnsmannen och uttalat ordet telefon. Andersson hade anmodat en tillstädeskommande person att åtfölja den tyske officeren och piloten till förläggningen, under det att han själv stannat och bevakat planet och dess passagerare, tills militärpatrullen anlände. Den civile, som åtföljde tyskarna, hade mött patrullen efter 200 meter.

Vid framkomsten till planet, som alltså redan befann sig under svensk bevakning, överlämnade fänriken oberleutnantens skriftliga order till en överfältväbel. Ordern innebar, att planet skulle lämnas med undantag för två man, som skulle stanna som bevakning, att vapen och ammunition skulle utlämnas samt att personliga ägodelar skulle medföras. Plutonchefen uppställde tyskarna på ett led för utlämning av vapnen. Först lämnades därvid 4 pistoler och sedan ytterligare 4. Någon kroppsvisitation gjordes icke, emedan det var beckmörkt och fänriken icke hade någon lampa. Fänriken kunde alltså icke se, om alla handvapen överlämnats, men trodde att så var förhållandet.

Fänriken sökte komma in i planet för att verkställa visitation men vägrades tillträde under hänvisning till internationella bestämmelser. Därvid såg han två lätta kulsprutor, som voro fastspända med remmar på planets innervägg.

Bevakning, dubbelpost, anordnades, varjämte fänriken själv kvarstannade. Stängsel kunde icke ordnas runt planet under natten. De två i planet kvarvarande tyskarna, en flygingenjör och en mekaniker, bjödos, enligt vad de själva uppgivit, av civila på kaffe och mjölk utanför planet. Militär personal överlämnade icke sprit till dem. Tyskarna själva hade sprit med sig att döma av flaskor, som fänriken sett ligga på marken bredvid ingången till planet. Kompanichefen gav omkring kl. 22.00 order, att flygingenjören och mekanikern skulle föras till förläggningen, vilket också skedde. Därefter visiterades planet av fänriken på kvällen, varvid intet nytt framkom. Planet visiterades änyo av kompanichefen följande morgon, när det blivit ljus. Det innehöll icke ytterligare vapen, ammunition eller fotografiapparater. Vidare visiterades planet av annan officer med samma resultat.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag övergår så till att redogöra för vad som tilldrog sig efter tyskarnas framkomst till den svenska förläggningen.

Den tyske officeren inlogerades i rum innanför den svenske kompanichefens med denne som vakt. För de övriga tyskarna uppläts i förläggningen matsalen i nedre våningen, där de vistades under bevakning. Ena dörren igenspikades på natten, utanför den andra stod dubbelpost. Annan förläggning kunde enligt uppgift icke anskaffas i orten. Ingen av tyskarna fick utan eskort vistas utanför rummet. Tyskarna hade efter avvärjningen fått medföra sitt personliga bagage till förläggningen. Bagaget, som ej undersöktes, var icke omfattande. Det bestod av ränslar och ett par civila kappsäckar. Kompanichefens uppfattning var att bagaget var personligt. Några kameror hade icke iakttagits. En portfölj, som av en svensk soldat under marschövning dagen efter nödlandningen upphittats, överlämnades av denne till en annan värnpliktig, som i sin tur lämnade den till en fänrik. Portföljen, som innehöll en pistol och toalettartiklar, tillhörde den tyske officeren. Fänriken tog ut pistolen och lade den till de andra vapnen. Därpå lämnade kompanichefen portföljen till den tyske officeren, som öppnade portföljen i kompanichefens närvaro. Därvid konstaterade kompanichefen, att portföljen endast innehöll toalettartiklar. Någon filmrulle säger sig ingen ha iakttagit.

Tyskarna påstodo sig ha förlorat en pistol. Hela matsalsbyggnaden, av vilken en del som nämnts upplåtits åt tyskarna, och även terrängen däromkring undersöktes, utan att pistolen kunde återfinnas. Den svenska truppen visiterades, utan resultat. Denna visitation utfördes icke i tyskarnas närvaro. Där emot visiterades icke flygplanets personal.

Den tyska truppen hade efter ankomsten till förläggningen erhållit förplägnad men icke sprit. De två tyskar, som kvarlämnats vid planet till kl. 22.00, utpisades likaledes efter ankomsten från planet, alltså icke vid planet.

Den tyske officeren tilläts telefonera till tyske flygattachén i Stockholm. Samtalet skedde under kontroll av kompanichefen, som dock icke fullständigt behärskade tyska men fick den uppfattningen, att rapport endast lämnades om flygplanets nödlandning, varförutom anhölls om direktiv.

Sedan någon tid hade en kompaniafton planerats vid förläggningen. Det övervägdes, huruvida icke denna sammankomst skulle inställas. Kompanichefen beslutade emellertid, att den skulle äga rum men i en från den tyska förläggningen skild lokal. Fältpastorn gjorde senare på aftonen framställning, att en mindre sångkör skulle få utföra några sångnummer för tyskarna, vilket kompanichefen medgav. Under utförandet av sångerna stodo svenskarna i ena änden av salen, tyskarna i den andra.

Kompanichefen säger sig icke ha iakttagit eller erhållit rapport om att några handlingar blivit brända i den tyska förläggningen. Under natten var emellertid den svenska vakten placerad utanför matsalen, där tyskarna lågo. Det är icke omöjligt, att tyskarna, som icke voro visiterade, bränt papper.

Kompanichefen säger sig ha vid detta tillfälle handlat i enlighet med anvisningar av militärbefälhavaren — på dessa kan jag här icke närmare ingå — och eget omdöme, men att han icke kände till några order eller instruktioner utöver dessa anvisningar rörande omhändertagande av nödlandade flygplan. Kompanichefen hade alltså icke fått del av försvarsstabens bestämmelser i ämnet. Utredning varför dessa bestämmelser, vilka utfärdades långt innan V militärbefälsstaben uppsattes, icke tillställts befälet kan för närvarande icke verkställas på grund av pågående övningar.

Jag övergår så till att redogöra för utväxlingen av meddelanden med staber m. m.

Dagofficeren vid V militärbefälsstaben underrättades genom ilsamtal om-

Svar på interpellation. (Forts.)

kring kl. 18.15 om flygplanets nödlandning. Vid detta samtal omnämndes bl. a., att planet innehöll två kulsprutor. Staben underrättade omedelbart försvarsstaben, dock utan att nämna något om kulsprutorna — meddelande till försvarsstaben om kulsprutorna inflöt i en senare, skriftlig rapport om hela händelsen. Försvarsstaben underrättade på grundval av ilsamtalet utrikesdepartementet. Omkring kl. 21.00 erhöles genom dagofficeren vid militärbefälsstaben instruktion av följande innehåll: »De nödlandade i tyskt kurirplan skola enligt utrikesdepartementets bestämmande beredas tillfälle att på bästa och snabbaste väg fortsätta färden till sitt rese-mål. Vill besättningen kvarstanna, möter intet hinder. Kostnaden förskotteras och redovisas utrikesdepartementet via försvarsstaben. Officer avdelas som färdledare genom svenskt område.»

Den tyske befälhavaren begärde att få fortsätta färden. Han meddelades, att detta kunde ske antingen genom transport med bil kortaste vägen till gränsen eller med bil till Charlottenberg och därifrån med järnväg. Tåglägenheten avgick dock först nästföljande dag kl. 18.10. Befälhavaren valde det sistnämnda färd sättet.

Färden nästföljande dag till Charlottenberg företogs med personbilar. Vägen bestämdes med hänsyn till att minsta möjliga befästningsanläggningar skulle kunna iakttagas. Endast vid ett tillfälle passerades en vägspärr. Tyskarnas beväpning transporterades med bagaget. Som färdledare och kontrollöficer beordrades en löjtnant med biträde av en fänrik. Kontingenten anlände till Charlottenberg omkring kl. 14.30. Under uppehållet ställdes lokaler till tyskarnas förfogande. Tillstånd beviljades icke för enskild vistelse utomhus. Före avresan utspisades kontingenten med middagsmål. Resan företogs från Charlottenberg med en svensk tredjeklassvagn. Tyskarnas uppträdande var korrekt.

Detta är enligt nu föreliggande utredning vad som vid denna händelse passerat. Såsom synes äro enligt denna utredning de uppgifter, som i interpellationen vidarebefordrats, i väsentliga delar icke korrekta.

Jag övergår härefter till att på grundval av nämnda utredning angiva min egen uppfattning i de delar där tvekan om lämpligheten av de dispositioner som vidtagits kan synas föreligga.

Det är givet, att ett omdöme om lämpligheten av dessa dispositioner icke får grundas på det intryck som erhålles, när hela händelseförloppet rekonstruerats och föreligger sammanställt, såsom i dag är fallet, utan på de förutsättningar och de fakta som voro kända, allteftersom händelserna utvecklade sig. Från denna utgångspunkt är det naturligt, att det svenska befälet, som levde i tron att olyckshändelse förelåg och att skadade behövde hjälp, rekvirerade ambulans och sände i väg plutonen utan ammunition, då sådan icke ögonblickligen kunde ställas till förfogande. Befälet gick dock så långt i försiktighet, att ammunition i särskild ordning sändes till platsen, så att truppen var utrustad i varje fall med kulsprutegevärsammunition vid ankomsten till flygplanet. Hade kompanichefen varit informerad om det verkliga läget, torde det icke råda någon tvekan om att icke truppen i första hand utrustats med ammunition i stället för med förbandsartiklar. Det måste stå klart för envar, att mot kompanichefens förfarande i denna del, som dikterats av humanitära hänsyn, icke kan riktas någon erinran.

Plutonchefens uppträdande kan måhända giva anledning till erinringar. Han lät den tyske officeren behålla sitt vapen i tro att detta var i överensstämmelse med gällande rätt, han avkrävde visserligen tyskarna deras vapen men övertygade sig icke om att alla, utom den tyske officeren, avlämnat vapnen, och han lät två man av de ombordvarande under omkring fem timmar kvarstanna som bevakning i planet. Bedömt efteråt kan hans handlingssätt förefalla mindre effektivt. Å andra sidan föreligga omständigheter, som kunna fullt ut för-

Svar på interpellation. (Forts.)

klara förfarandet. Han hade icke möjlighet att på platsen övertyga sig om att den tyske officerens påstående, att denne enligt internationell rätt hade befogenhet att behålla sin pistol, var med verkliga förhållandet överensstämmande. Han tog risken av att låta den tyske officeren behålla pistolen för att icke vålla komplikationer, därest det skulle visa sig, att den tyske officeren hade grund för sitt påstående. Även kompanichefen tog den tyske officerens påstående för gott. I själva verket förhåller det sig så, att på detta område icke existerar någon internationell rätt eller praxis. Från tysk sida göres emellertid gällande, att pistol bör få ingå i officers personliga utrustning. Den tyske officeren borde emellertid omedelbart på anfordran ha lämnat ifrån sig sin pistol. Såsom av det föregående framgår, gjorde han så först påföljande dag. Det förhållandet, att han viss tid behöll vapnet, kan dock icke betraktas såsom större brott. Hade emellertid plutonchefen haft kännedom om förvarsstabens förutnämnda bestämmelser rörande omhändertagande av utländska flygplan, skulle han icke ha behövt vara i tvekan om rätta förfarandet. — Att plutonchefen icke visiterade tyskarna för att övertyga sig om att alla lämnat ifrån sig sina vapen kan ha berott därpå, att plutonchefen utgick ifrån att tyskarna lydde den av officeren utfärdade skriftliga ordern. Det var mörkt, vilket försvärade kontrollen, och han saknade lampa. Det är givet att lampa bort medföras. Å andra sidan får icke förglömmas, att truppen hals över huvud givit sig åstad och att tiden icke medgivit ett övertänkande av utrustningens detaljer. — Vad till sist angår det förhållandet, att två tyskar fingo kvarstanna såsom vakt vid planet, sedan yrkande därom framställts under åberopande av internationell rätt, saknade plutonchefen möjlighet att på platsen avgöra vilka rättsliga befogenheter han härvidlag hade. Sedan planet ställts under svensk bevakning, kunde det emellertid icke anses såsom något fel, att flygingenjören och mekanikern tillätos kvarstanna, till dess direktiv ingått rörande huru med flygplanet och de ombordvarande skulle förfaras.

Allt som allt finner jag i betraktande av omständigheterna vid tillfället plutonchefens förfarande icke kunna göras till föremål för väsentligare erinran. Han hade startat i tron att humanitär hjälp erfordrades och ställdes inför en situation helt annorlunda den vilken han trott föreligga. Det är icke sannolikt, att annan person skulle ha i hans situation handlat på annat sätt. Han hade endast partiell instruktion om hur i detta fall skulle förfaras och fick handla efter eget omdöme. Härmed är jag ånyo inne på det enligt min mening anmärkningsvärda förhållandet, att kompanichefen och hans underordnade icke ägde tillgång till eller kännedom om de genom förvarsstaben anbefallda bestämmelserna för omhändertagande av utländska flygplan. Hade dessa bestämmelser varit kända, torde med hänsyn till deras innehåll hela händelsen ha förlöpt utan de episoder, beträffande vilka tvekan nu kan råda. Givet är, att dessa bestämmelser komma att bringas till vederbörandes kännedom, där så icke redan skett.

Om jag lämnar därhän det förhållandet, att tyskarna under uppehållet vid den svenska förläggningen underhölls med sång — jag föreställer mig att ingen vill påtala denna vänlighet från fältpastorns sida — synes mig av vad som passerade under detta uppehåll böra ägnas uppmärksamhet åt sättet för ordnande av tyskarnas förläggning. Det kan med hänsyn till eventuell smittorisk göras gällande, att det icke var välbetänkt att låta tyskarna vistas i matsalen. Annan förläggning kunde emellertid icke anvisas, och smittoriskens bedömdes vara ringa. Tyskarna voro på väg hem, och det tyska saneringssystemet och försiktighetsmåttan mot spridning av smitta torde väl mäta sig med våra egna åtgärder. Det svenska befälet torde ha utgått från att denna sida av saken var ordnad före avresan med kurirplanet och ansåg sig därför kunna låta

Svar på interpellation. (Forts.)

tyskarna uppehålla sig i matsalen. I vad mån befälet bedömt situationen rätt, torde snart visa sig. Den tyske officerens inkvartering borde ha ordnats på annat sätt, än som skedde, om detta varit möjligt. Bakom den svenske chefens anordningar torde ha legat en önskan att ha den tyske officeren under sin personliga kontroll. De upplysningar jag införskaffat om den svenske chefen tyda på att denne kan väntas ha på samma sätt behandlat varje annan utländsk officer som under liknande förhållanden hamnat vid Lekvattnets förläggning.

Det förhållandet, att den svenska truppen underkastades visitation, med anledning av att från tysk sida gjorts gällande, att en pistol förkommit, finner jag icke i och för sig anmärkningsvärt. Hade en svensk pistol förkommit utan att på annat sätt kunna anträffas, torde motsvarande ha skett. Det är — fränsett den juridiska sidan och det förhållandet, att den tyska soldaten torde bli ersättningsskyldig för det förkomna vapnet — av största vikt att icke för krigsbruk avsedda skjutvapen utan kontroll övergå i privat förvar. Skjutvapnets nationalitet gör härvidlag ingen skillnad. Visitationen föregicks, såsom av det förut sagda framgår, av undersökningar i matsalsbyggnaden och dess omgivning och företogs ej i tyskarnas närvaro. Däremot undersöktes icke tyskarna eller deras bagage, vilket enligt mitt förmenande bort ske. Även i denna detalj har det förhållandet, att kännedom sänkades om försvarsstabens förutnämnda bestämmelser, sin betydelse. Överhuvud taget borde skärpt uppmärksamhet ha, på sätt i dessa bestämmelser förutsättes, ägnats åt den medhavda utrustningen.

Resan från den svenska förläggningen med bil till Charlottenberg kan vad anordningarna beträffar icke anses vådlig ur sekretessynpunkt. Måhända borde resan ha företagits i intäckt vagn. Mycken omsorg hade emellertid nedlagts på planeringen av resan, vilket framgår av den skriftliga rapport till chefen för V militärbefälsstaben, som den 27 februari avläts från vederbörande militära befäl. Två officerare medföljde, och resan företogs genom trakter, vars fortifikatoriska anordningar m. m. icke vid ett hastigt passerande kunde bedömas. Härvid gör jag undantag för den vägspärr, som passerades. Motsvarigheter till denna spärr förekomma som bekant mångenstädes i vårt land — även i trakter där utlänningar tillåtas fritt passera.

Vad flygplanets nedmontering och borttransport beträffar är följande att nämna. Dagen efter nödlandningen erhöll chefen för flygvapnet meddelande, att planet skulle nedmonteras genom flygvapnets försorg. Samma dag gavs till F 1 order att ombesörja nedmonteringen. Den 26 ankom en verkmästare och den 27 hela demonteringsstyrkan i övrigt till platsen. Arbetet påbörjades och utfördes i 1—1½ meter snö, isgata och blockterräng. Planet var den 11 mars klart för nedtransport till Lekvattnet och den 12 mars klart för lastning på järnväg i Torsby.

Jag vill till sist uppehålla mig något vid de kulsprutor, som medföljde det tyska kurirplanet. Såsom framgår av vad jag förut anfört, lämnades rapport om deras existens till militärbefälsstaben omkring en timme efter det planet störtat. Försvarsstaben synes från militärbefälsstaben ha erhållit under rättelse därom först i en skriftlig rapport rörande hela händelsen, som till försvarsstabens inkom den 5 mars. Det synes mig anmärkningsvärt, att denna detalj icke tidigare av militärbefälsstaben bringades till försvarsstabens kännedom. Det förhållandet, att så icke omedelbart skedde, torde ha medverkat till att saken icke inom försvarsstaben ägnades tillbörlig uppmärksamhet, då den skriftliga rapporten sent omsider inkom.

Sammanfattningsvis får jag konstatera, att det passerade ger mig anledning till väsentligare erinringar huvudsakligen i följande två hänseenden, nämligen dels att givna bestämmelser om omhändertagande av utländska flygplan icke utlämnats till vederbörande förband, vilket föranlett, att tvekan hos

Svar på interpellation. (Forts.)

platsbefalet kommit att föreligga beträffande det rätta förfarandet, dels att inom militärbefälsstaben och försvarsstaben icke ägnades tillbörlig uppmärksamhet åt det förhållandet, att kulsprutor medfördes i det tyska planet.

Dessa slutsatser bygger jag på den utredning, som genom min försorg införskaffats i denna fråga. Emellertid har militärbefälhavaren anbefallt sakens utredande vid krigsrätt. Härvid torde det passerade komma att mer ingående, än hittills varit möjligt, bli belyst. För ögonblicket måste därför alla omdömen givetvis vara preliminära. Det har dock synt mig angeläget att redan vid detta tillfälle framlägga det material, som nu finnes att tillgå.

Innan jag slutar, vill jag framhålla, att alla uppgifter, ägnade att minska respekten för vår försvarsberedskap, snabbt spridas till utlandet och försämra det intryck man där kan ha om våra försvarsanstalter. Vederläggas dessa uppgifter, är det icke säkert, att vederläggandet uppfattas eller att det helt betager verkan av de felaktiga informationer som tidigare givits. Kvar kan stanna en uppfattning om att det svenska försvaret är mindre effektivt, än det i verkligheten är. Allra minst i en för vårt land ömtålig situation bör spridning givas åt sådana informationer.

Härefter yttrade:

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Liksom alla andra interpellanter begagnar jag tillfället att till försvarsministern frambära mitt tack för hans svar på min interpellation och för att svaret kommit så snabbt.

Jag är fullkomligt övertygad om att försvarsministern här gjort allt vad han förmått för att vinna full klarhet i saken och få fram en riktig bild av vad som här förekommit. Den bild som försvarsministern här tecknat med ledning av företagen undersökning och rapporter från de militära befälhavarna är ju i allt väsentligt lika den bild som jag tecknade i min interpellation. Åtminstone i en detalj är bilden mera, låt mig säga, skrämmande än vad jag har målat den med stöd av min sagesmans uppenbarligen fullt riktiga uppgifter. Innan jag emellertid går vidare, anser jag mig ha både plikt och rätt att närmare angiva de skäl som kommit mig att draga saken inför kammaren.

Berättelser om det s. k. kurirplanet hade varit i omlopp runt om i landet under ett par veckor, och dessa berättelser stämde ungefär överens med de uppgifter som jag fått brevledes från Lekvattnet. Jag hade några dagar gått och burit på detta brev, ganska oviss om på vilket sätt jag skulle försöka vinna klarhet i saken. Tisdagen den 16 mars kunde man i tidningarna läsa utrikesdepartementets meddelande om vad som hade inträffat den 24 februari. Detta verkade icke lugnande, snarare tvärtom. Särskilt oroande verkade uppgiften om att det hade funnits kulsprutor i flygplanet. Oron stegrades genom uppgiften om att utrikesdepartementet först då i dagarna hade fått kännedom om kulsprutorna. Med denna oro kom så — det skall ingen försöka bestrida — att blanda sig något av löje i anledning av talet om att kulsprutorna varit nedmonterade. Samma dag, alltså tisdagen den 16 mars, framställde herr Jonsson i Eskilstuna sina frågor. På dessa frågor svarade utrikesministern påföljande dag. Man torde väl ännu erinra sig, att svaret från utrikesministern icke kom att utlösa några nationella manifestationer i kammaren. Jag tror, att man förr kan tala om beklämning. Detta utrikesministerns svar kunde under inga förhållanden få bli det sista ordet i saken. Av riksdagsmännen kräva väljarna, att de skola lämna informationer, framför allt i frågor som kommit att uppröra befolkningen ute i landet, och utan klart besked rörande kurirplanet skulle riksdagsmännen stått nakna inför väljarna. Allt detta ansåg jag vara skäl nog

Svar på interpellation. (Forts.)

för en interpellation, och detta skäl framstår nu i dag efter svarets lämnande mycket starkare, än vad det gjorde för en vecka sedan.

Jag vill nu ett ögonblick dröja vid vad som förekommer i svaret av den art, att det på intet sätt berör mig, min sagesman eller interpellationen, trots att det ju är ett led i undersökningen. Försvarsministern har här i sitt svar talat om en ung hemvärnsman som först kom till flygplanet och tog besättningen under bevakning. I ett par tidningar har man tjänstvilligt velat släta över det hela, och för att ställa mig mot väggen har man fablat om att jag skulle ha förringat detta rådiga ingripande från hemvärnsmannens sida.

Jag vill i anledning därav fästa uppmärksamheten på att jag icke nämnt ett enda ord om hemvärnsmannen. När jag under förra onsdagens plenum skrev min interpellation, hade jag visserligen fått vissa uppgifter om att en hemvärnsman skulle ha ingripit, men ofullständiga som dessa uppgifter voro, kunde jag icke i min interpellation bringa denne hemvärnsman en hyllning. Jag gör det i stället nu, och jag passar på tillfället att vädja till försvarsministern att försöka åstadkomma en belöning till den unge hemvärnsmannen i Lekvattnet, ty det har han förtjänt. Och vore det brukligt att här i andra kammaren utbringa leven, så skulle jag höja ett leve för hemvärnsmannen i Lekvattnet, ett leve som skulle komma att besvaras med ljungande hurrarop över hela landet, och själv skulle jag hurra värst.

Jag skall fortsätta med utgallringen av saker, som jag inte berört men som återkomma i interpellationssvaret. Jag har inte — det vill jag starkt understryka — sagt eller på något sätt antytt, att tyskarna skulle ha fått sprit av de svenska officerarna. Jag har överhuvud taget inte talat om den saken, och jag har därför inte nu någon anledning att lägga mig i spritaffären. Inte heller har jag talat om någon kompanifest — andra ha möjligen gjort det, men inte jag — och följaktligen kan jag gå också den festen förbi.

Därefter kommer jag fram till vad jag i min interpellation refererat och vad som också hittills — jag säger hittills med full avsikt — framgått av undersökningen.

Beträffande beväpningen heter det i interpellationen: »Patrullen eller gruppen bar vapen men saknade ammunition.» I svaret — eller kanske jag skall säga den militära rapporten — omtalas att den första gruppen startade utan ammunition. Ammunitionsunderbefälhavaren var inte närvarande, och ammunitionen var således inte åtkomlig — detta på en plats fem kilometer från gränsen! Den av mig återgivna uppgiften att patrullen saknade ammunition, när den ryckte ut, var alltså riktig. Saken rättades ju i viss mån till senare, när kulsprutegevärsskyttarna fingo ammunition under vägen. Kulsprutepistolskyttarna kommo däremot fram till flygplanet utan ammunition.

Först, när jag hörde talas om denna sak, trodde jag att det berodde på glömska, att patrullen inte fått med någon ammunition. Men det var ju inte på det sättet, utan faktum är att en patrull, som från en punkt fem kilometer från gränsen skulle rycka fram till en annan punkt två och en halv kilometer från gränsen, inte kunde få tag i ammunition till sina vapen. När man hör sådant, kan man inte annat än utbrista: »Hör oss. Svea! Det blir värre och värre!»

Här talas nu om att de humanitära synpunkterna fingo gå i första hand. Ja, gärna för mig. Jag har inte ett spår att invända emot, att man vidtog åtgärder för att taga hand om eventuellt skadade. Det var ju bara i sin ordning. Men man skall inte göra gällande, att det var av humanitära skäl som man inte fick tag i någon ammunition. Man hade tydligen klart för sig, att man skulle kunna behöva ammunition till automatvapnen, och man letade efter sådan, men av humanitära skäl fick man inte tag i den. När man sedan fann

Svar på interpellation. (Forts.)

ammunitionen, lastade man den på en sparkstötting och kom så ifatt patrullen. men man hade, fortfarande av humanitära skäl, glömt att det också behövdes ammunition till kulsprutepistolskyttarna.

Det lär väl inte efter detta kunna påstås, att uppgiften om att gruppen saknade ammunition, är oriktig. Hela gruppen var utan ammunition, när man startade, och halva gruppen var utan hela tiden. Det borde ju räcka ett gott stycke, vad beträffar riktigheten av min uppgift.

Jag kommer sedan till frågan om avvärpningen. I min interpellation framhölls, att patrullbefälhavaren underlät att avvärpa de tyska soldaterna, men att några av tyskarna rättade detta misstag genom att frivilligt avlämna sina vapen. Nu ha vi fått veta att man begärde av den tyske befälhavaren — kan man överhuvud taget tala om tyska befälhavare här i Sverige? — att han skulle utfärda en order till sitt folk att avlämna vapnen. Men det är väl det svenska befälet, som skall ge order om en sådan sak, åtminstone när man finner sig inom detta lands gränser. Av svaret eller rapporten framgick, att den tyske officeren fick behålla sitt vapen och att endast åtta pistoler avlämnades, fyra åt gången, medan det dock var nitton man i planet.

I förbifarten ha vi också fått veta, att den fänrik, som var patrullbefälhavare, nekades tillträde till flygplanet. Jag skall då passa på att skjuta in en ny fråga: »Varför nekades han detta? Har det undersökts, huruvida det fanns sändare och mottagare i planet eller icke?» Jag måste ställa den frågan, ty på denna punkt låg det värre till än vad jag fruktade.

Man kan också fråga sig, om man skall tro på uppgiften, att det var för att bevaka planet som tyskarna där kvarlämnade, inte två soldater i egentlig mening utan en ingenjör och en mekaniker. Med detta skulle man kunna lämna avvärpningshistorien, men jag tror icke det är lämpligt att göra det. Enligt utrikesministern liksom också enligt min sagesmans meddelande fanns det två kulsprutor i flygplanet. Detta meddelades också i försvarsministerns svar. Jag vill bara påpeka för dem, som händelsevis icke veta det förut, att kulsprutor kunna användas såsom vapen, särskilt om man har tillgång till ammunition. I flygplanet sutto från klockan 5, då planet nödlandade, till klockan 10 två man, som säkerligen kunde sköta sådana vapen. Meddelandet om att kulsprutorna voro nedmonterade bör man icke ännu en gång locka fram skratt med. Men kanske det inte var kulsprutor? I Svenska Dagbladet för den 19 mars meddelades, att föreståndaren för tullstationen i »Lekvattnet» — man menade uppenbarligen tullstationen i Vittjärn — hade upplyst om att det icke var kulsprutor utan maskingevär, alltså kulsprutegevär. Tidningen finner denna upplysning intressant och — Fader förlåt mig — det finner jag den också vara. ty just den uppgiften kan möjligen leda till en lösning av nedmonteringsgåtan. Så här kan man tänka sig en lösning: det tyska infanteriet har ett för innehavaren förträffligt och för motståndaren utomordentligt farligt vapen, som benämnes M. G. 34. Detta vapen är både kulspruta och kulsprutegevär. Utan lavett är det ett tungt kulsprutegevär, kaliber 7.92. Det är luftkylt och bandmatat. Patronbandet har, när vapnet ifråga användes som gevär, 100 skott i ett magasin. Vapnet användes då som ett vanligt kulsprutegevär. Placerat i en lavett är samma vapen en lätt kulspruta. Då användes ett längre patronband med 250 skott. Vapnet är försett med riktmedel, så att eldgivning, liksom med kanoner och grantkastare, kan ske mot för skytten osynliga mål. I interpellationssvaret uppges, att det var två lätta kulsprutor. Jag påstår icke, att dessa två vapen voro av typen M. G. 34, men av allt vad som förefallit synes det ganska troligt, att det var sådana vapen. Nedmonterat, d. v. s. delat i två delar, utgör detta vapen en lavett och ett kulsprutegevär, färdigt för ögonblicklig eldgivning. I Svenska Dagbladets förut åberopade artikel upp-

Svar på interpellation. (Forts.)

gavs, att det fanns 20 fulla magasin med skarpa skott, så nog bör man tala ganska lågmält om avväpning i detta sammanhang. Om nedmontering bör man inte tala alls.

Jag skall nu som hastigast stanna vid några andra uppgifter, som enligt min mening äro fullkomligt styrkta. Uppgiften om att den tyska officeren fick telefonera är styrkt, och därtill har det konstaterats, att den officer, som bevakade honom under samtalet, icke behärskade tyskan så pass att han kunde uppfatta samtalet. Då frågar man sig: varför satt han där. Uppgiften om att tyskarna inlogerats i matsalen har också bestyrkts. Likaså har det styrkts, att tyskarnas bagage icke blivit undersökt. I samband med erkännandet av detta talas det om att bagaget bestod av bl. a. civila koffertar. Vad som gör en resande soldats koffert civil, begriper inte jag. Får man för övrigt under vanliga förhållanden här i landet föra in koffertar, som icke blivit öppnade? Kurirbagage möjligen, men det har väl här icke varit fråga om kurirer. Styrkt är vidare, att de svenska soldaterna visiterats under letandet efter den pistol, som en av tyskarna påstod sig ha förlorat. I det sammanhanget lämnas dock det hugnesamma meddelandet, att man icke såg efter, om tyskarna själva hade tagit hand om pistolen. Styrkt är slutligen att tyskarna vid fullt dagsljus förts i bil till Charlottenberg. Låt oss bara ett ögonblick studera landsvägarna i den gränstrakt, varom här är fråga. Kan någon människa begripa, varför sällskapet skulle föras till Charlottenberg? Om det nu överhuvud taget skulle föras ur landet, vilket man måhända kan tvista om, så borde väl tyskarna ha förts närmaste vägen till Norge. Närmaste vägen till Norge från Lekvattnets kyrka är 12 km. Egentligen borde man fört tyskarna på den ypperliga bilvägen från Lekvattnet över Vittjärns tullstation till riksröset nr 81, där vägen skär gränsen. Det är 12 km dit. Vid gränsen skulle man ha kunnat ställa bagaget och sagt: var så god, mina herrar, här slutar det fria Sverige, och där på andra sidan upphuggningen ligger det ockuperade Norge. Det hade icke varit oartigt att göra på detta sätt, ty det hade varit lika lägligt för tyskarna att fortsätta resan från en plats vid gränsen, belägen 12 km från Lekvattnet, som från Charlottenberg. Från gränsen kunde tyskarna mycket väl ha åkt med tyska bilar till Kongsvinger. Från Lekvattnets kyrka till Kongsvinger är det 60 km. Från Lekvattnets kyrka till Charlottenberg är det 70 km. Man valde den längsta vägen. I Kongsvinger kunde de årade gästerna tagit samma tåg till Oslo, som de nu togo från Charlottenberg. Trots detta förde man dem till Charlottenberg. Det var ingenting att se utefter vägen! Det är tråkigt att det på en sträcka av sex mil utefter gränsen på den svenska sidan icke finns något, som ur militär synpunkt kan vara intressant att se. Jag föreställer mig emellertid, att det icke gärna kan vara mera att se på de 12 kilometerna från Lekvattnets kyrka till riksröset nr 81. En chaufför från Torsby, som var med och förde en av bilarna, har berättat för Svenska Dagbladet, att bilarnas fönster på intet vis voro förtäckta. Passagerarna kunde se lika mycket av de trakter, som passerades, som chaufförerna. Färden gick hela tiden genom en rad av vägspärrar och andra militära anordningar.

Genom att erinra om de i Svenska Dagbladet lämnade uppgifterna har jag icke velat påstå, att uppgiften om att tyskarna passerat endast en vägspärr skulle vara oriktig, men en vägspärr är en för mycket. Vid ett tillfälle fick jag begära tillstånd för att komma in till Eda socken, där Charlottenberg ligger, och jag fick resa i ett tåg, vars vagnar hade förtäckta fönster från Arvika till Ämotfors. Jag klagar icke över detta. Jag bara konstaterar på vilket egendomligt sätt man stundom kan vara vaksam här i landet.

Kommer jag så till pappersbrasan. Kompanichefen har icke sett och icke heller fått någon rapport om att tyskarna brände papper i kabinen på fältet.

Svar på interpellation. (Forts.)

Tänk att han icke fått någon rapport! Det har tydligen icke fallit honom in att fråga efter någon sådan. Lyckligtvis bestrider han icke uppgiften. Om han frågat vakten, som genom fönstret studerade brasan, hade han fått veta, att det brann. Kaptenen kunde naturligtvis icke se elden, ty han hade ju den tyska officeren under personlig bevakning i ett rum innanför sitt eget! Om detta har jag naturligtvis ingenting annat att säga än att det var synd om kaptenen, som var tvungen och sitta och vaka hela natten. Vakten får icke sova. Det veta ju alla beväringar, och att sitta på vakt och vaka en hel natt blir naturligtvis tröttsamt, särskilt om man är ensam.

Nu har jag egentligen bara portföljen kvar. Den har jag sparat till sist. Jag har förresten icke kommit till slutet än. Portföljshistorien blir antagligen själva klimax i min redogörelse. I interpellationen hette det, att en svensk soldat hittat en av tyskarnas portföljer. Portföljen var öppen och visade sig innehålla toaletttartiklar, en laddad pistol, ett stort flygfoto av ett landskap, och en rulle exponerad men icke framkallad film. Portföljen överlämnades till kompanichefen, hette det. Denne i sin tur överlämnade den till en tysk officer utan att öppna den. Sedan man genom interpellationen fått veta, vad portföljen innehöll, har man dukat upp en historia om att den blivit undersökt. Nu ångrar jag mig bittert, att jag icke skarvade en smula och lade ned även ett par strumpor i portföljen. Det skulle då icke förvånat mig, om strumporna också kommit med i rapporten. Här har man satt in en extra soldat, för att få ett mellanrum mellan dessa två soldater. Plats för undersökning! Det var icke två soldater. Det var en. Den soldat, som hittade portföljen, överlämnade den till kaptenen. Den i interpellationen lämnade redogörelsen var så tillvida ofullständig, att däri angavs, att kaptenen överlämnat portföljen till den tyske officeren. Kaptenen överlämnade den icke till den tyske officeren. Han lät den tyske officeren konstatera, att portföljen tillhörde tyskarna. Därefter överlämnade han den till den soldat, som hade hittat den, med order att gå och lägga den bland tyskarnas bagage, vilket skedde. På den rapporten kommer det säkerligen att bli bakläxa.

Nu är jag färdig. Jag vill ännu en gång uttala mitt tack till försvarsministern, både för att undersökningen kommit till stånd och för de utlovade åtgärderna. Jag upprepar här, vad jag tidigare sagt offentligt, att interpellationen var riktad icke mot försvarsministern utan till honom, såsom varande den, vilken borde påbjuda en undersökning. Jag skulle gärna ha sett, att försvarsministern i sitt svar uteslutit det där om att de i interpellationen lämnade uppgifterna i väsentliga delar varit icke korrekta. I sak äro alla uppgifter styrkta, alla utom en, den som rör portföljen, men den blir styrkt. Jag delar helt och fullt försvarsministerns uttalade uppfattning, att man icke bör sprida uppgifter, som kunna skada försvaret. Menar försvarsministern, att jag skulle ha spritt sådana uppgifter, så tillbakavisar jag en sådan beskyllning. Hundratal falska rykten har jag under de senare åren avlivat — i en del fall under försvarsministerns medverkan — och detta till gagn för försvaret. Själv har jag aldrig i hela mitt liv burit falskt vittnesbörd mot det svenska försvaret, och icke kommer jag att göra det heller, ty det försvaret, det är också mitt, och därför bär jag också själv väska och gevär för hembygdens rote. Att som här nu skett få klarlagd en bedrövlighistoria, som snart skulle ha berättats i varenda stuga i landet, det kan icke vara till annat än till nytta. Sådant kan överhuvud taget icke tigas ihjäl, och man skall icke heller försöka att tiga ihjäl det. Det blir alltid friskare luft, sedan man vädrat.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Jag anser mig ha en viss rätt att blanda mig i den diskussion, som har uppstått med anledning av herr Olovsons

Svar på interpellation. (Forts.)

interpellation. Jag skall göra några reflexioner, men de skola bli både korta och tempererade.

Jag förstår nu, att jag icke får något svar på min fråga till herr försvarsministern om anledningen till att utrikesdepartementet blev så sent underrättat om vad som hade passerat vid nödlandningen vid Lekvattnet. Jag begriper ju mycket väl, att det är ett ömtåligt ämne, och att det kan vara mycket svårt för statsrådet att, även om han vill giva ett svar, giva det på ett sådant sätt, att det icke vållar ytterligare olägenheter. Ett visst besked fick man ju i slutet utav interpellationssvaret. Det framgick därav, att det hade varit en dålig rapportgivning ända nedifrån och hela vägen uppåt till försvarsdepartementet eller i varje fall till försvarsstabens, och att detta kan vara anledningen till den försening, som försvarsdepartementet sålunda icke råår för. Men förseningen är, efter vad man nu förstår, icke så mycket att undra på. Det tycks ju vara dåligt även med underrättelseväsendet uppifrån och nedåt hela vägen ned till de militära myndighetspersoner, som böra ha reda på de dispositioner, efter vilka de skola handla. Det är ett förhållande, som är mycket anmärkningsvärt, och man kan ju mellan raderna i försvarsministerns interpellations-svar läsa så pass mycket, att man får klart för sig att detta också är försvarsministerns uppfattning. Den förklaring, som lämnats i svaret på interpellationen, kan enligt min uppfattning i någon mån mildra det ogynnsammare intryck, man fick ifrån början. Även om man kan påstå, att sakuppgifterna till väsentliga delar äro bestyrkta, så lämnar likväl förklaringen ett bättre intryck än det första, man fick. Kvar står i alla händelser, att bevakningen på det område, det nu gäller — och kanske man dessvärre får befara, att så är förhållandet även på andra områden — är ganska tafatt och beskedlig. I det lilla anförande, jag höll med anledning av det besked, utrikesministern lämnat mig, antydde jag, att det kunde vara lämpligt att underkasta kurirplanen ett slags kontroll. Trots att jag bl. a. under hand fått den upplysningen, att detta var en alldeles vanvetlig propos, så håller jag fortfarande på den uppfattningen, att vad som här passerat bör föranleda en undersökning, huruvida icke dispositionerna beträffande kurirplanen böra ändras. Att de underordnade militära myndigheterna i närheten av Lekvattnet underkastat planet och dess besättning en särdeles försynt behandling har, såvitt jag förstått saken rätt, berott på att kurirplanen enligt en gammal order skola behandlas med särskild hänsyn och betraktas såsom praktiskt taget plomberade och sålunda stängda för varje insyn.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Jag skulle vilja peka på några väsentligheter i denna sak, som enligt min mening ju icke direkt förbigåtts men som man fastmera har strukit över utan att direkt ingå på dem.

Men tillåt mig först göra en kommentar till vad som försiggick föregående onsdag. Jag blev som bekant nedklubbad av herr talmannen för att jag pekat på en sak, som jag ansåg ha samband med denna fråga. Jag vill här säga, att jag föregående onsdag avstod från alla kommentarer till själva sakfrågan med hänsyn just till den praxis, som tillämpas här i kammaren, när det gäller enkla frågor. Jag menar nämligen, att mitt påpekande, att det hela tedde sig som en idyll, när den svenska beredskapen tog hand om inkräktare, som olovligen inkommit i vårt land, var mera ett konstaterande av ett faktum, som jag tycker bekräftats av försvarsministerns förklaring här, än det var en kommentar. Jag ansåg för min del, att denna Lekvattenshistoria bekräftade antagandet, att det här och var icke stod så bra till med beredskapen. Jag ville giva exempel från Ystad för att ytterligare illustrera min uppfattning. Jag vill också säga, att jag var fullt medveten om talmannens svåra ställning i denna fråga. Jag

Svar på interpellation. (Forts.)

vill understryka ännu en sak: Frågeinstitutet får icke enligt min uppfattning bli ett medel för att göra interpellationsinstitutet fullständigt meningslöst. Det är dock, mina damer och herrar, en ganska enkel sak att vid ett kinkigt spörsmål kasta fram en enkel fråga. Talmannen har här enligt praxis bara att övervaka, att statsrådet lämnar ett lika kort och enkelt svar, om möjligt, och att interpellanten bara tackar för svaret. Att sedan återkomma med en interpellation kan bara tänkas i alldeles exceptionella fall, såsom i detta fall visat sig möjligt. Jag vill uttrycka min tacksamhet till herr Olovson för att han utnyttjat denna möjlighet.

Till detta vill jag säga några ord om själva sakfrågan. Det har, såsom jag påpekade föregående onsdag, framkommit och tyckes numera vara klart, att utrikesdepartementet först den 12 mars fick reda på att flygplanet var försett med kulsprutor. Det har icke heller kommit någon dementi på mitt påstående, att utrikesdepartementet fick detta meddelande genom den transportförbudna tidningen *Ny Dag*. Det är icke alldeles oväsentligt, menar jag, detta, att man, efter det att utrikesministern här föregående onsdag konstaterade, att man den 12 mars fick reda på befintligheten på planet av kulsprutorna, också klarlägger, att det icke var genom den ordinarie, naturliga vägen, genom de militära myndigheterna, försvarsdepartementet och försvarsstaben, utan på en omväg, som utrikesministern fick reda på en sådan ändå för frågans bedömande viktig sak.

Det har ju numera av hela den svenska pressen understrukits, att utrikesministerns förklaring om att kulsprutorna voro nedmonterade var en blamerande undanflykt. Det kvarstår här, att nedmonteringen kunde genomföras genom några handgrepp, att tyskarna hade mycket god tid att göra detta och att det fanns ammunition fullkomligt tillräcklig för dessa kulsprutor och utvisande, att de icke bara hängde för prydnads skull i flygmaskinen. Därtill har det nu bekräftats, att den svenska patrullen icke fick komma ombord och visitera flygmaskinen och att man först långt senare genomförde ett slags visitation av denna flygmaskin. Det har bekräftats vad jag också sade, att två tyskar stannade kvar i flygmaskinen till långt senare efter det att de första lämnat densamma. Det har bekräftats, att den tyske chefen fick genom den svenske kompanichefen möjlighet att sätta sig i förbindelse med sin legation. Det är betecknande vad som framgår av försvarsministerns förklaring, att den svenske kompanichefen icke ens hade sådana språkkunskaper att han kunde följa med samtalet med vederbörande. Det förefaller också som om man icke ens haft — jag vill icke tala om omdöme — tid att genomföra en visitation eller anställa förhör med vederbörande nödländade tyskar. Det synes mig också som själva påståendet om kompaniaftonen bekräftats. Talet om att den var planerad i förväg ändrar ju icke det faktum, att kompaniaftonen eller en del av denna kompaniafton hölls tillsammans med tyskarna, även om dessa tyskar sjöngo i ena ändan av lokalen och svenskarna i den andra. Även om det skulle vara så, att icke svenskarna skaffade brännvin utan tyskarna själva höllo sig med brännvin och konjak, ändrar det icke det väsentliga, att man får den föreställningen, att man sammanförde det svenska militärmanskapet med det tyska, låt vara med några meters mellanrum men dock i samma rum.

Här kommer en viktig sak, som regeringen borde taga upp till litet närmare prövning. Det förefaller som om det icke var någon hemlighet för regeringen redan de första dagarna, att tyskarna voro beväpnade. Nu är det på det viset, om jag känner saken rätt, att i de överenskommelser, som träffats mellan de tyska och svenska regeringarna, icke medgivits någon transitering av tyska trupper genom Sverige per flyg. Det har gjorts det undantaget, som regeringen själv vidgår är ett avsteg från neutraliteten, nämligen att dessa få transiteras

Svar på interpellation. (Forts.)

på järnvägar. Men det får icke ske per flyg. Några sådana medgivanden ha, såvitt jag känner till saken, icke givits från regeringens sida, och riksdagen har icke varit i tillfälle att behandla någonting sådant. Enligt den internationella folkrätten liksom även de regler, som också vårt land anslutit sig till, är det föreskrivet, att främmande krigsmän, som komma in på svenskt område, icke bara skola avväpnas utan jämväl interneras. Denna internering är icke bara en fråga om det neutrala landets rätt att skydda sig självt. Det är också en fråga om vederbörande krigsfolk, i det att man i vissa fall utgår från, att de tränga in i ett neutralt land därför, att de icke äro ense om kriget. Regeringen har, synes det mig, varit medveten därom, att dessa tyska så kallade permittenter ha inkommit i vårt land på ett sätt, som strider icke bara mot de träffade överenskommelserna utan också mot den internationella rätten. Regeringen har i denna situation enligt min mening bort hava skyldighet att vidtaga åtgärder för att internera dessa tyska så kallade permittenter. Men den har, utan att finna något anmärkningsvärt däri, tillåtit att dessa utan vidare ha fraktats utanför vårt lands gränser och att deras vapen återställts till dem.

Det har redan av herr Jonsson påpekats, att man ju icke har några möjligheter att kontrollera vad som medföres i dessa så kallade kurirflygplan när de starta från den finska sidan och gå ned på den norska eller tvärtom. Jag anser för min del otillfredsställande, att regeringen utgår från som alldeles naturligt, att det skall vara på det sättet i fortsättningen och att den icke ger riksdagen några antydningar om att den ämnar försöka åstadkomma en annan ordning därvidlag, som möjliggör kontroll. Dessutom tycker jag, att det som här framkommit visar, att regeringen underlydande myndigheter kunna dölja viktiga fakta om elementära ting för regeringen. Att de kunna dölja detta kan antingen bero av en viss politisk inställning eller också bero på att direktiven äro otillåtligt oklara. I detta fall tyckas de icke ens ha blivit i tillfälle att taga del av de utfärdade direktiven. Det kan också bero på att det finnes en tendens att tolerera överträdelser mot svensk neutralitet, när de komma från visst håll.

Enligt försvarsministerns uttalande förefaller det, som om den lilla glädjefesten, som hölls tillsammans med tyskarna, icke var så farlig. Det har ju i Karlstads-Tidningen hävdats, att det gick åtskilligt värre till än vad jag gav anledning till att förmoda i mitt inlägg föregående onsdag. Vi ha genom försvarsministern i varje fall fått veta officerarnas uppfattning om vad som försiggick, och vi komma att få ytterligare kännedom därom genom den krigsrätt, som han talade om och som kommer att närmare undersöka denna punkt. Icke så att denna fråga är avgörande! Den kan på sitt sätt bara beteckna ett slags symptom, som man har att se upp med. Men den står icke bland de avgörande frågorna i detta sammanhang.

Jag skulle också här vilja hemställa till försvarsministern, att man icke därför att det nu skall bli krigsrätt om denna fråga, avstår från att tränga till djupet med densamma. Det har redan genom herr Olovsons inlägg framgått, att det finnes anledning för försvarsministern att göra ytterligare undersökningar. Det uppgives exempelvis av befolkningen, att man på en enda dag har kunnat se ända upp till ett dussin kurirplan på bara en enda linje. Jag vet ju icke om detta är riktigt eller oriktigt. Men om detta skulle vara riktigt och det därtill finnes flera kurirlinjer, synes det mig, som om här väldiga möjligheter skulle föreligga för transporter, som torde stå i strid mot själva överenskommelserna om kurirplanen och som för vårt land kunna bli av mycket allvarlig karaktär.

Jag fattade av den redogörelse, som försvarsministern här avgivit närmast såsom en belysning för påståendet, att tyskarna haft kameror, att man icke

Svar på interpellation. (Forts.)

hade kunnat finna sådana. Det är möjligt, det är t. o. m. troligt, att tyskarna icke voro sådana dumbommar, att de visade upp kamerorna. Men eftersom de hade ränslar och möjligheter att förvara sina privata ägodelar utan insyn från svenskarnas sida, är det väl mycket antagligt, att denna uppgift, därest undersökning verkställdes, även hade bekräftats.

Kapten Arp — alltså kompanichefen, om jag förstår saken rätt — har försvarat färden genom försvarszonen med att endast en vägspärr fanns och att tyskarna icke hade kartor med sig, varför inga militära iakttagelser kunde göras. Det förefaller som om också försvarsministern tillmäter det förhållandet särskild vikt, att det bara fanns en vägspärr. Vägspärrar i all ära! De ha naturligtvis även sin betydelse, när det gäller att fördröja en angripare, och dessutom äro de av betydelse för kontrollen framför allt. Men jag tror icke, att någon människa kan tillmäta denna tröst någon större betydelse, ty låge det svenska gränsförsvaret icke i någonting annat än att man placerar ut några vägspärrar här och var, vore det verkligen ett underbetyg åt både den svenska militärledningen och försvarsministern själv. Det kan ej gärna vara på det sättet. Åtminstone finnas skäl som tala för att de militära myndigheterna anse detta område vara mycket viktigt ur försvarssynpunkt. Exempelvis det förhållandet, att svenska skogsarbetare icke utan särskilda passerkort kunna vistas i denna försvarszon, tyder ju på, att man tillmäter den viss betydelse. Det har vidare uppgivits, att beträffande flyktande norrmän, som kommit över från Norge, man, när de förts igenom detta område, sört för att de genom att man förbundit deras ögon eller på annat sätt icke skulle kunna taga del av vad som försiggick där. Men här ställa myndigheterna fem bilar till vederbörande tyskers förfogande. I tre av dessa bilar sitter en svensk kontrollant. Alltså i två av bilarna finnas inga möjligheter att kontrollera vad tyskarna göra för iakttagelser. Sedan slår man sig till ro med att dessa tyskar ändå icke ha kartor. Det fattas bara att de haft kartor över området för att underlätta sina observationer.

Enligt min mening är denna förklaring från försvarsministern av lika underhållig kvalitet som förklaringen från utrikesministern, att kulsprutorna voro nedmonterade och att det därför var tveksamt, huruvida man skulle anse det vara brott mot de träffade överenskommelserna. Enligt min mening måste man alltså draga den slutsatsen, att händelserna där uppe vid Lekvattnet tyda på en oerhörd flathet från de svenska myndigheternas sida och därtill att regeringen icke anser det vara värt att ägna någon särskild uppmärksamhet åt att dessa tyska krigsmän fingo resa ut ur landet utan visitation och utan vidare, trots att den internationella neutralitetsrätten i detta fall föreskrivit någonting helt annat och trots att det måste vara på det sättet, att det icke var tillåtet för tyskarna att frakta permittenter annat än på järnvägar.

Ja, herr talman, försvarsministern underströk med all rätt, att det ligger en stor fara i att man internationellt observerar sådana här företeelser och uppgifter i vårt land om händelser, som inträffat där. Han har alldeles rätt däri. Tysklands motståndare måste ju bibringas den tron, att svenskarna icke våga försvara sig. De måste bibringas den tron, att vi äro så politiskt beroende, att vi ej våga hävda våra elementära rättigheter. Jag hade redan i remissdebatten anledning att draga en slutsats av de svenska svårigheterna med lejdboatstrafiken och den bohemanska missionen till Förenta Staterna, nämligen den slutsatsen, att man börjar bland Tysklands motståndare betvivla att Sverige har kurage och vilja att försvara sig. Det är klart, att sådana här inträffade händelser kunna påverka sådana uppfattningar och göra, att man betraktar svenskt territorium såsom ett territorium, som mer eller mindre är behärskat av axeln, och att man därför icke tar hänsyn till vår neutralitet.

Svar på interpellation. (Forts.)

Å andra sidan måste tyskarna av denna flathet från svenskarnas sida bibringas en motsvarande uppfattning av att vi icke våga försvara oss, att man, om man bara pressar oss tillräckligt, kan tvinga oss på knä på samma sätt som i fråga om många andra länder. Tänk bara på dessa tyska officerare, som hålla mycket styvt på sitt eget land. De ha mycket utpräglade nationella känslor och därtill ha de bibringats vissa herrefolkskomplex om att de äro liksom skapade att styra andra folk, som ej kunna ta vara på sig själva. Hur skall denna flathet påverka dessa människor? Måste den ej bibringa dem uppfattningen, att svenskarna måste de taga hand om, de kunna ju inte klara sig själva, de ha icke kurage att göra det, och de falla ju undan. Måste de icke också bibringas den uppfattningen, att om svenskarna behandla tyskarna, som kränka deras rättigheter, på detta sätt, måste svenskarna behandla även andra, d. v. s. deras motståndare, på samma sätt.

Därtill kommer en annan sak. Om det under en viss situation skulle på svenskt territorium samtidigt finnas, låt mig säga ett halvt dussin transporttåg och ett dussin transportplan, vilka ödeläggande verkningar skulle det icke kunna få för det svenska försvaret. Men det allra allvarligaste är naturligtvis att en sådan här historia otvivelaktigt påverkar folks moral. Just genom omständigheterna kring denna händelse skapas det tvivel på att regeringen — även om ingen betvivlar att den svenska regeringen vill hålla landet utanför kriget — verkligen har frågan i sin hand, att den verkligen vidtagit åtgärder, som äro ägnade att trygga landet mot alla överraskningar. Därför menar jag, herr talman, att om denna historia bekräftar någonting, så är det i alla fall inte det, att man bara skall lägga svampen på och dra ned rullgardinerna, så snart det blottas felaktigheter. I detta fall är det för övrigt icke bara tal om felaktigheter.

Denna händelse aktualiserar åter kravet att regeringen bör upptaga till omprövning dessa engångseftergifter. Det synes också, som om det inträffade aktualiserar kravet om mera ingående instruktioner för dylika fall. Försvarsministern sade, att uppträdanget i detta fall berodde på att vederbörande ej blivit delgivna instruktionerna. Det är möjligt att instruktionerna äro tillfredsställande, men om de ligga inlåsta hos försvarsstaben, mina damer och herrar, vad har man då för nytta av dem? De mest tillfredsställande instruktioner i världen ha ingen betydelse, om de ej delgivas de människor, som ha att rätta sig efter dem. Detta, herr talman, synes mig bara ytterligare bekräfta dels nödvändigheten av att sådana här saker påtalas, dels nödvändigheten av att regeringen fullföljer denna undersökning och tar skandalen däruppe i Lekvattnet som utgångspunkt för en verklig kraftansträngning för att skapa bättre anda, så att främmande krigsfolk, som kränka Sveriges neutralitet och rätt, icke behandlas som kära och väntade gäster utan som sådana, som ha kränkt den svenska nationen och som måste behandlas i enlighet med den internationella folkrätten.

Herr von Friesen: Herr talman! Inför den förklaring, som lämnats av försvarsministern, är det uppenbart att stöten mot de militära myndigheter, som handlagt detta ärende på ort och ställe, avsevärt minskats, även om det, som försvarsministern medgav, kvarstår en eller annan anmärkning, som vittnar om en viss godtrogenhet hos vederbörande.

Några allvarligare och svårare anmärkningar tror jag icke, att man efter den lämnade förklaringen kan rikta mot de lokala militära myndigheterna. Herr talman! Om också dessa gjort sig skyldiga till en viss godtrogenhet kanske det icke är så märkvärdigt. Där borta i västra Sverige ha de sedan några år varit vana vid att se den resetrafik, som tidigare påtalats i kammaren. Jag

Svar på interpellation. (Forts.)

åsyftar trafiken med permittenter och krigsmateriel, för vilken de svenska järnvägarna upplåtits. Ha dessa militära myndigheter varit i tillfälle läsa hans excellens utrikesministerns förklaring här i kammaren i onsdags, böra de också känna sig ganska lugnade. Denna förklaring från utrikesministern bör kanske rättare karakteriseras såsom en bortförklaring. För egen del tvekar jag icke att vid ett tillfälle som detta, då en viss debatt i frågan är medgiven — så var ju icke fallet förra gången, då det gällde en enkel fråga — att beteckna hans förklaring som absolut otillfredsställande. Ty vad är det som i själva verket hänt? Är det ett kurirplan som landat på ett stängt område? Nej! Det rör sig om ett beväpnat plan, som hade militära passagerare ombord. Då detta uppenbarligen skall tolereras, är det mycket möjligt — den tekniska utvecklingen lär väl icke lägga något hinder i vägen för detta — att vi opåtalat få bevittna en ny resetrafik, denna gång över vårt luftterritorium.

Beträffande de omtalade kulsprutorna instämmer jag med dem, som tidigare yttrat sig i den frågan. Det är alldeles uppenbart, att det icke, som utrikesministern här gjort gällande, kan föreligga en viss tveksamhet, huruvida planet var beväpnat eller icke. Det är alldeles uppenbart, att här föreligger en tillfällig landning av ett beväpnat plan.

Herr Jonsson i Eskilstuna har i dag liksom för en vecka sedan efterlyst kontrollåtgärder beträffande bestyckningen av dessa s. k. kurirplan. Jag vill på det bestämdaste hemställa till regeringen, att den också verkställer en dylik kontroll. Det torde nämligen vara bekant att detta kurirplan icke är det enda, som nödlandat här i landet. Åtminstone vid flera tillfällen ha dylika kurirplan gått ned på Bromma flygfält. Av personal i ansvarig ställning därute har det uppgivits, att man vid olika tillfällen konstaterat, hurusom sådana plan haft vapen ombord. Kravet på en bestämd kontroll av denna trafik låter sig icke längre tillbakavisas. I annat fall kommer det alldeles säkert att i detta land växa upp en opinionsstorm, som kommer att bli mycket svår att bemästra även för regeringen.

Ja, herr talman, jag anser att hela denna fråga är av utomordentligt allvarlig innebörd. Om statsministern hade varit närvarande i kammaren — han är beklagligtvis, har jag hört sägas, förhindrad närvara på grund av en resa — hade jag velat rikta en vädjan till honom, som i alla fall inför vårt folk fortfarande har en obestriddlig auktoritet, att närmare klarlägga dessa förhållanden, och att giva en bestämd otvetydig deklaration rörande hela denna affär. Det är kanske mindre dess militära aspekter, bristen på initiativ från de svenska militära myndigheternas sida, som jag syftar på, utan det är frågan i hela dess vidd. Det måste lämnas en förklaring, som bestämt hävdar vår vilja att vårt territorium, till lands, till sjöss och i luften lämnas oförkränkt. Det är nödvändigt att denna förklaring lämnas just nu, då vi kanske ha inträtt, om icke i krigets slutskede, så i alla fall i ett skede av kriget, då motsättningarna äro skarpare än någonsin och de militära handlingarna från båda parternas sida bli kraftigare och hänsynslösare än någonsin förr. Det är nödvändigt att vi hålla objudna gäster härifrån och är det så att dessa våra gäster missbruka gästfrihetens lagar, något som uppenbarligen skett i detta fall, då är det bäst, att man vidtager sådana åtgärder, som på det mest effektiva sätt förhindra ett upprepande av det skedda. En förklaring i denna anda, det är det enda, som skulle vara förenligt med svensk ära och med svensk vilja till oberoende och självständighet.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Denna fråga har två aspekter. Den ena är neutralitetspolitisk, den andra gäller

Svar på interpellation. (Forts.)

frågan om vår militära försvarsberedskap. Denna episods inverkan på vår neutralitetspolitik belystes av utrikesministern här för en vecka sedan. Jag skall därför icke alls gå in på den sidan av saken. Men jag anser mig böra giva några repliker med anledning av vad som yttrats om denna episods förhållande till svensk försvarsberedskap.

Jag fäste mig särskilt vid ett yttrande av herr Jonsson i Eskilstuna, i vilket han påstod att vår beredskap var tafatt. Men jag fäste mig kanske mera vid den ännu mer överdrivet ironiserande framställning, som herr Olovson i Västerås tillät sig här. Jag frågar om denna händelse på något sätt kan tagas till intäkt för en belysning av frågan hur effektivt vårt lands försvar är. Saken är den att här anmälades i vederbörlig ordning ett kurirflygplan. Den militära bevakningen visste om detta. Flygplanet fick något fel på sina motorer och nödlandade. Kan någon människa räkna ut vad denna nödlandning kan innebära för fara för vår militära säkerhet? Man måste väl göra klart för sig att den militära bevakningen i detta fall sålunda icke stod inför den uppgiften att slå tillbaka en inträngande fiende utan att taga hand om folk och materiel från ett anmält flygplan, som nödlandat. Därav kan, såvitt jag förstår, icke på något sätt dragas några slutsatser om vilken beredskap vi kunna ha gentemot våra gränser.

Herr Olovson i Västerås gjorde en stor affär av, att ammunitionsunderbefälet vid detta tillfälle icke var tillgängligt för ammunitionsens utlämnande. Här var det fråga om uttryckning för att taga hand om ett nödlandat flygplan. Det var icke fråga om att rycka fram för att besätta försvarsställningar och slå tillbaka en inkräktare. Det kanske gällde 30 sekunder eller kanske 1 minut innan ammunitionsunderbefälet var tillgängligt för utdelandet av ammunition. Ingen vill väl påstå att vår säkerhet råkat i fara därför att ammunitionen icke var tillgänglig inom loppet av en minut. Det förhåller sig icke så att i sådana situationer någonting hänger på en minut. Långt mindre då i detta fall, där det icke alls var någon fara på taket.

Jag skulle också vilja reagera mot allt detta tal, som har hörts om att denna flygplansbesättning blivit behandlad för väl. Det säges, att när en tysk flygare skjutes ned över England och kommer oskadd från äventyret, då är det första, som engelsmännen göra, att bjuda honom på ett glas champagne. När engelska bombplan, som uppenbarligen direkt kränkt vår neutralitet, störtat över Skåne, vilket hänt några gånger, och dess besättning hoppat ut i fallskärmar, ha de omhändertagits på det mest gästfria sätt. Enligt min mening skola också besättningar i ett nödlandat tyskt flygplan mottagas gästfritt av oss. Det är icke flathet från svensk sida att vi hyggligt bemött soldater från ett krigförande land, som kommit ned här i Sverige. Men har man den uppfattning som herr Hagberg i Luleå, att det här gäller inkräktare, som olovligen kommit in i Sverige, ja, då ligger saken annorlunda till, ty den uppfattningen måste botten i den utgångspunkten att vi befinna oss i krig med Tyskland. Men det göra vi som bekant icke. Det finnes icke heller många människor i detta land, som önska att det skall driva därhän. Vi vilja visst försvara oss och skola göra det med näbbar och klor, om någon antastar oss, men vi ha ingen lust att låta oss drivas in i kriget. Så länge vi icke äro i krig, äro vi icke i krig, och därför kunna vi icke här tala om en inkräktare, som kommit in i vårt land på olovligt sätt. Deras flygplan hade fått tillåtelse att gå över Sverige. Det är icke deras fel att motorerna krånglade och planet slog i marken. Jag anser, att det skulle varit anmärkningsvärt, om den svenska militära bevakningen på denna plats hade omhändertagit dessa tyskar bryskt och onödigt hårt. Det finnes icke i sådana situationer som denna någon anledning, varför vi icke skola bemöta dessa människor hyggligt.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag återkommer ett ögonblick till herr Olovsons i Västerås överdrivna anförande här. Jag har redan pekat på hur oriktigt det var, att han skjutit fram den omständigheten, att ammunitionen icke fanns tillgänglig på sekunden, som belägg för att bevakningen icke var effektiv. Jag skulle vilja ställa den frågan: Om det nu fanns radiosändare och mottagare i planet, vilken skada kunde det överhuvud taget ha gjort vår beredskap, om det satt tyskar vid sändaren och mottagaren ute i en ödemark, där de intet annat sågo än värmländsk snö och skog och värmländska stenblock? Vad skulle de använda sin sändare och mottagare till? Vilken skada skulle de vålla, om de sutto där? Inte kan jag förstå det och inte heller kan jag förstå den där famösa portföljhistorien. Herr Olovson i Västerås är ju övertygad om att han skall komma att uppleva att hans version av denna portföljhistoria är den riktiga, och att det, som jag talat om i dag, är en uppfunnen historia. Jag skulle emellertid nästan våga slå vad med honom om, att han inte kommer att uppleva det.

Jag har läst det brev, som herr Olovson i Västerås fått. Under min tid som försvarsminister har jag läst tusentals sådana brev, och därför vet jag av erfarenhet, hur dessa kommit till. De komma till så, att folk i förläggningarna resonera om vad som skett. Den ena har ett och den andra har något annat att säga och såsom i militärtjänsten ofta sker, skarvar man. Det obehagliga göres obehagligare och det glada gör man litet gladare och i en situation sådan som denna, där man sitter och talar om, vad man har upplevat, får man icke vara alldeles säker på att berättelserna helt stämma med verkligheten. När man till slut blivit tillräckligt indignerad säger en: jag känner försvarsministern, jag skall skriva till honom, en annan säger: jag känner en riksdagsman, jag skall skriva till honom. Och så kommer det ett brev, och så undersöka vi efter konstens alla regler grundvalarna till det brevet; — men jag försäkrar, att även om brevskrivarna på allt sätt kunna skyddas för trakasserier, så vilja de ändå inte svära på sina uppgifter, ty de veta att uppgifterna i allmänhet äro överdrivna. Därför skall man inte vara så säker på att man genom att fråga den eller den människan får fram hela sanningen. Jag har inte här i dag velat göra gällande, att den version som jag lagt fram är den absolut sista, men jag tror å andra sidan inte att herr Olovson kan vara säker på att hans version kommer att hålla.

Och så var det kulsprutorna. Jag förstår ju att de där lätta kulsprutorna ha sin betydelse ur neutralitetssynpunkt, men ur försvarsberedskapssynpunkt — de må vara hur förfärliga vapen som helst, såsom herr Olovson beskrev dem — vågar jag ändå säga, att nitton tyska soldater och en tysk kvinna med två lätta kulsprutor och tio pistoler inte utgöra någon fara för vårt lands säkerhet. Att betrakta denna sak såsom en episod som visar hur klen vi äro rustade att möta ett hot utifrån är onödigt, det är — som jag sagt här i mitt svar — ett onödigt nedsättande av den svenska försvarsberedskapens karaktär och styrka. Det kan inte vara till någon nytta att komma med dessa överdrivna skildringar. Jag måste säga att jag blev beklämd och tyckte det var mycket tråkigt att lyssna till detta anförande av herr Olovson, inte ur min egen synpunkt men ur den synpunkten att det inte kan vara till någon nytta för Sverige, vår självständighet eller frihet att man gör sig skyldig till dylika överdrifter.

Det svenska folkets moral är en fråga av vikt, och det är givet att allt som verkar nedsättande på vår motståndskraft skall bekämpas, och det är klart att sådana här episoder verka förstörande och försvagande. Jag vill emellertid för min del bestämt understryka, att det i detta fall mera är de oväderhäftiga skrivierna och ryktena som vålla skada än det lilla korn av anledning till anmärkning, som naturligtvis även här finns.

Svar på interpellation. (Forts.)

Herr **Olovson** i Västerås erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Försvarsministern frågar, och naturligtvis med full rätt, om en händelse som denna kan innebära att vår säkerhet skulle sättas i fara. Naturligtvis inte. Det finns väl inte heller någon som har påstått det, i varje fall har inte jag gjort det. Den skada en sådan händelse gör är att det militär-manskaps, som ligger ute och får bevittna allt det som här blivit ådagalagt ha inträffat, förlorar humöret och förlorar tron. Det är däri faran ligger.

Härtill vill jag bara säga beträffande portföljen, att jag per telefon i går kväll talade med mannen som hittade den och han är beredd att stå för sina uppgifter.

Herr **Hagberg** i Luleå, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Försvarsministern anförde som exempel och för att motivera det mottagande, som de tyska soldaterna fått, att även engelska flygare blivit vänligt mottagna i Sverige. Det var bara en lucka i försvarsministerns framställning, nämligen att dessa engelska flygare inte bara blevo väl mottagna utan också väl kvarhållna. Ty jag kan väl inte tänka mig att flygare som kränka Sveriges neutralitet utan vidare få skickas ut ur landet.

Försvarsministern säger att man inte kan betrakta dessa tyskar som inkräktare, då vi inte äro i krig med Tyskland. De ha inte företagit sig något olovligt utan på lovlig väg flugit över landet men på grund av motorfel tvingats nödlanda. Ja, men om man intar den ståndpunkten, då anser man ju också att de få frakta permittenter per flyg. Såvitt jag vet har inte Sverige gjort något sådant medgivande. Då tillåter man att dessa trafikanter äro beväpnade, då medger man att flygplanen få ha kulsprutor och då ställer man sig på den ståndpunkten att här har ingenting alls inträffat. Men jag anser för min del att genom att man brutit överenskommelsen på dessa punkter och andra har en kränkning av Sveriges neutralitet skett.

Försvarsministern säger vidare att beträffande den där radiosändaren fanns det ingen anledning för herr Olovson att hysa oro. Försvarsministern vet lika bra som jag att så snart ett fartyg kommer in på svenskt territorium har tul-len skyldighet att genom försegling förhindra att radiosändare och mottagare kunna användas. Varför då försvara något annat i detta fall?

Vidare anförde:

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! I sak har jag ingenting att erinra mot att denna interpellation blivit framställd och besvarad och att denna händelse, som väckt så mycket uppseende och så mycken diskussion inom vårt land, blivit klarlagd. Jag skulle möjligen kunna något anmärka på en viss valhänthet ifrån de militära myndigheternas sida och på en bristande korrespondens på något håll bland dessa. Jag skall emellertid inte nu ingå på detta utan vill endast omnämna att så påpassade som våra militära myndigheter äro, både genom M. O. och i flera andra hänseenden, kan nog detta vid flera tillfällen medföra att man på det hållet kanske är litet skyggare för att handla än som skulle vara tjänligt och lämpligt i situationer som denna.

Jag kan emellertid inte neka till att jag känt ledsnad vid den debatt som här har förts, och det är närmast anledningen till att jag tillätit mig begära ordet. Herr Olovson, som ju var förste talaren och som är interpellant, sade i sin replik att händelsen varit till skada för vårt försvar och vår försvarsvilja genom att manskapet skulle förlora humör och tro. Jag tillåter mig säga att en debatt sådan som den, vilken har förts här i dag, bidrar till att man förlorar

Svar på interpellation. (Forts.)

humör och tro. Det må förlåtas mig om jag säger herr Olovson, som jag högaktar, att han under denna beredskapstid förmodligen känt sin kritiklusta och kritikförmåga så pass neddämpade, att han nu fann en möjlighet att ge denna inneboende kritiklusta luft. Jag kan inte på något annat sätt förklara de våldsamma kritiska överdrifter och de rent agitatoriska vändningar, vartill han gjorde sig skyldig i sitt första anförande. Jag beklagar — man må döma mig för detta mitt uttalande — att kammaren på åtskilliga håll genom en obefogad och nästan instämmande munterhet strök under de skarpaste uttalandena.

Jag hade så när citerat det gamla ordspråket om att hålla vatten på ... men jag skall inte fortsätta, ty det är väl lönlöst att säga något till och om kommunisterna; herr Hagberg uppträder ju i varje utrikespolitisk debatt och hove-rar sig och ger uttryck för indignation, alltid riktad åt *ett* håll. Tillåt mig påpeka att då man exempelvis nu ifrån tyskt håll gått fram med, skulle jag tro, en viss hänsynslöshet, så är man inte på det hållet ensam om att så göra. Jag skall inte försämra läget med att erinra om vad som har gjorts av både den ena och den andra krigförande parten, — den som vill minnas och har förmåga att minnas kritiskt åt alla håll kan nog göra sina påminnelser. Jag kan säga herr Hagberg i Luleå, när han nu är så indignerad mot ett visst håll, som jag inte står här för att på något sätt försvara, att när bomber från ett annat håll fälldes över svenskt territorium då stod inte herr Hagberg där nere i bänken — fast det var tillfälle till det — och uttalade någon indignation. Det är nog skäl att tänka efter, herr Hagberg, när man talar om att vi äro beroende åt ett visst håll, huruvida inte ni har mera än någon annan gjort eder beroende av intentioner från ett annat visst håll.

Herr Spångberg: Herr talman! Jag tror inte det är nödlandningen i Lekvattnet i och för sig som framkallat den stora diskussionen kring det tyska flygplanet, utan anledningen härtill är nog de farhågor man hyst i samband med de kurirflygningar, som under senare åren ägt rum i så stor omfattning.

Försvarsministern manade till en viss försiktighet i uttalanden och spridandet av nyheter därför att dessa kunna skada vårt försvar inför utlandet. Det kanske är på det sättet, men å andra sidan tror jag inte man kan rikta någon förebråelse mot vårt folks lojalitet i stort sett. Såsom gränsbo och som jag varit i tillfälle att under många år stå i daglig beröring med norrmännen förstår jag mycket väl gränsbefolkningens oro i dessa fall. Där känner man sig som ett med Norge och man undrar vad de där kurirflygningarna egentligen innebära, om det är kurirgods som transporteras eller om det inte möjligen också kan vara sådana ting, som kunna skada vårt broderfolk.

Den 17-årige hemvärnsman som uppträdde i Lekvattnet visste i motsats till militären precis vad han skulle göra. Militären har ursäktats här på mångahanda sätt av försvarsministern, men denne unge skogspojke visste precis hur man skulle bära sig åt i ett dylikt fall. Detta vittnar om att befolkningen ger akt på vad som sker och att man drar vissa slutsatser inför vad man ser även när det gäller neutralitetsspörsmål. I allmänhet föreställer man sig väl att ett kurirplan har helt andra uppgifter än att frakta vapen och militärer över vårt land. Allmänheten här i landet har haft sina tvivel rörande detta gods och man har undrat vad dessa plan egentligen vidarebefordra, och man har också fått vinkar om att det i rätt stor utsträckning skulle förhålla sig så som det gjorde med flygplanet som hamnade i Lekvattnet.

Utrikesministern underströk i sitt svar här för en vecka sedan i detta ärende, att neutralitetsbestämmelserna stadga att militära plan ej få inkomma i landet. Om nu detta varit det enda av det slaget så var det ju en ödets skickelse att just det skulle ramla ned under det att de verkliga kurirplanen ha lyckats

Svar på interpellation. (Forts.)

hålla sig över vårt land. Man har från utrikesdepartementet försäkrat att transporterna genom vårt land ske med särskilt tillstånd för varje gång och att detsamma är förhållandet med flygplanen. Om detta nu överensstämmer med verkligheten — jag förmodar att så är förhållandet, det finns ingen anledning att bestrida denna utrikesministerns uppgift — är det ju tydligt att man har åsidosatt en viktig sak, nämligen kontrollen av att det verkligen är kuringods som transporteras.

Militärens handfallenhet har försvarats av försvarsministern, som menar att vi skola ta emot plan och militärer, som ofrivilligt hamna här, på ett vänligt sätt. Vi äro inte deras fiender, säger han och lämnar exempel på hur vi behandlat militära representanter för andra länder vilka också nödlandet här. Ja, vi känna ju till dylika fall, men det försvarar inte exempelvis den uppseendeväckande underlåtenheten att genast avväpna samtliga passagerare, trots neutralitetsbestämmelsernas tydlighet på den punkten. Utländsk militär som inkommer på svenskt område skall avväpnas och interneras, stadga neutralitetsbestämmelserna, det bör väl åtminstone varenda officer här i landet ha reda på. Och om det inte var kuringods utan kulsprutor man träffade på i detta plan, fanns det så mycket större anledning att vidta de åtgärder som neutralitetsbestämmelserna föreskriva.

Det mest uppseendeväckande i den här historien, tycka vi där borta vid gränsen, är avfärden från Lekvattnet. Vi som många gånger färdats dessa vägar mellan Lekvattnet och Charlottenberg veta, att det egentligen bara finns en bilväg, som man kan komma fram på och vi förstå inte påståendet att färden skedde genom trakter, som i detta fall sakna betydelse. Vi anse att denna trakt är en av de mest betydelsefulla gränstrakter i hela detta land, särskilt med tanke på de förbindelser trakten har med Oslo och Kongsvinger, som ligga någon mil västerut på andra sidan gränsen. Nog förefaller det litet underligt, vare sig det finns vägspärrar eller inte, att frakta utländsk militär denna rätt långa väg utefter gränsen, när man hade möjlighet, såsom här påpekats av herr Olovson i Västerås, att frakta dem omedelbart intill gränsen över en sträcka, som dessa tyska militärer mycket väl känna till på grund av att de många gånger färdats däröver med flygplan på olika höjd.

En annan företeelse som jag tidigare haft anledning fästa mig vid är den undfallenhet, som visats i fråga om fotografering. Det är inte första gången som utländsk militär rest igenom vårt land med icke framkallade filmrullar eller fotograferat här. Vi veta att man i gränstrakterna har sett hur från olika tåg utländska resande ha fotograferat. Vid ett tillfälle hade jag också anledning anmäla ett dylikt uppseendeväckande fall till försvarsministern, då fotografering i närvaro av en svensk officer skett på en plats, där det var förbjudet att fotografera inte bara för utlänningar utan även för svenskar.

Jag har velat begagna tillfället att framhålla dessa synpunkter och skulle vilja stryka under det önskemål, som här tidigare har framförts, om en tillfredsställande kontroll av vår neutralitet.

Herr Svensson i Ljungkile: Herr talman! Till att börja med skulle jag vilja säga, med anledning av vad herr förste vice talmannen yttrade om kammarens reaktion när herr Olovson i Västerås talade, att enligt min mening feltolkade herr förste vice talmannen kammarens reaktion. Även om det fanns en och annan som drog på munnen åt en del av herr Olovsons ordvändningar, så var nog den allmänna uppfattningen den, att framställningssättet försvagade vad han i sak hade att säga. Jag säger detta därför att vi sutto flera stycken här och lyssnade till denna anmärkning och voro överens om att kammarens reaktion var feltolkad i det fallet.

Svar på interpellation. (Forts.)

Vad jag annars skulle vilja säga är, att jag tycker att det är två saker i försvarsministerns svar, som äro särskilt värda uppmärksamhet. Den ena är att försvarsstabens instruktioner angående hur det skall förfaras i ett sådant här fall som det inträffade inte voro tillgängliga eller delgivits befälet, och där förutsattes ju fortsatt utredning på den punkten, men det är väl i så fall det som är mest ägnat att inge betänkligheter beträffande försvarsberedskapen. Det andra som har förekommit kan ju ha sin lilla betydelse, men jag tror inte att det något väsentligt ändrar svenska folkets uppfattning om vårt försvar, ty det finns inget som svenska folket har en så grundmurad uppfattning om, antingen den är kritisk eller välvillig, som vårt försvar. Varje familj och varje person vet genom sin kamratrekrets hur det står till på den kanten tämligen bra.

Vad som är mest värt att lägga märke till är enligt min mening att det här, såvitt jag uppfattat svaret rätt, blivit klart utsagt att detta plan fraktat permittenter från Finland till Norge för vidare befordran till Tyskland. Detta innebär ju, om nu denna vidarebefordran sker på svenska järnvägar, vilket man har anledning tro, att de träffade överenskommelserna med Tyskland överträdas både beträffande kurirtrafiken och beträffande permittentresorna på våra järnvägar, ty här sker en genomfart av permittenter ifrån en krigsskådeplats hem till Tyskland, och tillbaka också kan det ju ske. Enligt uppfattningen i de kretsar, som jag närmast har möjlighet att hålla förbindelser med, är man ganska orolig över de åtaganden, som de svenska statsmakterna ha gjort beträffande permittentresor och kurirflyg. Men jag tror att alla resonliga bedömare äro med på att det bör vara regeringens sak att bedöma, på vad sätt och när redan gjorda åtaganden kunna avvecklas. Det är en sak. Men jag tror att det finns en mycket bestämd opinion emot att dessa åtaganden i krigets nuvarande skede på något sätt utvidgas. Det bör vara regeringen angeläget enligt min mening att på vad sätt som än kan ske se till, att svensk neutralitetspolitik icke belastas utöver vad redan klart ingångna åtaganden nödvändiggöra.

Herr Fast: Herr talman! Jag hade inte tänkt deltaga i den här debatten, och jag skall inte heller säga många ord. Debatten har inte varit upplyftande, och jag tror inte den stärkt vår neutralitetsvilja eller vårt försvar. Det enda positiva, som enligt min mening har kommit fram i denna debatt, har varit de förklaringar, som givits från försvarsministerns sida, att de brister, som visat sig finnas i fråga om ordergivning och instruktioner till befäl och manskap m. m., komma omedelbart, i den mån icke redan så skett, att avhjälpas. Jag är övertygad om att i den mån som åtgärder behöva vidtagas från regeringens sida med hänsyn till vad som har inträffat i förhållande till utländsk makt, kommer detta icke heller att försummas. Vad som inträffat är en episod, som icke har någon som helst betydelse vare sig med hänsyn till folkets försvarsvilja eller våra möjligheter att försvara oss åt alla håll. Denna episod har till sitt innehåll blivit stor genom den reklam som kostats på denna händelse. När man vidare fått den förklaringen, att vad som inträffat kommer att bringas under utredning vid krigsrätt, tror jag denna kammare, med hänsyn till det rättsväsende vi ha i detta land, kan med lugn förtröstan räkna med att vad som varit oklart kommer att bli klart, och om det eventuellt behöver vidtagas några åtgärder mot någon felande, komma också sådana att vidtagas.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 4.

Föredrogos var för sig följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 316 av herr *Lindqvist*; och

nr 317 av herr *Sefve*;

till behandling av lagutskott motionen nr 318 av herr *Sundqvist*; samt

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 319 av herr *Persson* i Falla,

nr 320 av herrar *Hallagård* och *Pettersson* i Dahl;

nr 321 av herr *Svensson* i Ljungskile;

nr 322 av herr *Werner m. fl.*; och

nr 323 av herr *Hansson* i Skediga.

§ 5.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 183, med förslag till lag om förskottering av underhållsbidrag till barn (bidragsförskottslag); och

nr 184, angående ersättning till barnavårdsnämnderna för bidragsförskott.

Dessa propositioner bordlades.

§ 6.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner. *Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m.*

Genom en den 22 januari 1943 dagtecknad proposition, nr 18, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, lag om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa vapenfria värnpliktiga samt förordning angående ändrad lydelse av 20 § 1 och 2 mom. krigsfamiljebidragsförordningen den 30 juni 1942 (nr 521).

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, därav inom första kammaren nr 202 av herr *Brandt* och inom andra kammaren nr 295 av herr *Hallén m. fl.*

2, 4 och 5 §§ i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om vapenfria värnpliktiga hade följande lydelse:

2 §.

Vapenfri värnpliktig skall uttagas till

- a) sjukvårdstjänst vid krigsmakten eller
- b) tjänstgöring vid luftskyddet.

Utan hinder av vad sålunda stadgats må, där omständigheterna påkalla sådant, vapenfri värnpliktig uttagas till eller användas i expeditions-, yrkes- och handräckningstjänst eller civilt arbete vid krigsmakten eller för civilt arbete utom densamma för statens eller kommuns räkning.

Vapenfri värnpliktig skall vara befriad från att övas i vapens bruk och från att bära vapen eller ammunition.

4 §.

Tillstånd till fullgörande av vapenfri tjänst, så ock beslut om den tjänstgöring, till vilken den vapenfrie värnpliktige skall uttagas, meddelas av Konungen.

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

5 §.

Tillstånd och beslut, som i 4 § avses, må av Konungen återkallas eller ändras.

I motionerna I:202 och II:295 (huvudsakligen likalydande) hade motionärerna hemställt, bland annat, att riksdagen måtte besluta, att i 2 § lagen om vapenfria värnpliktiga efter andra stycket skulle infogas ett tillägg av förslagsvis denna lydelse: »Därest den värnpliktiges samvete förbjuder honom att förrätta civilt arbete vid krigsmakten, skall sådant arbete fullgöras utom densamma.»

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med förklarande att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om vapenfria värnpliktiga, måtte för sin del antaga av utskottet framlagt förslag till lag om vapenfria värnpliktiga;

B. att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda förslag till

1) lag om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa vapenfria värnpliktiga; och

2) förordning angående ändrad lydelse av 20 § 1 och 2 mom. krigsfamiljebidragsförordningen den 30 juni 1942 (nr 521);

C. att motionerna I:200—I:202 samt II:292—II:295, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A. och B. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Enligt utskottets förslag skulle ovannämnda paragrafer i lagen om vapenfria värnpliktiga hava den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen.

Beträffande 4 och 5 §§ i förslaget till lag om vapenfria värnpliktiga hade reservation avgivits av herrar *Norman*, *Forslund*, *Holmbäck*, fröken *Hesselgren* samt herrar *Jansson* i Hällefors och *Andersson* i Eskilstuna, vilka hemställt, att dessa paragrafer måtte erhålla följande lydelse:

4 §.

Tillstånd till fullgörande av vapenfri tjänst, så ock beslut om den tjänstgöring, till vilken den vapenfrie värnpliktige skall uttagas, meddelas av Konungen. Dessförinnan skall yttrande i ärendet inhämtas från ett av Konungen för ändamålet utsett råd, bestående av för bedömande av ifrågavarande ärenden lämpade personer till det antal Konungen bestämmer.

5 §.

Tillstånd och beslut, som i 4 § avses, må av Konungen återkallas eller ändras sedan yttrande i ärendet inhämtats från det i samma lagrum omförmälda rådet.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Fröken **Hesselgren**, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 12 hemställs,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis;

att punkten A. föredrages på det sätt, att det av utskottet därunder framlagda lagförslaget föredrages paragrafvis med slutbestämmelse, ingress och rubrik sist, varefter och sedan lagförslaget blivit genomgånget utskottets hemställan i punkten A. föredrages;

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

att punkten B. föredrages på det sätt, att de av utskottet därunder framlagda författningsförslagen föredragas var för sig, förslaget till lag om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa vapenfria värnpliktiga paragrafvis med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter utskottets beträffande författningsförslagen i punkten B. gjorda hemställan föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölls.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

*Punkten A.**Utskottets förslag till lag om vapenfria värnpliktiga.*

Efter föredragning av 1 § anförde:

Herr Edberg: Herr talman! Det är inte så särskilt tacksamt att efter den delvis dramatiska debatt, som förekommit här i kammaren helt nyss, ta till orda om något så odramatiskt som de samvetsömma. Därtill kommer att klimatet tycks vara tämligen kärvt för just de samvetsömma. Det kommer väl alltid att bli en dragkamp mellan de krav, som samhället ställer på den enskilde å ena sidan, och den respekt, som den enskilde kräver för sitt samvete, å andra sidan. Det är säkert fåvitskt att tro, att det nu framlagda förslaget skall representera något slutgiltigt domslut i den kampen.

Statens auktoritet hävdas olika hårt vid olika tillfällen. Just nu hävdas den med alldeles särskild skärpa. Det kan vara naturligt med hänsyn till det läge, vari vi befinna oss, vilket kräver en anspänning av alla krafter, men man kan dock icke frigöra sig från det intrycket — härmed vill jag dock inte på något sätt karakterisera det nu framlagda förslaget — att också vissa totalitärt färgade tankegångar på bakvägar släppts in i det svenska samhället. Hur som helst, klimatet har bistrat till åtskilligt för de s. k. samvetsömma. Man kan naturligtvis ha olika synpunkter på de samvetsömma, men på två punkter tror jag att man kan vara överens, och kan man det, kan också debatten föras efter klarare och redigare linjer än vad som i allmänhet är fallet.

Ingen tvekan kan väl råda om att en nation, som erkänner den enskilda människans värde, också har obetingad skyldighet att ta hänsyn till det enskilda samvetet. I vårt land finns respekten för samvetets bud inskriven redan i grundlagen: Konungen skall ingens samvete tvinga eller tvinga låta. Å andra sidan finns det så många olika schatteringar, när det gäller samvetsömma, att statens hänsyn måste ha en viss gräns, därest man inte skall hamna i den rena anarkien. Var denna gräns går kan dess värre icke med några enkla former fastställas. Det måste uppenbarligen ankomma på det sunda förnuftet att sätta gränspålarna.

Jag vet, att talet om samvetet i dag inte faller i så särskilt gynnsam jordmån över allt. Det finns då en annan synpunkt i detta sammanhang, som för den som dyrkar effektiviteten bör kunna väga tyngre, och det är den, att det skulle överhuvud taget inte gagna försvaret eller i minsta mån öka dess effektivitet, om personer, vilkas psyken göra dem uppenbart olämpliga för militärtjänst, tvingas bära vapen. De skulle inte bli några goda soldater. Tvärtom kan man befara, att de skulle utöva ett visst ogynnsamt inflytande på sina

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

truppkamrater. Samma personer kunna emellertid göra en god insats på ett annat område. Enbart det kyligt praktiska betraktelsesätt, som brukar uttryckas i formeln att det gäller att få rätt man på rätt plats, talar sålunda för att man bör placera de samvetsömma i sådana uppgifter, att de finna sig till rätta och inte råka i samvetsnöd. Liksom pojkar med körkort gärna uttagas till chaufförer så är det naturligt att de, vilkas samveten förbjuda dem att bära vapen, placeras på sådana poster som äro av rent humanitär art, poster där det gäller att rädda människors liv och egendom.

Härmed kommer jag in på den andra synpunkt, om vilken enighet också bör kunna råda, nämligen den att personer, som äro fria från skyldighet att bära vapen, böra placeras i uppgifter så likvärdiga de militära som möjligt, uppgifter som äro av sådan vikt, att eljest i händelse av mobilisering andra värnpliktiga skulle behöva avses för dem.

Dessa synpunkter ha också varit vägledande för 1941 års utredning angående samvetsömma värnpliktiga som, när det gällde att konstruera arbetsuppgifter för de samvetsömma, stannade för att dessa borde utmärkas av att ur samhällets synpunkt vara av den vikt, att personal för ändamålet måste avses vid mobilisering, att de icke lämpligen skulle kunna utföras av kvinnor, till krigstjänst odugliga eller över- eller underåriga, att de skulle bjuda minsta möjliga fördel i jämförelse med de uppgifter, för vilka värnpliktiga avses, samt att de skulle vara av den art att fredstjänstgöring och beredskapstjänst skulle kunna anordnas som förberedelser för krigsuppgifter. Med utgångspunkt härifrån föreslå de sakkunniga, att de vapenfria skulle placeras antingen i sjukvårdstjänst eller utbildas för luftskyddets behov, huvudsakligen i brandtjänst. Båda dessa uppgifter äro av beskaffenhet att de representera en insats i människokärlekens tjänst och äro av vital betydelse för samhällets värn. Om inte samvetsömma funnes att tillgå för dessa uppgifter, och dock måste det sägas, att de samvetsömma äro särskilt lämpade för dem — vid anställda prov ha de visat sig vara mycket goda och oförvågna brandsoldater — hade på dessa poster måst placeras män, som eljest uttagas till vapentjänst. Ur samhällssynpunkt kan det vara enbart lyckligt att en fördelning av arbetsuppgifterna på detta sätt har kunnat ske. För de samvetsömma själva har det också länge varit ett önskemål att de skulle kunna placeras i verkligt samhällsnyttigt arbete. De ha, enligt vad de själva uppgivit, inte ansett det särskilt tillfredsställande att de skulle behöva gå ut och konservera ruiner eller ansa skog, när faran hänger över våra huvuden och hela nationen spänner sig till en kraftansträngning.

Om man alltså kan vara överens om dessa två grundläggande principer, för det första att samhället måste respektera det enskilda samvetet intill de gränser, som förnuftet uppdrager, och för det andra att de vapenfria böra placeras i samhällsnyttiga, med militära såvitt möjligt likvärdiga uppgifter, kan uppenbarligen blott olika meningar råda om behandlingen i övrigt av de vapenfria. Min personliga uppfattning är den, att kräver man i stort sett detsamma av dem som av övriga värnpliktiga, så böra de också behandlas på samma sätt som dessa. De flesta av de samvetsömma äro dock inga asociala element. Det är praktiska pojkar och oförvitliga medborgare liksom de som uttagas till vapentjänst. Det är då också rimligt att de tillerkännas samma förmåner som de andra. Hitills har det ibland varit så och så med den saken. Den ryktbara generalordern 5,000, som berövade de efteranmälda samvetsömma rätten till familjebidrag av varje som helst form, berövade dem möjlighet att få värnpliktslån eller anstånd med indrivning av utskylder, med betalning av hyra o. s. v., som inskränkte deras tjänstledighetsdagar och frantog dem rätten till fria tjänstledighetsresor och fritt postporto, denna famösa order är ännu i frisk och föga tack-samt minne bevarad. Visserligen ha dessa orättvisor sedermera rättats till. Den

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

nya lagen innebär dock en förtjänst i detta avseende, nämligen att den giver klara föreskrifter och skapar garantier mot sådana orättvisor.

På en enda punkt kan man tänka sig en olika behandling av de vapenfria och övriga. Det gäller tjänstetidens längd. En viss förlängning måste nog sägas vara påkallad. Den måste fungera som en provosten för äktheten i samvetsbetänkligheterna och bör också skapa garantier mot simulation. En sådan förlängning önskas tydligen också av de samvetsömma själva, dels för att de inte skola behöva riskera att i sina led få personer, vilkas samvetsbetänkligheter äro tvivelaktiga, dels på grund av det moraliska värde, som en sådan upppoffring anses ha. Men om arbetsuppgifterna till sin art äro tämligen likvärdiga med de militära, kan det inte vara riktigt att göra tidsförlängningen alltför betungande. Det kan inte vara rimligt att tjänstgöringstiden blir så lång att den får karaktär av eller i varje fall av de vapenfria själva kommer att uppfattas som ett straff. De sakkunniga ha för sin del föreslagit 120 dagar. Redan detta är ganska mycket. Procentuellt sett är det visserligen mindre än tjänstgöringstillägget tidigare, när värnpliktstjänstgöringen var kortare, men man får å andra sidan komma ihåg att när fredstjänstgöringen är 450 dagar kommer varje dag däröver att bli alldeles särskilt tyngande och påkostande. Försvarsministern har gått längre och föreslagit en tidsförlängning med $\frac{1}{3}$ såväl i freds- som beredskapstjänst. Det betyder fem månaders tillägg vid fredstjänstgöring och ett tillägg i proportion därtill vid varje beredskapsövning. Jag kan förstå, om man vill underlätta möjligheterna för de vapenfria värnpliktiga att vid varje tillfälle sig omvända och bättra och övergå till vapentjänst. I princip är ingenting att invända däremot. Men ur praktisk synpunkt kan nog ifrågasättas, om det kan vara ett större statligt intresse, att personer, som fått en grundläggande utbildning i exempelvis brandtjänst, helt plötsligt skola ryckas bort från denna, placeras i en annan tjänstgöring och få utbildas på nytt, varvid deras platser få intagas av nya män. Regeringens förslag på denna punkt tycks mig väl rundligt tilltaget. Man bör ha klart för sig, att en sådan tjänstetidsförlängning, som ifrågasatts, icke bara går ut över de vapenfria själva utan i stor utsträckning även över deras familjer och i åtskilliga fall säkerligen också över deras arbetsgivare. Då första kammaren redan för en vecka sedan tagit förslaget i detta stycke utan votering, finner jag det emellertid meningslöst att ställa något yrkande. Men jag befarar, att debatten omkring denna punkt kommer att fortsättas under de närmaste åren.

Av alldeles speciell vikt är det, att prövningen av samvetsbetänkligheterna blir så grundlig och noggrann som möjligt. Under en lång följd av år ha förhållandena varit allt annat än tillfredsställande. Dels har inom vissa distrikt förekommit en intygfabrikation, vartill vissa samfunds propaganda bidragit, en propaganda, som faktiskt gjort samvetsnöden på sina håll nästan epidemisk, något som bidragit till att giva allmänheten en skev och oriktig bild av de samvetsömma. Dels ha också i ett stort antal fall frihetsstraff — och upprepade frihetsstraff — utdömts. Detta har medfört, att många i övrigt oförvitliga och goda medborgare kommit i en beklaglig motsatsställning till samhället. Det gäller att på något sätt nå fram till en bättre tingens ordning. Den bästa garantien för ett materiellt sett tillfredsställande avgörande har man, om staten kan genom något organ komma i personlig kontakt med de sökande. Genom inskrivningsrevisionernas avskaffande ha de möjligheter, som tidigare funnits till sådan personlig kontakt, försvunnit. De sakkunniga ha därför föreslagit, att ett särskilt organ, ett försvarsdepartementets värnpliktsråd, skulle inrättas, vars yttrande regeringen skulle inhämta i hithörande frågor. Detta råd, vari representanter för krigsmakten, statskyrkan och frikyrkan skulle äga säte och stämma, skulle avgiva yttrande över alla ansökningar om

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)
vapenfri tjänst. Där så påfordrades, skulle vederbörande i rådet träda i personlig kontakt med de sökande och med personer, vilka yttrat sig om dem, och föreslå tjänstgöringsuppgifter. Ett sådant råd, som icke skulle bli ett nytt ämbetsverk, skulle säkerligen ha en stor mission, att fylla. Ur praktisk synpunkt vore det ett värdefullt instrument, ur psykologisk synpunkt vore det ännu värdefullare. Det är ingen hemlighet för de sakkunniga, att de vapenfria själva betraktat detta förslag som en av de mest positiva sidorna i betänkandet. Därtill kommer, att en vidsträckt opinion gjort sig hörd för att ett dylikt råd bör inrättas, en opinion, som uppbäres av åtskilliga framstående kulturpersonligheter i vårt land — jag kan nöja mig med att nämna Erling Eidem och Natanael Beskow. I en skrivelse till utskottet har också betonats, att man i ett sådant råd skulle se den största garantien för att ansökningarna komme att få en allsidig och fördomsfri prövning.

Försvarsministern har på åtskilliga punkter skärpt de sakkunnigas förslag. Man borde då åtminstone kunna gå de vapenfria så pass till mötes, att man inrättade detta råd. Statens intressen komme därigenom icke att i ringaste mån åsidosättas. På denna punkt ansluter jag mig till reservationen, vilken sammanfaller med min motion i ämnet och med de sakkunnigas förslag.

När jag här talat om de samvetsömman har jag, herr talman, hela tiden tänkt på dem, vilkas samvetsbetänkligheter äro allvarligt grundade, och icke på några patologiskt färgade företeelser i religionens utmarker — icke på de religionens bolsjeviker, som kalla sig Jehovas vittnen och vägra att tjäna staten i någon som helst form, som identifiera staten med satan men icke skulle ha något emot att bära vapen för att tjäna vad de kalla den teokratiska staten. Dessa personer äro uppenbarligen omöjliga att komma till rätta med. De utgöra ett mindretal och måste betraktas såsom undantagsfall. De ställa sig själva vid sidan av samhället och få finna sig i att behandlas därefter. De måste alltså särskiljas från övriga vapenfria och placeras i särskilda arbetskompanier. Även detta särskiljande är emellertid en mycket grannliga uppgift och utgör i sin mån en ytterligare motivering för att ett särskilt organ bör inrättas för att taga hand om dessa frågor.

Det finns cirka 10,000 samvetsömman här i landet i olika årgångar. Siffran kan synas hög men får sin förklaring, om man tänker på de pacifistiska vindar, som under åren mellan de båda världskrigen svepte genom vårt land och även avsatte andra resultat. Efter krigsutbrottet har emellertid antalet minskats väsentligt. Siffran har varje år sjunkit. Fjölårets siffra exempelvis nådde bottenrekord. Man kan alltså icke påstå, att antalet samvetsömman numera är till något som helst men för försvaret. Staten har ingenting att förlora på att visa vittgående hänsyn mot dessa, kanske däremot en del att vinna.

Det nu framlagda förslaget är på det hela taget gott. Jag vill begagna tillfället att säga, att den kritik, som framkommit mot detsamma, i åtskilliga fall varit överdriven. Det reglerar tidigare oklara förhållanden och giver de samvetsömman möjlighet att utföra samhällsnyttiga uppgifter, och det bygger överhuvud taget på en human anda. Men man borde kunna taga steget fullt ut. Det har stått så mycket strid om denna fråga, att det kunde vara på tiden att gjuta olja på vågorna. Jag är förvissad om att det är dit försvarsministern syftar, men jag är ännu mera förvissad om att man lättast skulle nå dithän, om det föreslagna rådet komme att inrättas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Sundqvist: Herr talman! Jag måste allra först deklarerera, att jag personligen är alldeles främmande för det sätt att tänka och känna, som utmärker de s. k. samvetsömman värnpliktiga. Jag kan för egen del icke förstå,

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

hur samvetet kan leda en människa att väl taga emot och njuta av de förmåner det demokratiska samhället skänker — däribland den andliga friheten — men vägra att medverka till försvar av dessa förmåner. På intet sätt gör jag mig således solidarisk med en sådan inställning. Jag tycker, att det också i detta sammanhang kan vara befogat att erinra om att säkert tusenden och åter tusenden unga män väl känna liknande aversion mot krigets blodiga gärning som någonsin de samvetsömna men just för sitt *samvete* icke kunna undandraga sig förpliktelsen att göra sin insats till sitt lands och sitt folks försvaret.

Då jag likväl undertecknat en av de motioner, som syfta till än större hänsynstagande till denna kategori medborgare än som tillerkännes den i den kungl. propositionen, har det skett på grund av en djupt rotad respekt för det ärliga samvetets helgd. Jag menar nämligen, att det demokratiska samhället ytterst beror av respekten för den enskildes — på samvetet grundade — övertygelse. Den stat, som icke respekterar denna övertygelse, har uppgivit en av sina grundläggande förutsättningar.

Svensk lagstiftning har principiellt auktoriserat denna grundsyn. Även det föreliggande lagförslaget öppnar möjlighet för »sådana värnpliktiga, för vilka bruk av vapen mot annan skulle medföra djup samvetsnöd», att fullgöra sin värnpliktstjänstgöring som vapenfria värnpliktiga. Så långt är allt gott och väl. Nu finns emellertid bland dessa samvetsömna ett mindretal, för vilka *varje* delaktighet i det militära försvarsväsendet är en styggelse. De kunna för sitt samvetes skull icke i något avseende medverka i en tjänst, som ytterst kan tjäna dödandet. Hur man än i övrigt må bedöma denna inställning — ett visst mått av konsekvens kan icke frångämmas densamma.

I 1925 års lag skänkes beaktande jämväl åt denna kategori samvetsömna. Så sker emellertid principiellt icke i det föreliggande lagförslaget. Såsom »vapenfria värnpliktiga» äro de visserligen befriade från förpliktelsen att bära vapen och övas i vapens bruk — i första hand skola de uttagas till sjukvårdstjänst och tjänstgöring vid luftskyddet — men de kunna, »där omständigheterna påkalla sådant», jämväl användas i expeditiöns-, yrkes- och handräckningstjänst eller civilt arbete vid krigsmakten. Det är detta »vid krigsmakten», som är stötestenen.

Den fråga kammaren i detta sammanhang i dag således har att taga ställning till är den: förtjänar också denna så att säga mera konsekventa samvetsömhet respekt? Jag har redan framhållit, att jag för egen del är fullständigt främmande för en samvetsreaktion av här antydd art. Men har jag rättighet att upphöja mitt eget samvete till domare över andras? Har ens staten rättighet att betvinga den ärliga övertygelsen hos den enskilde medborgaren? Frågan är allvarlig nog. Åtskilliga av oss ha i dessa dagar lovprisat troheten mot samvetsövertygelsen gentemot statens maktanspråk. Kunna vi då i vårt land vara med om att stifta en lag, som för till äventyrs hundraden mot sitt samvete trogna i fängelse?

Herr talman! Jag har fört resonemanget fram till en punkt, vid vilken jag är beredd att yrka bifall till den i motionen nr 295 gjorda hemställan att till § 2 i lagförslaget fogas ett tillägg av följande lydelse: »Därest den värnpliktiges samvete förbjuder honom att förrätta civilt arbete vid krigsmakten, skall sådant arbete fullgöras utom densamma.» Att märka är, att detta är vad som nu faktiskt i stort sett sker. Tillägget skulle endast tjäna till att trygga de samvetsömna mot den eventuella risken att placeras i arbetsuppgifter inom krigsmakten.

Den hänsyn till samvetsbetänkligheterna hos dessa medborgare jag här på-

Andra kammarens protokoll 1943. Nr 11.

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

yrkar har en självklar förutsättning, den nämligen att dessa betyga sig som äkta. Det är svårt att finna ord nog starka för att brännmärka den humbug och allt det bedrägeri som under årens lopp avslöjats i samband med den s. k. samvetsömheten. Försöken att med denna som förevändning komma undan en nog så besvärlig militärtjänstgöring faller under samma dom. Det är ur denna synpunkt önskvärt att arbetsuppgifterna för de vapenfria värnpliktiga vad graden så att säga av ansträngning beträffar blir jämförlig med de andras.

Om således prövningen av samvetsömheten — en självfallet ytterst besvärlig uppgift — måste anses vara av avgörande betydelse, är det ägnat att förvåna att departementschefen icke ansett sig kunna biträda de sakkunnigas förslag om inrättandet av ett särskilt råd för ansökningarnas prövning. Det synes mig åtminstone uppenbart att ett dylikt råd icke endast skulle möjliggöra en grundligare behandling av dessa frågor utan också främja en viss likformighet vid bedömningen av de enskilda fallen. Möjligheten att infordra yttranden av vissa med de samvetsömmas sätt att tänka och känna särskilt förtroga personer står ju öppen jämväl för rådet. Frågan om rådets sammansättning synes förtroendefullt kunna läggas i Kungl. Maj:ts hand.

Med hänvisning till vad jag här anfört ber jag, herr talman, att

1) beträffande § 2 i lagförslaget få yrka bifall till i motionen nr 295 gjord hemställan att efter andra stycket infogas ett tillägg av denna lydelse: »Där-est den värnpliktiges samvete förbjuder honom att förrätta civilt arbete vid krigsmakten, skall sådant arbete fullgöras utom densamma»; samt

2) beträffande lydelsen av §§ 4 och 5 få yrka bifall till den till utskottsut-låtandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Hallén*.

Herr **Hoppe**: Herr talman! Jag befinner mig i det läget, att jag känner det som en plikt att föra deras talan, vilkas åskådning jag icke företräder. Jag kan icke — i varje fall icke som det ser ut i världen i dag — dela de radikala pacifisternas uppfattning om en kristens ställning till frågan om villighet att försvara landet mot tidens våldsmakter, och jag är beredd att, om någon skulle kräva det, giva en, som jag tror, klart kristen motivering för detta mitt ståndpunktsstagande. Gentemot den som företräder en rent negativ inställning till varje deltagande i åtgärder till värn av vårt lands frihet skulle jag vilja drista mig att erinra därom, att det numera torde vara praktiskt taget omöjligt för någon enda människa att ställa sig helt utanför folkförsvaret. Kriget har mer och mer fått karaktär av det totala kriget, och detta innebär ju bl. a., att varje nyttig gärning — låt mig säga lantmannens producerande av livsfrönödenheter o. s. v. — är ett led i stärkandet av vår försvarsberedskap. Alla bli därför på något sätt engagerade. Ingen kan, så vitt jag förstår, helt komma undan från att göra en insats i sitt lands försvar. Detta medför väl också, att det nu är omöjligt för de radikala pacifisterna att fullt draga ut konsekvenserna av sin ståndpunkt.

Om jag, herr talman, alltså icke kan dela de samvetsömmas åskådning, hyser jag dock respekt för deras handlande — självfallet i den mån detta verkligen är samvetsbestämt. Jag vill för min personliga del icke vara med om att kränka någons samvete. Därför kan jag icke heller skänka mitt bifall till en lagstiftning, som jag befarar leder till samvetskränkningar. I vår grundlag finns ju ett redan förut i dag citerat stolt ord om respekten för den enskildes samvete. Och vidare: så sant som ett folks rättsordning måste vara förankrad i medborgarnas rättsmedvetande och detta har sin djupaste grund i deras samvete, så sant måste det också vara ett statsintresse, att medborgarna alltid

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

och till varje pris bli trogna mot sina samveten. Varje åtgärd från statens sida, som innebär ett våldförande av människors samveten, måste alltså enligt min mening te sig både moraliskt förkastligt och oklokt. Och nu, herr talman, är jag rädd för att vi stå i begrepp att införa i vår lagstiftning en bestämmelse, som kan medföra ett sådant våldförande av människors samveten.

Lagförslaget räknar ju med, såsom redan erinrats om, att alla vapenföra skola kunna åläggas göra tjänst vid krigsmakten. Nu finns det i vårt land en skara män, som för sina samvetens skull aldrig kunna göra detta. Risken kommer då att bli, att staten tillgriper våldsmedel mot dessa, som för sina samvetens skull icke kunna utföra det arbete, som blir dem ålagt, d. v. s. arbete inom försvarsmakten. Det är ock fara värt, att på detta sätt en rad samvetsömman komma att ådömas fängelsestraff. Sådant har redan förekommit i icke ringa utsträckning. Det bör nog, tror jag, sägas ifrån, att om många av dessa torde gälla, att huru icke-önskvärda de kanske äro ur folkförsvarets synpunkt, de dock ute i livet för övrigt äro de mest lojala medborgare, stundom verkliga moraliska tillgångar i samhället, som man gör klokt i att icke se ringaktande på. Personligen skulle jag kunna vittna om att jag känner åtskilliga samvetsömman, om vilka jag icke tvekar att säga, att de äro både etiskt och intellektuellt högtstående människor.

Det är, herr talman, detta att man kan komma att betrakta och behandla annars oförvitliga människor såsom brottslingar, som jag finner upprörande och oklokt. Nu kan man — det erinrade herr Sundqvist om — slippa undan detta, som för ett demokratiskt samhälle och för ett gammalt, kristet folk måste te sig som ytterst betänkligt, om man i lagtexten inför det tillägg, som föreslagits i motionen av herr Hallén m. fl., nämligen detta: »Därest den värnpliktiges samvete förbjuder honom att förrätta civilt arbete vid krigsmakten, skall sådant arbete fullgöras utom densamma.» Herr talman! Då jag anser, att det överhuvud taget icke är någonting i vårt folks liv, som med tanke på vårt folks inre halt är mera önskvärt och mera nödvändigt, än att varje medborgare lyssnar till och lyder sitt samvete, kan jag icke förmå mig att medverka till åtgärder, som kunna vara ägnade att locka människor från samvetsvägen, åtgärder som ock kunna medföra, att människor trakasseras och kanske kastas i fängelse.

Jag kan därför icke ansluta mig till utskottets förslag oförändrat. Jag kommer, herr talman, att yrka bifall till utskottsförslaget med den ändring, som upptages i punkt 1) i yrkandet i den motion i ärendet, som väckts av herr Hallén m. fl. — alltså samma yrkande som herr Sundqvist nyss ställde. Skulle emellertid detta yrkande komma att avslås, kommer jag för min del att giva min röst åt den reservation, som fogats till utskottets utlåtande. Om nämligen ett sådant råd, som de sakkunniga och reservanterna föreslagit, kommer till stånd och om det får avgiva yttrande i samtliga ärenden rörande tillstånd till vapenfri tjänst och tjänstgöringens art, skulle jag däri våga se en rätt god garanti för att vid behandlingen av samvetsömman de synpunkter, som jag i samvetsfrihetens namn hävdade, vunnit beaktande. Jag skulle däri också se en garanti för att antagandet av lagen om vapenfria värnpliktiga icke kunde betecknas som ett avsteg från den goda, trygga regeln: Konungen skall ingens samvete tvinga eller tvinga låta.

Jag ber, herr talman, att för närvarande få yrka bifall till punkt 1) i den av herr Hallén m. fl. väckta motionen.

Herr Gustafsson i Bogla: Herr talman! Det lagförslag, som kammaren nu går att behandla, och som ju andra lagutskottet i sitt utlåtande nr 12 har tillstyrkt oförändrat, har mottagits med mycken oro och starka betänkligheter bå-

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

de av statskyrkliga och frikyrkliga kristna. Det har väckt stor oro överhuvud taget bland alla här i landet, som betrakta samvetsfrihetens helgd som en av det demokratiska samhällets yppersta tillgångar, och jag delar denna oro inför det lagförslag riksdagen här behandlar. Jag har därför tillsammans med några andra ledamöter av denna kammare väckt en motion med yrkande om viss ändring av andra paragrafen i detta lagförslag. För oss motionärer har det syntts vara det väsentliga, om man kunde få till stånd en ändring av denna paragraf. Vårt yrkande och våra synpunkter ha tyvärr icke rönt någon anklang vare sig hos utskottet eller hos de ärade reservanterna. Det får man ju taga såsom ett bevis för — såsom herr Hage uttryckte det i första kammaren — tidens melodi, som har föga av ton, när det gäller samvetsfrihet och annat, som enligt vår mening hör till dessa värden.

Svenska missionsförbundets ungdom har låtit tillsända varje ledamot av riksdagen en liten broschyr, som heter »Staten och samvetet». Jag anser, att det hade varit värdefullt, om varje riksdagsman hade ägnat denna lilla broschyr uppmärksamhet. Av broschyren framgår, hur man från kristet håll betraktar det förslag, som här föreligger, och vilka medborgare som i första hand känna sig oroliga inför detta lagförslag.

Man kan nämligen icke komma ifrån, att vad som här föreslås innebär en begränsning i samvetsfriheten jämfört med 1925 års lag. Detta framgår ju tydligt av de sakkunnigas yttrande. Jag ber att få erinra om en artikel i tidningen Vår lösen, där en av de sakkunniga, docenten Helge Ljungberg, förklarar, att de sakkunniga gått in för en kompromiss. Därvid har man ansett, att man skulle slå fast samvetsfrihetens princip i fråga om att bruka vapen och att övas i vapnens bruk, men man ville icke sträcka sig längre. Det är självklart, att den grupp av s. k. samvetsömma, som anse, att deras samvete förbjuder dem att fullgöra någon som helst tjänst inom försvaret, men väl äro villiga att uträtta ett nyttigt och gagnande samhällsarbete utom krigsmakten, alltså civilt arbete utom krigsmakten, kommer i ett sämre läge än tidigare, såvitt jag förstår.

Jag vill nämna, att bland dem, som till ekumeniska nämnden sänt en skrivelse, vari de framhållit sin oro och sina betänkligheter, återfinner man några framstående och verksamma män inom både statskyrkan och de frikyrkliga samfunden i Sverige. Skrivelsen är sålunda undertecknad av bl. a. lektorn, teol. doktor Folke Holmström, fil. kand. R. Larsson, representant för Svenska missionsförbundets ungdom, fil. kand. Joel Sörenson, representant för baptistförbundet, och läroverksläraren, fil. lic., teol. kand. A. Eeg-Olofsson. Det är här fråga om mycket förtjänta män med god karaktär, alltså utmärkta medborgare.

Jag måste säga, att för mig synes saken ligga till så, att om vi skola respektera samvetsfriheten, skola vi respektera den, även om samvetet fäller ett annat utslag än vårt eget, och jag har den uppfattningen, att svenska staten kan visa en sådan generositet mot dessa medborgare, att de kunna känna sig trygga, när vi nu antaga detta lagförslag.

Jag har, som sagt, tillsammans med några andra kammarledamöter motionerat om ändring av 2 §, men för att icke splittra alltför mycket, när kammaren skall fatta beslut, anser jag mig beträffande denna paragraf kunna yrka bifall till det yrkande, som har framställts av herr Sundqvist, alltså ett yrkande om tillägg till 2 § av följande lydelse: »Därest den värnpliktiges samvete förbjuder honom att förrätta civilt arbete vid krigsmakten, skall sådant arbete fullgöras utom densamma.» Jag kan så mycket hellre göra detta som detta yrkande kanske är något tydligare och radikalare än det som vi framställt i motionerna nr 200 och 292. Jag anser, att det skulle hedra den svenska riksdagen, om den toge hänsyn till den grupp av medborgare, som det här gäller, och jag vill vädja till kammaren att gå in för ett bifall till detta yrkande.

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

Jag kommer dessutom att yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, ty jag tror, att ett värnpliktsråd, i vilket skulle ingå representanter både för statskyrkan och de frikyrkliga, i någon mån skulle ge garanti för en saklig och allsidig prövning av de samvetsömmas ansökningar. Jag vill desto hellre göra det som detta är ett uttryck för en enig kristen opinion. Såväl frikyrkliga samarbetskommittén som ekumeniska nämnden har i skrivelser till andra lagutskottet understrukit, att det onekligen skulle vara av värde, om man kunde få Kungl. Maj:ts förslag kompletterat med bestämmelser om inrättandet av ett värnpliktsråd. Ett dylikt beslut skulle innebära, att en lämplig hänsyn toges till den kristna opinionen i vårt land.

Jag ber, herr talman, att med dessa korta ord få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr *Svensson* i Ljungskile instämde häruti.

Herr *Nilsson* i Norrlångträsk: Herr talman! När lagen om samvetsömma värnpliktiga första gången antogs av riksdagen, hade mänskligheten nyss genomlevt ett fyraårigt världskrig. Den förödelse detta krig åstadkommit såväl ekonomiskt som moraliskt, de många miljoner människoliv som offrats till ingen nytta, hade väckt till liv en paroll, som gav genklang över hela världen: Aldrig mera krig! Över hela den civiliserade världen var man enig om att försöka förhindra, att ett liknande krig på nytt skulle utbryta. Visserligen hade man ju olika uppfattningar om bästa sättet att kunna befrämja freden i världen, men i ett avseende var man enig, nämligen att ett nytt krig med alla till buds stående medel måste förhindras. Det torde väl knappast behöva påpekas, att de som verkligen sökte omsätta denna fredsvilja i handling voro just sådana, som vägrade deltaga i någon som helst form av krig och krigsförberedelse. Det är möjligt, att de icke själva ansågo sig kunna uträtta så mycket för fredstankens förverkligande, men deras egen inställning till frågan var stark och klart markerad.

Från början voro väl statsmakterna icke så synnerligen imponerade av dessa så kallade samvetsömma, och därför fingo också många finna sig i att bli dömda till fängelsestraff, då de icke ansågo sig kunna bryta emot sin tro och övertygelse. Emellertid syntes även statsmakterna i de olika länderna ha tagit intryck av den uppblossande fredsviljan och avskyn för kriget, vilket kan skönjas i de ganska humana undantagslagar, som, icke minst i vårt land, kommo till stånd för samvetsömma krigstjänstvägrare.

Ett nytt världskrig rasar nu, vilket ingalunda kan sägas stå det förra efter i fråga om förödelse och spillda människoliv. Miljoner av Europas ungdom ha redan offrats i ett krig, som man icke kan finna har någon annan uppgift än att förstöra och förinta alla både ekonomiska, moraliska och andliga värden. Vårt folk står ju ännu utanför denna gigantiska kamp, som nästan samtliga andra länder äro invecklade i, och vi ha ju därför också större möjligheter att på ett opartiskt sätt bedöma detta blodiga skådespel, som alltså rasar med oförminskad styrka. Det bör därför även tacksamt noteras, att de flesta i vårt land, oberoende av vilken politisk åskådning man har och oberoende av vilken inställning man för övrigt intar till de problem, som kriget framskapat, samt våra möjligheter att kunna hålla oss utanför kriget, äro eniga om att karaktärisera detta krig som ett slag i ansiktet på allt vad kultur och civilisation heter. Det är väl knappast någon i denna kammare som betvivlar, att när detta krig en gång tar slut och alla dess ohyggliga detaljer bli till fullo kända, en ny och kanske intensivare kamp mot kriget kommer att blossa upp. Skulle så icke ske, måste människorna så till den grad ha försämrats under och genom detta krig, att vi icke äro mäktiga att ens reagera inför det allra ohyg-

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

ligaste som sker i tiden, en utveckling, som vi dock i det längsta icke vilja tro på.

De människor, som i dag äro föremål för riksdagens ställningstagande genom en skärpt lagstiftning, ha konsekvent följt den uppfattning gentemot kriget, som de hade även innan detta krig bröt ut. Man må ju ha olika uppfattningar om det riktiga eller oriktiga i deras ställningstagande, om deras ståndpunkt kan vara fredsfrämjande eller icke, i ett avseende förtjäna de emellertid att respekteras: de ha icke kompromissat med sin övertygelse, utan de ha stått där oberörda av de svängningar i tidens tänkesätt, som så många andra gjort sig skyldiga till under de kritiska tider vi nu genomlevat. Deras personliga inställning till kriget såsom varande en omoralisk och okristlig handling har för dem varit utslagsgivande, utan att de på något sätt velat göra gällande, att deras ställningstagande skulle kunna förhindra krig i världen. De ha med andra ord velat freda sina samveten.

Jag har ganska svårt för att komma till full klarhet om vad som är det mest avgörande motivet till den skärpning av lagen om vapenfria värnpliktiga, som nu förelagts riksdagen. Är huvudmotivet att förhindra simulation och att i övrigt fördela bördorna rättvist på varje samhällsmedborgare, så kan jag i det stycket ge förslaget min fulla anslutning. Avser det däremot — något som man nästan har anledning utläsa av propositionen — att icke blott försvåra läget för dessa människor och förorsaka många av dem oerhörda lidanden utan kanske, vad som är ännu värre, att genom yttre tryck tvinga dem att bryta mot sina samvetens bud, då har staten enligt min mening slagit in på en mycket farlig väg.

Den ståndpunkt, som dessa samvetsömman intagit, är ju icke på något sätt riktad mot det svenska samhället, något som de själva vid flera olika tillfällen deklarerat. De flesta av dem äro fullt lojala och hedervärda människor, vilka utan tanke på egen fördel eller bekvämlighet förklarat sig villiga att tjäna sitt land genom att utföra vilket annat arbete som helst, som icke strider mot deras samvete. Jag är ju villig erkänna, att lagförslaget i detta avseende anvisar många och praktiska vägar, som äro framkomliga och som också många av de samvetsömman själva anvisat. Mycket torde ju här bli beroende av hur lagen kommer att tillämpas samt efter vilka grunder samvetsbetänkligheterna komma att prövas.

Den reservation, som är fogad till utskottets betänkande, har upptagit de sakkunnigas förslag om inrättandet av ett särskilt råd för ansökningarnas prövning, ett förslag som jag anser välmotiverat. Rådet borde få en stor uppgift att fylla, detta dock under förutsättning att detsamma blir sammansatt av personer, som äro i besittning av de djupaste etiska och moraliska kvalifikationer. Under andra förhållanden kan även ett sådant råd bli av tämligen illusoriskt värde.

Jag har, herr talman, med det anförda endast velat deklarerera min ståndpunkt till det föreliggande lagförslaget, eller kanske rättare sagt min ståndpunkt till den grupp av människor, som komma att beröras av denna lagstiftning. Jag måste erkänna, att jag känner stora betänkligheter emot att tillstyrka det föreliggande förslaget. Jag har en känsla av att samvetsfriheten genom denna lagstiftning kommer att ställas på mycket hårda prov. Måhända kommer den också att resultera i att oförvitliga människor få gå i fängelse för sin tros skull. Jag beklagar denna utveckling, även om jag som min mening hävdar, att resultatet kommer att bli någonting helt annat än vad man med lagens tillkomst har avsett. Tvångslagar kunna icke förkväva samvetets röst hos människorna, tvärtom kan deras tillämpning väcka andra samveten. Det har all historia visat.

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

Herr talman! Jag har varit med om att underteckna ett par motioner i denna fråga. Då emellertid det yrkande, som framställts av herr Sundqvist, i det närmaste sammanfaller med motionernas, ber jag att få yrka bifall till herr Sundqvists hemställan. Skulle denna icke vinna kammarens bifall, kommer jag att ansluta mig till den reservation, som fogats vid utskottets utlåtande.

Häruti instämde herr *Sandberg*.

Herr **Norén**: Herr talman! Såväl de sakkunniga som utskottet framhålla inledningsvis, att lagstiftningen rörande vapenfria värnpliktiga är en kompromiss mellan två intressen, nämligen samvetsfrihetens anspråk på hänsyn och statens krav på att medborgarna, som åtnjuta dess skydd, skola deltaga i dess värnande. Staten gör eftergifter för en viss kategori av värnpliktiga men fordrar samtidigt, att dessa värnpliktiga skola göra eftergifter och kompromissa med sina samveten. Enligt departementschefens uttalande få emellertid statens eftergifter icke sträcka sig så långt, att försvarets effektivitet äventyras. Följaktligen har lagstiftningen fått en sådan utformning, att de samvetsömma överhuvud taget tagas i anspråk för sådana försvarsändamål, som icke äro förenade med vapentjänst.

Enligt mitt förmenande är denna anordning mera ett rationellt utnyttjande av samtliga män i värnpliktsåldern för försvaret än en betydande och allvarlig eftergift för samvetsfriheten. Jag förutsätter nämligen, att de värnpliktiga, som hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöringen, bättre gagna sitt fosterland genom civiltjänst utanför försvaret eller vapenlös tjänst inom försvaret, än om de mot sina samveten påtvingas vapenbruk eller vid vägran att bära vapen sättas i fängelse. Jag vill med det anförda ha utsagt, att staten genom denna lagstiftning ingalunda gör stora eftergifter till förfång för försvaret, utan den söker att rationellt och smidigt infoga alla män i värnpliktsåldern i vårt försvarssystem. Med utgångspunkt härifrån hade det varit nog, om den längre tjänstgöringstiden utmåtts med utgångspunkt från 1925 års lag rörande vapenvägrarna, varigenom dessa ålades att tjänstgöra 90 dagar längre än andra värnpliktiga. Civilarbetarna däremot ålades 120 dagar längre tjänstgöring, men denna kategori har ju från 1940 upphört att lagligen existera. Med det anförda har jag i korthet sökt belysa innebörden av de eftergifter, som staten gör i kompromissen mellan samvetsfrihetens anspråk på hänsyn och statens anspråk på medborgarnas värtjänst.

Så ha vi den andra parten i kompromissen, nämligen de olika kategorier värnpliktiga, som hysa samvetsbetänkligheter mot att fullgöra sin värnplikt i den ordning värnpliktslagen föreskriver. För dem innebär den föreslagna lagstiftningen, att den lagliga förmån, som de genom 1920 och 1925 års lagar ägt, innebärande rätt att få fullgöra värnplikten genom civilt arbete, icke existerar så länge den nu föreslagna lagen blir giltig. Riktlinjerna för 1940 års lagstiftning — som man trodde var ett provisorium — ha varit vägledande även för denna nya lagstiftning. Visserligen inrymmes möjligheten till civilt arbete såväl i den föreslagna lagens motivering som text, men i lagarna av 1920 och 1925 var det klart utsagt, att värnpliktiga, som hyste samvetsbetänkligheter mot varje slag av militär tjänstgöring, kunde få utföra sin värnplikt i form av civilt arbete. Jag anser, att erfarenheterna av 1940 års lagstiftning varit sådana, att man borde ha övervägt en återgång till lagstadgad rättighet för de samvetsömma att få utföra civilt arbete. Varenda en av de samvetsömma skulle i detta nu kunna placeras i för folkförsörjningen nyttiga och ytterst angelägna arbeten. Eftersom jag återoppar erfarenheterna av 1940 års lagstiftning vill jag anförda, att en betydande del av de fängelsestraff, som de senaste åren utmåtts mot samvetsömma, icke skulle blivit utmätta, därest tidigare lag-

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

stiftning om civilarbete varit gällande. De sakkunniga ha för sin del klart ut sagt, att 31 fängelsedomar utdömts, innan ansökningarna i vederbörlig ordning prövats. Detta skulle icke ha skett, om tillämpningskungörelsen till 1940 års lag haft ett annat innehåll, vilket den på grund av det inträffade också sedermera fått.

Tillsamman med en del andra motionärer har jag i anslutning till propositionen om vapenfria värnpliktiga motionerat om en sådan utformning av 2 § i föreliggande lagförslag, att det av lagtexten klart skulle framgå, att vid uttagning och placering av de samvetsömma hänsyn skall tagas till vad den värnpliktiges samvetsbetänkligheter gälla. Detta betyder visserligen icke en återgång till tidigare lagstiftning, men det avser att i själva lagtexten ge en anvisning om, att lagen skall ges en human tillämpning. Utskottet anser, att den av motionärerna föreslagna utformningen av 2 § icke erfordras. Utskottet utgår ifrån, att hänsyn ändå skall tagas till arten av betänkligheterna, samt att lagen i oförändrad utformning medger en sådan variation av tjänstgöringens art, att sådana följder av lagstiftningen, som motionärerna befara, icke skola uppkomma. Jag önskar givetvis, att utskottet skall få rätt däri. När nu riksdagen, som jag förmodar, på de berörda punkterna antager utskottets förslag, så har ju riksdagen därmed understrukit de anvisningar om hänsyn, som utskottet gjort, vilket enligt min mening bör vara vägledande och avgörande vid lagens tillämpning.

Jag vill slutligen, herr talman, trots de kritiska synpunkter, som jag i det föregående anført, uttala min glädje över, att vi i detta land, trots det nuvarande världsläget, åtnjuta den frihet och äro i besittning av den rättsuppfattning och åskådning, som möjliggöra, att en i förhållande till omvärlden så humanistisk lagstiftning som den föreslagna kan komma till stånd.

Jag ansluter mig, herr talman, till det yrkande, som ställts av herr Gustafsson i Bogla.

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Utskottets utlåtande skiljer sig från reservationen, eller, om man så vill, reservationen skiljer sig från utskottets utlåtande endast på en enda punkt, nämligen beträffande frågan, huruvida ett särskilt råd skall inrättas eller icke. Med hänsyn härtill är det väl ganska meningslöst att nu i någon större utsträckning här dra upp en debatt om de samvetsömma, ty gör man det måste man ju också försöka förklara för sig eller gissa sig till, hur underligt dessa samvetsömma äro funtade. Vi veta ju, att det finns sådana, som gå under beteckningen samvetsömma, vilka absolut vägra att på något som helst sätt biträda vid landets försvar. Och icke nog med att de vägra bära vapen, ammunition och uniform, de vägra också att utföra handräkningsarbete, ja, de vägra att deltaga i sjukvården, ty de resonera som så, att om man hjälper till att hela en soldat så att han blir frisk igen, så kommer denne soldat att deltaga i kriget på nytt. Det finnes också sådana, som förklarat sig vara heltidsanställda hos Gud och därför icke ha tid att arbeta för statens räkning. Man kan som sagt icke ge sig in på allt detta.

Nu vill jag emellertid för att icke bli missförstådd påpeka, att när jag nämner dessa underliga människor inrangerar jag icke bland dem samvetsömma av alla kategorier. I ett allmänt resonemang skulle man emellertid nödgas komma in även på dem och försöka dra upp gränserna mellan den ene och den andre. Skalan är som vi veta ofantligt vid, när det gäller att försöka taga reda på vilka motiv dessa »samvetslösa» ha att förebära eller icke. Jag utgår sålunda från att vi kunna hålla oss till det, varom tvisten står mellan utskott och reservanter. Jag räknar nämligen med att det väl är ganska orimligt att tänka sig, att andra kammaren här skulle på någons yrkande gå åstad och företa

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

några andra ändringar i lagtexten, ty de yrkanden, som här blivit framställda, och allt det som blivit sagt här under debatten om att man bör ta hänsyn till de samvetsömma har ju också beaktats i Kungl. Maj:ts förslag. Kungl. Maj:ts förslag är ju avfattat så, att man skall kunna ta största möjliga hänsyn till de värnpliktiga, så att dessa icke skola behöva pressas till samvetsnöd.

Det är emellertid självklart, att man därvidlag icke, som många till och med här i kammaren vilja, kan gå så långt, att man nära nog lämnar fältet fullkomligt fritt och säger, att den, som skyller på samvetsnöd, skall slippa göra värnplikt. Det är ju alldeles omöjligt. Då hamnar man i rena anarkien, där varje medborgare, som icke är känd för att vara en verklig odåga utan i varje fall är känd för att vara ganska normal, skulle kunna stiga fram och säga, att hans samvete förbjuder honom att bära vapen eller ammunition. Jag säger, att propositionen tager all tänkbar hänsyn, och jag vill här bara bringa i erinran 7 §, där det heter så här: »Då värnpliktig första gången ingivit ansökning om vapenfri tjänst, skall han, där han så önskar, vara fri från skyldighet att övas i vapnens bruk samt från att bära vapen eller ammunition intill dess Konungen prövat ansökningen.» Tidigare har det många gånger inträffat, att samvetsömma, som vid inställelse till värnpliktstjänstgöring vägrat att bära vapen, dömts för tjänstevägran. När de inge en ansökan om att få bli betraktade som vapenfria, kunna de enligt 7 § icke kommenderas att bära vapen eller ammunition eller utöva militär tjänst, förrän Konungen har prövat deras ansökning. Man kommer sålunda, om de värnpliktiga beakta möjligheterna att inge ansökan, ifrån detta, att många utan vidare — för att nu tala beväringsspråk — kastas i »kroken». Det anser jag för min del vara utomordentligt värdefullt.

Beträffande den fråga, varom striden nu står, anser ju Kungl. Maj:t, att ett råd, som skulle försöka utrannsaka de samvetsömmas hjärtan och njurar och ge råd till Kungl. Maj:t om hur ärendet skulle avgöras, för närvarande icke behöver eller bör upprättas. Kungl. Maj:t skulle i stället i varje fall få utnyttja den särskilda sakkunskap, som kan anses bäst skickad att pröva och ge råd just i det särskilda fallet. Jag kan inte förstå, att det skulle vara välbetänt av riksdagen att i detta fall påtvinga Kungl. Maj:t ett råd, som Kungl. Maj:t icke vill ha. Upprättandet av ett sådant råd tycks visserligen på något håll anses som en livssak, men det finns i detta fall icke den ringaste anledning att — bara för att de sakkunniga även på den punkten skola få rätt — gå emot Kungl. Maj:t.

Så har utskottets majoritet också sett det, och jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Eftersom herr Olovson i Västerås har talat för utskottet, kan det ju synas vara ganska onödigt, att jag här säger någonting om utskottet, men dels är jag reservant, dels anser jag mig böra stryka under ett par saker i utskottets yttrande.

I den föregående diskussionen har det gjorts gällande, att det här skulle vara fråga om en tvångslag och en betydande skärpning i jämförelse med föregående förhållanden, och att man vore orolig för hur denna lag skulle kunna verka i tillämpningen. Med anledning därav vill jag säga, att man inom utskottet varit mycket vaken för att det som är lagens mening icke på något sätt skulle skymmas utan tvärtom strykas under.

Under diskussionen har det talats om de bestämmelser, som finnas i 2 § om de olika arbetsuppgifter, som skulle kunna tilldelas dessa vapenfria värnpliktiga, och man har uttalat sin oro för att detta skulle kunna ske på ett sådant sätt, att man ginge emot lagens tanke, d. v. s. att man skulle tvinga eller tvinga

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

låta någons samvete, vilket ju icke varit meningen. Därför har utskottet för sin del strukit under de direktiv, som på sin tid gåvos av departementschefen, när han tillsatte de sakkunniga. I dessa direktiv säger departementschefen, att även om man skulle gå ifrån anordningen med att dela upp dem i vapenfria och civilarbetare — vilket såväl de sakkunniga som propositionen har föreslagit — skall hänsyn dock kunna tagas till omständigheterna i de särskilda fallen. I anslutning härtill har utskottet i sitt yttrande pekat på att man när det gäller vanliga värnpliktiga försöker tillmötesgå deras önskemål, och därför menar utskottet, att detta kommer att ske även beträffande de vapenfria värnpliktiga. Detta stryker utskottet under genom att uttala, att denna princip om tillmötesgående av värnpliktigas önskemål naturligtvis bör vara normgivande även beträffande de vapenfria värnpliktiga. Därtill kommer en annan sak, som enligt min mening borde inge en ganska stor trygghet, nämligen den omständigheten, att det icke skall bestämmas av vilken överordnad som helst vad de vapenfria värnpliktiga skola utföra för arbete, utan att det är Kungl. Maj:t, som skall bestämma, vilka arbetsuppgifter dessa skola få. Med hänsyn därtill tycker jag, att den formulering, som 2 § fått, icke borde väcka betänkligheter.

Här har yrkats, att man skulle göra ett tillägg till denna paragraf. Den saken var mycket livligt omdiskuterad i utskottet, men slutresultatet blev, att man ansåg sig kunna godtaga den föreslagna formuleringen av paragrafen med det förklarande tillägg, som utskottet gjort i sitt utlåtande. Personligen måste jag säga, att den oro, som man här möjligen kan ha rätt att hysa, skulle på ett helt annat sätt kunna elimineras, ifall man följde den väg, som reservanterna ha föreslagit. Herr Olovson i Västerås har sagt, att det skulle vara till otrevnad för Kungl. Maj:t att få ett råd, som Kungl. Maj:t icke vill ha. Jag förstår mycket väl, att man kanske kan känna obehag över att bli påtvingad något, som man icke vill ha, men jag har icke uppfattat Kungl. Maj:ts ståndpunktstagande så, att Kungl. Maj:t absolut icke vill ha detta råd. Kungl. Maj:t har endast sagt, att för närvarande behöva vi icke detta råd, vi kunna reda oss lika bra genom att ha en särskild expert i departementet. Därigenom skulle man kunna få de underrättelser, som man behöver för att fatta samvetsgranna beslut i dessa ärenden. Det är möjligt, att så är förhållandet. Emellertid säger ju Kungl. Maj:t, att man kanske längre fram skulle kunna upprätta ett värnpliktsråd, ifall man icke skulle lyckas med den av Kungl. Maj:t nu förordade anordningen. Med anledning därav undrar jag, om icke reservanterna ha rätt, när de förmena, att det är just nu vid själva omläggningen, då denna lag skall börja tillämpas, som man skulle behöva rådet. Det kan ju hända, att ett sådant råd icke skulle kunna hjälpa Kungl. Maj:t så mycket, men det skulle hjälpa utåt så till vida, att den oro, som har tagit sig uttryck i flera anföranden här, om hur denna paragraf kommer att hanteras i verkliga livet, skulle stillas. Genom att tillsätta detta råd från början skulle man enligt min mening kunna lugna farhågorna hos de »samvetslösa» — säger jag liksom herr Olovson i Västerås; där ser man, hur farligt hans inflytande är — men det är i alla fall icke de samvetslösa jag menar, utan det är tvärtom de verkligt samvetsömma. Tillsättandet av detta råd har tillstyrkts mycket kraftigt på många håll — ekumeniska nämnden har omnämnts här förut, och ärkebiskopen har särskilt uttalat samma önskan. Det är sålunda från det religiösa hållet, som man är mest intresserad av denna sak. Ett sådant råd skulle på detta håll inge en känsla av trygghet. Därför tror jag, herr talman, att det vore lyckligt, om viinge in för en sådan anordning.

Jag tror icke, att jag i övrigt behöver taga upp några av de anmärkningar som här gjorts, eftersom intet yrkande har ställts. Jag skulle bara i fråga om tjänstgöringstiden vilja säga, att jag därvidlag har fått den bestämda upp-

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

fattningen, att de samvetsömma själva icke ha någonting emot den föreslagna anordningen. Jag har talat med flera representanter, kloka, förståndiga människor, som tillhöra denna grupp, vilka ha sagt, att den längre tjänstgöringstiden är ett sätt att få visa, att man menar allvar, när man icke vill bära vapen, och då är man också beredd att härför taga på sig en större tunga.

Den enda fråga beträffande tjänstgöringen, som i utskottet togs upp till allvarigare diskussion, var, huruvida man skulle gå in för ett förslag, att denna bestämmelse endast skulle gälla för de nyinskrivna värnpliktiga och icke för beredskapsfolket. Man framhöll emellertid också — och det var den åsikten, som segrade i utskottet — att beredskapstjänsten ju är någonting övergående, medan detta är en lag, som är avsedd att gälla för framtiden, och då kan ju icke frågan om ökad tjänstgöring för beredskapsfolket vara någonting, som har så stor betydelse i detta sammanhang.

Det har, herr talman, talats så mycket i denna fråga, att jag tror, att jag icke skall förlänga debatten. Jag ämnar, när vi komma till § 4, rösta för reservationen, och när det gäller § 2 kommer jag att rösta på utskottets förslag.

Herr **Mosesson**: Herr talman! Den varning som ordinarie talmannen riktade till oss, att vi måste besinna, att hela föredragningslistan måste genomgå under dagen, medför för min del, att jag nu skall inskränka mig till att påpeka endast några få saker med anledning av det föreliggande ärendet. Jag antager, att riksdagens ledamöter förstå, att när man som jag under en avsevärd del av sitt liv har sysslat med de spörsmål det här gäller och därtill har varit med bland de sakkunniga, är det rätt mycket man här skulle vilja säga.

Jag skall be att delvis få bemöta herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet. Han höll i denna fråga ett av de mest sympatiska anföranden, jag någonsin hört honom hålla, förra onsdagsnatten i första kammaren. Däri gjorde han gällande, att det lagförslag, som här ligger på riksdagens bord, är prägladt av humanitet i jämförelse med motsvarande lag av år 1925. Han har rätt så till vida, att det är en förmån, som enligt detta lagförslag tillförsäkras de vapenfria värnpliktiga, nämligen att de nu bli krigsplacerade. Tidigare ha de inte vetat, hur det skulle bli med dem, ifall landet råkade i krig. Nu bli de under fredsförhållanden uttagna till den arbetsuppgift, som de skulle få utföra, för den händelse vårt land droges in i kriget. Detta innebär för dem en mycket stor förmån. Det är även till stor fördel för dem, att de hädanefter vid sin placering icke behandlas på samma sätt som personer, som man inte vet var man skall göra av, utan få sig förelagda verkligt nyttiga uppgifter, som kunna tillfredsställa deras medborgarsinne, deras krav på att inte vara deklaserade.

Men om jag i andra avseenden jämför detta förslag med 1925 års lag på detta område är det icke humanare. Herr statsrådet har till exempel föreslagit, att de vapenfria värnpliktiga vid varje inkallelse skola hållas i tjänst en tredjedel längre tid än vanliga värnpliktiga, såvitt möjlighet därtill finnes. Det är således inte fråga om huruvida de behövas eller om en sådan åtgärd är påkallad för deras utbildning eller av andra skäl, utan detta sker endast därför att de nu sättas i en annan klass. Jag ber att få påminna herr statsrådet om att han själv i proposition till 1940 års riksdag avvisade arméchefens förslag, att de vapenfria värnpliktiga skulle tjänstgöra en längre tid vid beredskapsinkallelser, och fann, att detta förslag var obilligt. Nu har herr statsrådet själv i alla fall kommit med ett sådant förslag. Utskottet låter oss därtill veta, att anledningen till att utskottet finner det riktigt, att de vapenfria värnpliktiga varje gång de inkallas till beredskapstjänst skola ha längre tjänstgöring

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

än övriga värnpliktiga är, att man därigenom så mycket lättare skall kunna få dem att övergå från att vara samvetsömma till att bära vapen. Jag vill fråga, om man verkligen har gått in för principen att respektera samvetsfriheten, när man förklarar, att varje gång en samvetsöm person inkallas skall han ha längre tjänstgöring än alla andra för att man på det sättet så mycket lättare skall få honom att övergiva den uppfattning han har och gå över till en annan. Det är således icke så, herr statsråd, att detta förslag i alla avseenden är humanare än den lag, som riksdagen antog 1925, fastän detta kanske i åtskilliga avseenden är fallet.

Jag vill sedan fästa uppmärksamheten på en annan sak, som också utgör ett bevis för att denna lag icke är humanare än den nu gällande, och det är när det gäller straffbestämmelserna. Jag har talat med en fungerande krigsdomare, som såvitt jag vet har den rikaste erfarenhet i att handlägga krigsmål, om hans uppfattning i detta stycke och bett honom göra en jämförelse mellan vad de sakkunniga föreslagit och vad Kungl. Maj:t har föreslagit. Han lämnade omedelbart det obetingade svaret, att det inte var tu tal om att vad Kungl. Maj:t i detta avseende föreslagit vore en högst avsevärd skärpning i förhållande till de sakkunnigas förslag. Det säger sig självt, att en rättrådig domare, som i lagen har en anvisning om att det för en viss förseelse skall dömas till dagsböter och fängelse, kommer att få den uppfattningen, att dagsböterna skola vara det normala straffet och att fängelsestraffet endast skall tillämpas i svårare fall. I det nu föreliggande lagförslaget är det svårare straffet, fängelsestraffet, satt som det normala, och dagsböterna komma i andra hand. Det skall alltså föreligga alldeles särskilda omständigheter för att man skall tillämpa den lindrigare straffskalan.

Jag skall nu följa herr Olovsons i Västerås uppmaning och inskränka mig till att till slut tala något om i vilka avseenden utskottets och reservanternas förslag skilja sig från varandra. Jag har icke motionerat om införande av det ifrågavarande rådet, ehuru jag pläderat för detsamma. Anledningen till att jag i den motion jag väckt inte tog med detta råd var den — jag önskar, att kamraterna i kammaren skola observera detta — att jag inte ville, att man skulle säga, att vi här föreslagit någonting, som är att likna vid ett nytt ämbetsverk, som kommer att kosta pengar, och att vi för den skull skulle önska få någonting sådant till stånd. De sakkunniga ha betraktat det föreslagna rådet allenast såsom ett instrument, som vi ansågo skulle vara Kungl. Maj:t till hjälp, och som på samma gång kunde medföra den trygghetskänslan för de samvetsömma värnpliktiga, att deras sak blev så grundligt som möjligt prövad av personer, som Kungl. Maj:t hade insatt i detta råd uteslutande med uppgiften att verkställa sådan prövning. Herr statsrådet säger i propositionen, att han anser, att denna prövning skall åtminstone tills vidare ombesörjas av en föredragande tjänsteman, och att denne då skulle inhämta underrättelser ifrån olika håll rörande de personer, det här gäller. Jag skulle vilja överlämna till deras bedömande, som ha att ta ståndpunkt till denna sak, huruvida inte garantien i detta avseende är större om Kungl. Maj:t har kallat personer med särskild uppgift att verkställa sådan prövning än om en enskild person, som skall föredraga dessa ärenden för ett måhända arbetstyngt statsråd, utväljer vilka personer han skall höra.

Jag har tillåtit mig att i motionen fästa uppmärksamheten på ett analogt fall. Eftersom jag såsom fängvårdsfullmäktig har haft anledning att syssla med hithörande ting och i konstitutionsutskottet i några år har varit med om att syna nådemålen, kan jag kanske få lämna några upplysningar till de kammarrens ledamöter, som icke veta hur det i sådana fall går till. Det kan gälla en notorisk kverulant, som har suttit många år i fängelse eller på förvarings-

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

anstalt och som har fått sin begäran om att återfå friheten avvisad av interneringsnämnden. Han ingår då till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t av nåd måtte befria honom från vidare förvaring. Denna ansökan skall då behandlas av tjänstemännen i fängelset, den skall gå till fångvårdsstyrelsen, respektive interneringsnämnden, och därjämte föredragas i högsta domstolen — detta ombesörjes av en särskild revisionssekreterare, som i en sådan sak inhämtar sju justitieråds mening — och så föredrages ärendet slutligen inför Kungl. Maj:t. Jag ber även dem, som ha en annan syn på de samvetsömmas problem än jag, att tänka efter vad för slags personer de samvetsömma äro. Här är det dock som regel fråga om oförvitliga och ärliga unga män som ha gjort sig kända för att vara redbara och präktiga men som i en viss fråga intaga en särskild ståndpunkt. Denna ståndpunkt beror icke på en nyck — de lida, om det gäller, hellre fängelsestraff än de kränka sitt samvete. Om deras sak skall prövas, borde väl detta ske minst lika omsorgsfullt som en fråga, som berör en person, vilken i många år, kanske under större delen av sitt liv, har suttit i fängelse och som begär nåd hos Konungen. Detta har också påpekats av utskottets vice ordförande. Det måste väl även ligga en mycket allvarlig innebörd i att varenda myndighet och varenda person, som är van vid att behandla dylika spörsmål och som blivit tillfrågad i saken, alltifrån Svea rikes ärkebiskop och ekumeniska nämnden till frikyrkliga samarbetskommittén och andra liknande samman slutningar samt fältprästerna, ha framställt en vädjan om att vi måtte få detta råd. Jag vill hoppas, att om andra kammaren i dag bifaller reservationen, herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet med den välvilja, som hans anförande i första kammaren vittnade om, ville föreslå Kungl. Maj:t att i sådant fall härvidlag gå dessa personer och organisationer till mötes. Vi veta alla, vilken roll det spelar, om människor ha tillit till ett instrument, till en form för handläggning av ett ärende. Denna tillit anser jag vara av mycket stort värde, icke minst för Kungl. Maj:t.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Ingen har under denna debatt velat bestrida, att den lagstiftning, som nu föreligger till andra kammarens avgörande, bygger på en mycket långt driven respekt för den enskilda människans samvete. Herr Mosesson har polemiserat mot mig och väl därvid närmast velat ge sken av att den föreliggande lagstiftningen är mindre human än den som nu är gällande. Jag skall i mitt anförande något snudda vid denna sak.

Först skulle jag emellertid endast vilja framhålla, att statsmakterna här i Sverige visserligen fortfarande hysa den uppfattningen, att den enskildes samvete så långt det är möjligt skall respekteras, men att de samtidigt inte böra blunda för att de samvetsbetänkligheter, vi här stå inför, så till vida äro onormala, att om det stora flertalet av samhällets innebyggare skulle hysa dylika samvetsbetänkligheter, skulle vårt samhälle icke kunna bestå. Det är inte tu tal om att sådana samvetsbetänkligheter inte låta sig inpassas i vårt nuvarande samhälle. Att vi nu kunna respektera dessa betänkligheter beror ju helt därpå, att det är ett så litet antal människor det här gäller. Det är den egentliga orsaken till att vi kunna tolerera ett sådant avsteg från vad som annars måste krävas av en svensk medborgare.

När saken ligger till på det sättet, är det väl också ganska självklart, att man inte får låta denna lagstiftning bli ett skalkeskjul, där allehanda skumma individer under betäckning av föregivna samvetsbetänkligheter undandraga sig sina medborgerliga skyldigheter. Jag kan visserligen ge herr Mosesson rätt i att den stora massan av dessa personer, som vi förut ha kallat för samvetsöm-

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

ma, äro mycket respektabla och hederliga människor, som i sin livsföring uppträda på ett mycket föredömligt sätt. Men herr Mosesson vet lika väl som jag, att i utkanterna av samvetsömheten dväljas personer, som med lika stor styrka uppge sig hysa samvetsbetänkligheter men som äro långt ifrån respektabla. De mest vidunderliga föreställningar äro bland dem gällande. Därtill kommer en annan omständighet, nämligen att en viss procent av dessa samvetsömma äro osjälvständiga människor. Jag menar icke, att detta skulle gälla majoriteten av dem. Jag anser emellertid, att det finns många samvetsömma, som icke äro några självständiga personligheter utan som äro till den grad påverkade, att man kan säga, att bakom deras samvete egentligen står en annan persons samvete och att man därför har anledning att ofta ifrågasätta allvaret i deras betänkligheter. Det är följaktligen självklart, att det från samhällets sida måste utövas en viss press på dessa människor, som gör att folk icke i onödan tar i anspråk det skydd, som denna lag innebär.

Jag tror nog att herr Mosesson förstår lika bra som jag, att det är viktigt, att en samvetsöm värnplikts samvetsbetänkligheter vid varje tillfälle då det gäller hans tjänstgöring på nytt utsättas för en ingående prövning, att han vid varje tillfälle får känna, att han måste offra något för att han skall få sina samvetsbetänkligheter respekterade. Om vi inte låta lagstiftningen bygga på denna grund, kommer det att bli omöjligt att i längden uppehålla den humana inställning, som vi i denna fråga intaga.

Därför tillgodoser den föreslagna lagstiftningen de verkligt samvetsömmas intressen. Visserligen kunna de bli underkastade en längre tjänstgöring än vad kanske många finna motiverat, och visserligen finns det bestämmelser i lagen, enligt vilka rätt hårda straff kunna utmätas. Men detta är i verkligheten till de verkligt samvetsömmas förmån, ty just därigenom blir prövningen så allvarlig, att man kan skilja fåren från getterna och upprätthålla denna lagstiftning.

Jag vill i detta sammanhang säga till herr Mosesson, att någon verklig straffskärpning för de samvetsömma har dock icke skett. Grunden till straffbestämmelserna är strafflagen för krigsmakten. Alla de samvetsömma värnpliktiga, som tjänstgöra inom krigsmakten, lyda under denna strafflag. I denna lag föreslås ingen ändring. Den är lika sträng som den förut varit. Vad som skett är, att samvetsömma värnpliktiga, som fått åtnjuta den ännu större förmånen att få fullgöra sin tjänstgöring utanför krigsmakten, nu bli underkastade en lagstiftning, som blir mera jämställd med strafflagen för krigsmakten, under det att de tidigare blivit mildare behandlade än de samvetsömma, som låta sig nöja med att tjänstgöra inom krigsmakten. Det är enligt mitt sätt att se en fullständig naturlig ordning, att icke den ena gruppen samvetsömma gynnas framför den andra.

De omständigheter, som jag nu här påpekat, måste leda till att de samvetsömma — eller de vapenfria, som de väl nu skola kallas — få underkasta sig en tjänstgöring, som är väsentligt längre än den som åligger andra värnpliktiga. Tidigare var det så, att man med ljus och lykta måste söka efter möjligheter att sysselsätta dessa samvetsömma. Vi fingo ibland anordna onyttiga arbeten för att de skulle kunna hållas i sysselsättning. Därigenom blevo dessa samvetsömma en börda för samhället. Det var säkerligen icke i de samvetsömmas intresse att det från samhällets sida skulle sägas: »Det är då ett besvär med dessa samvetsömma. Här skola vi behöva ge ut pengar för att för de samvetsömma skapa sysselsättningar, som vi inte vilja skapa, bara för att vi skola kunna ta hand om dessa underliga existenser.» Ett sådant resonemang kunde inte vara till någon nytta för de samvetsömma.

Följaktligen bygger denna lag bland annat på den principen, att man skall

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

i första hand använda dessa samvetsömma för förberedelser till uppgifter, som de skola ha i krig. Dessa uppgifter äro av lika stor betydelse som den uppgift, som en vanlig soldat har. De omfatta brandskydd, luftskydd, sjukvård och andra sådana ting, som sammanhånga med kriget. Det är emellertid icke möjligt att under hela tjänstgöringstiden sysselsätta dem med sådana krigsförberedande uppgifter, utan de måste dessutom utföra vanligt arbete. Det gäller då även att för dem finna arbeten, som äro så samhällsnyttiga, att de motivera sig själva. Det är med den erfarenhet vi ha icke så lätt att skapa detta. För att man skall kunna göra detta fordras här en stor anpassningsförmåga, så att Kungl. Maj:t får ett så smidigt system till sitt förfogande, att Kungl. Maj:t kan placera dessa vapenfria på bästa möjliga sätt. På grund härav vidhåller inte den nya lagen den gamla föreskriften om vapenvägrare, som gick i uniform och gjorde handräckning vid regementet och om civilarbetare som restaurerade kyrkoruiner och andra sådana ting. Enligt det nya lagförslaget får Kungl. Maj:t i stället söka placera dessa vapenfria på platser, där de bäst passa. Vill en sådan vapenfri ha uniform på sig och göra en militär handräckning, ser Kungl. Maj:t detta helst. Vill han — låt vara i civila kläder — utföra arbete inom de militära förbanden och därmed lätta handräckningsbördan för de vapenföra, är även detta välkommet. Skulle han till äventyrs tillhöra den kategori, som väl kan plantera granplanter utanför kasernstängslet men vägrar plantera innanför kasernstängslet, skola vi försöka att respektera även denna märkvärdiga mentalitet och låta en sådan person arbeta utanför kasernområdet. För att det skall bli möjligt att placera dessa personer på bästa möjliga och nyttigaste sätt bör det emellertid ligga i Kungl. Maj:ts hand att förfara så fritt och smidigt som möjligt. På grund härav bör man icke bifalla det förslag till ändring av 2 §, som här är framlagt.

Det ligger i sakens natur att det, då det gäller att handlägga dessa frågor om de vapenfria, liksom hittills kommer att åvila Kungl. Maj:t en mycket grannliga och svår uppgift: både att bedöma, huruvida en person skall få förmånen att vara vapenfri, och att avgöra, hur han i så fall lämpligen skall sysselsättas.

Här har nu framförts den meningen, att Kungl. Maj:t bör ha ett särskilt råd till sitt förfogande. När jag har tagit ståndpunkt till denna sak, har det varit helt och hållet av praktiska skäl. Jag har icke alls anlagt några principsynpunkter på detta spörsmål. Min erfarenhet har sagt mig, att ett sådant råd skulle vara till mycket liten — för att inte rent av säga till ingen nytta alls. Om man däremot hade vågat intaga den ståndpunkten, att Kungl. Maj:t helt skulle slippa dessa mål, och skapat ett organ, som skulle fattat dessa beslut i Konungens ställe, hade detta varit ett förslag, som jag för min del skulle ha betraktat som en möjlig linje. Det tyckes emellertid ha varit en allmän uppfattning, att det är bäst att Kungl. Maj:t åtminstone under själva övergångstiden får fortsätta att besluta i dessa ärenden. När man vunnit erfarenhet på området, kan man kanske finna, att det icke längre är nödvändigt, att Kungl. Maj:t behåller denna beslutanderätt i sin hand, utan att Kungl. Maj:t i stället bör överlämna denna till ett annat organ. Då kan det komma till stånd en permanent institution, som får utöva denna beslutanderätt. Jag vill i detta sammanhang fästa fröken Hesselgrens uppfattning på att jag, när jag i statsrådsprotokollet uttalat, att det för närvarande inte finns anledning att tillgripa en permanent institution, har haft i tankarna en beslutande permanent institution. Jag har alltså icke avsett det utredande och rådgivande organ, som av de sakkunniga, och nu av reservanterna, föreslagits. Vi skola nämligen observera, att detta råd, som man nu vill ha tillsatt, inte kommer att

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

bli annat än en del av den utredande apparat, som vederbörande statsråd alltid måste ha till sitt förfogande för att förbereda sina förslag.

Herr Gustafsson i Tenhult nämnde här, att ett sådant råd måste finnas för att få en allsidig och saklig prövning av ärendena. När jag har lyssnat till debatten, har jag — kanske med orätt — närmast fått det intrycket, att vad man främst eftersträvat är icke en saklig prövning utan en tendentiös sådan. Man tror förmodligen, att detta råd till sin anda skall bli så inställt, att det alltid skall stå på den vapenfries sida. Detta kan emellertid aldrig vara meningen, ty utredningen måste som sagt vara saklig och allsidig. Det finns ingen anledning att tro, att de vapenfria under någon nämnvärt lång tid skola få vara bibehållna i den uppfattningen, att detta råd är deras förtroendemän, som handla i deras anda. Om de vapenfria nu till äventyrs ha invaggats i den föreställningen, att detta råd skulle bli ett deras skärmskydd, komma de att mycket hastigt tas ur den illusionen.

Man kan fråga sig, om ett sådant råd kan prestera en allsidig utredning. Ja, varför skulle så inte kunna ske? Men det torde i varje fall inte göra det bättre än vilken annan utredningsapparat som helst. Rådet måste nämligen bli sammansatt av ett begränsat antal personer med en mycket begränsad erfarenhet. Det finns icke någon möjlighet att så sammansätta detta råd, att det kan representera någon allsidig erfarenhet, utan rådet måste skaffa sig sina informationer om varje enskild vapenfri från de personer, som känna honom. Rådet kommer att i högsta grad bygga på skriftlig information, och därtill kunna de enskilda rådsmedlemmarna lägga sin enligt min uppfattning obetydliga erfarenhet på området. När det nu för närvarande endast gäller omkring 150 värnpliktiga varje år, måste det väl ändå anses vara en ganska tung apparat, om man skulle ha fyra eller fem personer, som vid sidan av sitt dagliga arbete skulle läsa igenom dessa akter och lära sig begripa dessa fall, varjämte de då och då skulle kallas till sammanträde. Jag vet, hur svårt det är att få till stånd ett sammanträde med en kungl. kommitté. Det kommer här att bli lika svårt att få alla enade om lämpliga sammanträdesdagar för att arbetet skall löpa snabbt och smidigt. Detta råd kommer inte att ge mer i utbyte än som sker, om departementet har tillgång till en kunnig och skicklig föredragande, som samlar informationer från olika håll.

Herr Mosesson sade, att det icke blir någon trygghet i ärendenas behandling, om den föredragande skall framlägga sina informationer för ett, som han visst sade, av andra ärenden redan tröttkört statsråd. Herr Mosesson tyckes ha den föreställningen, att ett föredragande statsråd endast låter en föredragande för sig framlägga sina informationer och sedan fattar sitt beslut. I själva verket tillgår det så, att under en sådan föredragning visas det var luckor i informationerna finnas, och statsrådet bestämmer själv på vad sätt undersökningen skall kompletteras med ytterligare underrättelser från olika håll. Ingen skall tro, att det föreslagna rådet kan befria det föredragande statsrådet från hans skyldighet att veta vad saken gäller och fatta sitt avgörande på grundval av en verklig kunskap om det föreliggande fallet. Om detta råd inrättas, kommer det att bli ett dubbelarbete. Rådet blir ett tyngande moment, som kommer att fördröja behandlingen av dessa frågor och låta ärendena onödigt dra ut på tiden. Min erfarenhet säger mig, att rådet icke kommer att ge någonting av sådant värde, att vi inte inom en mycket kort tid komma att tröttna därpå och finna, att vi inte kunna ha detta råd. Om andra kammaren nu skulle besluta, att Konungen skall ha ett särskilt råd vid sin sida, kommer detta — tro mig, ärade kammarledamöter — inte att bli till glädje för någon. Rådet kommer endast att bli till besvär och onödigt betunga arbetet. Det kommer

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)
säkerligen också att bli till försmädelse för dem, som drivit fram det, när de skola göra reträtt från denna position till en annan.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr von Seth: Herr talman! Efter herr statsrådets synnerligen uttömmande redogörelse vill jag med endast några ord beröra några missförstånd, som i debatten framförts av talesmän för reservationen. Reservanterna tyckas ha fått den uppfattningen, att en samvetsöm, vilkens samvetsömhet en gång blivit prövad, vid beredskapsinkallelse varje gång på nytt skall få sin samvetsömhet prövad. Så är emellertid ingalunda fallet, utan samvetsömheten prövas vid inskrivningsförrättningen, där den samvetsömme inskrives såsom vapenfri värnpliktig. Någon ytterligare prövning behöver senare icke äga rum. Som statsrådet nyss påpekade stå emellertid de befattningar, som de samvetsömma skola fullgöra vid mobilisering och vid krigstillfälle, icke alltid till buds vid beredskapstjänstgöring. Därför ha dessa vapenfria värnpliktiga vid en del tillfällen fått fullgöra sådan tjänst, som de icke skola göra vid mobilisering eller i krig. Herr Gustafsson i Bogla har riktat en anmärkning mot detta. Jag skulle särskilt vilja understryka vad herr statsrådet nyss sade och för herr Gustafsson i Bogla påpeka, att det i nuvarande krisläge inte kan vara riktigt, att dessa vapenfria värnpliktiga skola få tjänstgöra i onyttiga arbeten utom försvaret. Det vore fullkomligt absurt att göra så i dessa tider, då vi behöva all tillgänglig arbetskraft inom landet. För min del kan jag således inte finna, att detta på något sätt skulle vara kränkande för de vapenfrias samvete, ty man har blivit tvingad härtill genom omständigheternas makt.

Beträffande det särskilda rådet vill jag för kammaren endast framhålla vad jag tidigare sagt inom utskottet, när denna sak behandlades där. Jag anser, att om detta särskilda råd tillsättes, föreligger det risk att det blir en fiende mot det goda, d. v. s. en fiende mot de s. k. samvetsömma. Enligt de sakkunnigas utredning skulle detta särskilda råd bestå av en militär ledamot, en ledamot för statskyrkan och en ledamot från missionsförbundet eller de frireligiösa samfundet. Med denna sammansättning måste inställningen i rådet redan från början vara den, att en ledamot tar ställning för och en mot den samvetsömme, och då skall den tredje ledamoten söka medla mellan dessa ståndpunktstaganden. Detta råd kommer säkerligen ingalunda att vara till välsignelse för de vapenfria. Kungl. Maj:t däremot har tillfälle att i ärendena höra olika instanser, såsom missionsförbundet och diakonistyrelsen. Kungl. Maj:t kan vidare, om det behövs för att bilda sig en uppfattning om den värnpliktige verkligen är samvetsöm eller ej, höra olika läkare samt andra enskilda personer.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Edberg: Herr talman! De sakkunnigas förslag om inrättandet av detta särskilda råd är icke, som herr von Seth tyckes tro, något som helst hugskott från deras sida. Detta förslag har i stället framförts efter mycket grundliga överväganden. Redan i november 1941 framfördes tanken på ett sådant råd i en särskild skrivelse till försvarsministern. Därefter kom förslaget i de sakkunnigas betänkande. Orsaken till att man föreslog inrättandet av detta råd var den, att den möjlighet till personlig kontakt med de sökande, som tidigare funnits, gått förlorad genom inskrivningsrevisionens avskaffande. Det har här vid flera tillfällen vitsordats, att samvetsbetänkligheter kunna vara av vitt skilda slag, samt att de ärenden det här det gäller äro så grannlaga,

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

att man måste ha klart för sig, att den personliga kontakten utgör den bästa garantien för att man skall komma till ett materiellt tillfredsställande avgörande. Meningen med detta råd skulle vara, att det skulle avge yttranden till Kungl. Maj:t rörande dem som anhållit om vapenfri tjänstgöring. För att kunna träffa ett materiellt tillfredsställande avgörande skulle detta råd kunna inkalla de sökande för förhör inom rådet. Rådet skulle vidare sätta sig i förbindelse med de personer, som avgivit utlåtanden angående den sökande. Detta råd skulle således verkställa en mycket grundlig utredning i ärendet.

Försvarsministern sade, att han skulle ha kunnat acceptera detta råd, därest det hade föreslagits, att detta organ skulle träda i Konungens ställe. Anledningen till att man inte velat gå så långt är den att värnpliktsförhållandena böra bedömas enhetligt, då det även ligger i Kungl. Maj:ts hand att träffa beslut rörande vissa andra undantag från värnplikten. Man har vidare velat förbehålla Kungl. Maj:t möjlighet att kontinuerligt följa utvecklingen på detta område. Därjämte har man icke velat beröva riksdagen dess kontrollmöjligheter över dessa frågor.

Givetvis måste den föredragande departementschefen sätta sig in i vad saken gäller i varje ärende. De sakkunniga ha emellertid — vilket jag anser vara riktigt — utgått ifrån, att Kungl. Maj:ts prövning i det stora flertalet fall skall bli av närmast formell natur. De sakkunniga gingo t. o. m. så långt, att de funno detta både naturligt och önskvärt. Under sådana förhållanden skulle den reella prövningen falla på detta råd. Det ligger i sakens natur, att ett allsidigt sammansatt råd bör ha större möjligheter än den tjänsteman, som inom försvarsdepartementet står till försvarsministerns förfogande i dessa frågor, att komma fram till en riktig bedömning av dessa mycket känsliga problem. Flera par ögon se nämligen alltid mer än ett par.

Jag tror inte, att man från något håll — såsom försvarsministern tycktes befara — har förmodat, att detta råd skulle komma att göra prövningen tendentiös. Jag har aldrig hört några sådana synpunkter. Skulle man till äventyrs på något håll tro något sådant, bör det med skärpa sägas ifrån, att denna inställning är grundligt felaktig. Detta råd är icke tänkt såsom en talesman för de samvetsömma, utan det skall självfallet verkställa en saklig och objektiv prövning av föreliggande ärenden. Även om det praktiska värdet av detta råd inte är så stort — för min del tror jag dock, att det skulle vara ett praktiskt ganska värdefullt instrument — finns det starka psykologiska skäl, som tala för inrättandet av detta råd. Jag har i ett tidigare anförande framhållit, vilken stor vikt en avsevärd del av den svenska opinionen — alltså inte endast de vapenfria själva — fäster vid inrättandet av detta råd. Det har stått så mycket strid i denna sak, att det kan vara tid att det gjutes olja på vågorna, och jag tror, att detta råd verksamt skall bidra härtill. Gentemot detta torde väl herr statsrådet icke ha någonting att erinra.

Herr talman! Jag ber att få tillstyrka bifall till reservationen.

Vidare yttrades ej. Paragrafen godkändes.

2 § föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Sundqvist**: Herr talman! Jag tillåter mig att yrka bifall till den i motionen nr 295 i denna kammare gjorda hemställan, att efter andra stycket infogas ett tillägg av följande lydelse: »Därest den värnpliktiges samvete förbjuder honom att förrätta civilt arbete vid krigsmakten, skall sådant arbete fullgöras utom densamma».

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av 2 § dels ock på godkännande av den lydelse av samma paragraf, som föreslagits i motionen II: 295; och godkände kammaren paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen.

3 §.

Godkändes.

Sedan 4 § föredragits, yttrade:

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Jag yrkar bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen. Den rör både 4 och 5 §§ i lagen.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av den av utskottet föreslagna lydelsen av 4 § dels ock på godkännande av den lydelse av samma paragraf, som föreslagits i den vid utskottets utlåtande fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Hesselgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner andra lagutskottets förevarande förslag till lydelse av 4 § i lagen om vapenfria värnpliktiga, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av samma paragraf, som föreslagits i den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 78 ja och 73 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 4 § i den av utskottet föreslagna lydelsen.

Övriga delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades vara besvarad genom kammarens i fråga om lagförslaget fattade beslut.

Punkten B.

Utskottets i punkten framlagda författningsförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten B.

Förklarades vara besvarad genom kammarens i fråga om författningsförslagen fattade beslut.

Förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m. (Forts.)

Punkten C.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 7.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 8.

Förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens länslappmarker med flera områden.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 10 juni 1932 (nr 180) om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens länslappmarker med flera områden, dels ock i ämnet väckt motion.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Ericsson i Sörsjön: Herr talman! Jag skall till en början tillåta mig påminna om att en tidning här i staden för någon tid sedan framhöll, att man skulle kunna åstadkomma en ganska stark rationalisering av riksdagsarbetet med den föreskriften, att, när en motionär fått sin motion enhälligt avstyrkt, denne icke skulle äga tillåtelse att begära ordet och tala i anledning av den utav honom väckta motionen. För egen del ämnar jag icke taga något intryck av vad som stått i den tidningen och ber därför att få säga några ord i anledning av den motion, som redovisas i detta utskottsutlåtande.

Det är tio år sedan den s. k. lappmarkslagen antogs och antogs att gälla provisoriskt under en tid av tio år. Redan vid den tidpunkt, då nämnda lagstiftning antogs, väckte jag en motion med ungefär samma yrkande som det vilket återfinnes i den av mig m. fl. vid innevarande års riksdag väckta motionen. Min uppfattning var då, liksom den är nu, att det icke förelåg tillräckliga skäl för att inordna de två socknarna i Dalarna, nämligen Idre och Särna socknar, i denna särskilda skogslagstiftning. Dessa socknar utgöra nämligen endast en ringa del av lappmarkslagens tillämplighetsområde, då av detta områdes yttinnehåll, motsvarande cirka 1,754,000 hektar, på de två socknarna belöper icke mer än ungefär 79,000 hektar, utgörande endast 3 procent av den sammanlagda arealen. Vid en undersökning av förhållandena skall man också finna, att de enskilda skogsägarna i dessa socknar erhållit sin skogstilldelning på de bäst belägna områdena, medan däremot de mera exponerade och ur skogsbiologisk synpunkt sämre markerna intill och på fjällen utgöra staten tillhöriga kronoparker. Då dessa enskilda skogsägare kommit att inordnas under lappmarkslagen, sammanhängde detta helt säkert med tidpunkten för avvittringens genomförande i dessa två socknar. Avvittringen genomfördes där vid en betydligt senare tidpunkt än som var fallet beträffande de närliggande socknarna. Jag är övertygad att, därest avvittringen beträffande Särna och Idre socknar genomförts vid samma tidpunkt som beträffande de andra socknarna i grannskapet, de nämnda socknarna säkerligen icke skulle ha inordnats under den särskilda lagstiftning som lappmarkslagen utgör.

Utskottet har visserligen uttalat sig ganska välvilligt om motionen men avstyrker ändå densamma och förordar bifall till Kungl. Maj:ts förslag om för-

Förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden.

(Forts.)

längning av den provisoriska lagen under en tid av ytterligare fem år. Utskottet hänvisar härvidlag till att en utredning pågår, avseende att åstadkomma om möjligt ett enhetliggörande av skogslagstiftningen beträffande de enskilda skogarna inom landet. Jag utgår för min del ifrån att åtminstone de skogar som beröras av motionen komma att inordnas i den allmänna skogslagstiftning som måhända kommer att bli resultatet av denna utredning, men jag utgår också därifrån, att det torde väl dröja åtskilliga år, innan denna utredning blir färdig, och under denna tid måste åtskilliga av de enskilda skogsägarna inom de socknar det nu särskilt gäller bekosta upprättandet av avverkningsplaner. Jag vill erinra om att de enskilda skogsägare som sortera under den allmänna skogsvårdslagen icke äro skyldiga att bekosta upprättandet av dylika avverkningsplaner. Då har man anledning säga, att de enskilda skogsägarna i dessa två socknar intaga en oförmånlig undantagsställning i förhållande till de enskilda skogsägarna under den allmänna skogsvårdslagen. Då jag utgår ifrån att den enhetliga skogslagstiftning, som måhända kommer såsom ett resultat av den åberopade utredningen, icke skall påfordra skyldighet för enskilda skogsägare att bekosta upprättandet av avverkningsplaner, måste det väl anses olämpligt, att en del enskilda skogsägare skola nödgas fortsätta därmed under tiden till dess utredningsarbetet är slutfört.

Med anförande av dessa synpunkter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den väckta motionen.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! 1932 års lag om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden antogs på sin tid såsom provisoriskt gällande under en tidrymd av tio år. Denna tid utgår den 31 december innevarande år. Förra året anbefallde Kungl. Maj:t skogsstyrelsen att tillsammans med särskilt tillkallade sakkunniga verkställa utredning och överarbetning av nu gällande skogsvårdslagar, därvid även skulle övervägas frågan, huruvida icke de särskilda för lappmarksskogarna gällande lagarna skulle kunna upphävas och bestämmelserna för dessa skogar inrangeras under allmänna skogsvårdslagen. Då emellertid Kungl. Maj:t samtidigt förutsatte, att utredningen därom rimligtvis icke kunde tänkas bli klar före 1943 års utgång, förutsatte Kungl. Maj:t, att skogsstyrelsen borde framlägga förslag om fortsatt provisorisk giltighet av lappmarkslagen under något kortare tid. Det är detta förslag som nu föreligger. Förslaget innebär, att den nu gällande lappmarkslagen skall fortfarande gälla under en tid av fem år framåt.

Motionärerna önska, att de två inom Dalarna belägna socknarna, Särna och Idre, skola undantagas från lappmarkslagens giltighetsområde samt från och med den 1 januari 1914 underställas den allmänna skogsvårdslagens bestämmelser. Inom utskottet ha vi varit med undantag av motionären herr Ericsson fullkomligt eniga därom att det icke var möjligt att utan vidare separat lösgöra dessa två socknar och undantaga dem från lappmarkslagens bestämmelser. Jag gör nämligen gentemot den föregående ärade talaren gällande, att de skäl som förefunnos vid tiden för lappmarkslagens tillkomst tvivelsutan voro i hög grad likartade icke blott för Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker utan även för de två stora skogssocknarna, Särna och Idre, inom Kopparbergs län. Med den välvilliga motivering som utskottet anført hade jag rent av hoppats, att motionären skulle ha känt sig tillfredsställd. Utskottet har nämligen tagit all den hänsyn till motionärens önskemål som enligt mitt förmenande rimligtvis kunnat tagas.

Förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden.
(Forts.)

Herr talman! Med det nu anförda tillåter jag mig hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **Ericsson** i Sörsjön: Herr talmannen har meddelat mig, att han icke kan ställa proposition på det yrkande om bifall till motionen som jag här framställt, därför att motionen då skulle ha innehållit förslag till ändring av själva lagtexten. Det är alldeles omöjligt för mig att nu vid detta tillfälle, med den korta tid som står till mitt förfogande, utarbeta förslag till en sådan ändring av lagtexten. Vid sådant förhållande kan jag icke göra annat, herr talman, än återtaga det av mig tidigare framställda yrkandet.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående tjänstebrevsrätt för lantbruksmöten och de för dessas organisation utsedda fullmäktige.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Motion angående reglering av vissa taxor för telefonabonnemang.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående reglering av vissa taxor för telefonabonnemang.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 223, hade herr **Carlsson** i Bakeröd *m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vid kommande reglering av taxorna för telefonabonnemang dessa måtte så avvägas, att större lättnad komme att beredas de å landsbygden avlägset från växelstationerna boende abonnenterna, ävensom att smidigare övergång från ett samtalsområde till annat åstadkommes.

Utskottet hemställde, att här ifrågavarande motion, II: 223, icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Carlsson** i Bakeröd: Herr talman! Den motion som nu föreligger och som avstyrkts av utskottet berör en för landsbygden synnerligen viktig och betydelsefull sak nämligen telefonen. Denna har numera blivit nödvändig överallt men kanske särskilt på landsbygden med dess stora avstånd och ofta dåliga kommunikationer. Det torde vara icke blott ett landsbygdsintresse utan också ett intresse för hela landet, att telefonnätet på landsbygden utvidgas så mycket som möjligt. Jag skall villigt erkänna, att telegrafstyrelsen tagit krafttag på detta område och i ganska stor utsträckning lyckats tillgodose landsbygdens behov av telefon, men trots detta finns det så oerhört mycket att göra, innan man överhuvud taget kan tala om att telefonen på landsbygden fyller den uppgift den bör fylla. Många avlägset liggande orter ha ännu icke någon telefon. Man har nämligen icke haft råd att anskaffa denna. Det är kanhända just i sådana bygder som telefonen har den allra största betydelsen icke blott för trivseln

Motion angående reglering av vissa taxor för telefonabonnemang. (Forts.)
och trevnaden utan också för existensmöjligheterna i dessa avlägsna och ofta försummade bygder.

Man bör kanske icke se denna fråga blott ur affärssynpunkt. Det är kanhända icke alldeles omotiverat, att människorna i dessa avlägsna bygder, som ju få försaka många av de bekvämligheter vi anse nödvändiga och självklara, få en smula hjälp för att komma i åtnjutande av telefon. Även om möjligen kostnaderna skulle medföra något högre avgifter för landets övriga telefonabonnenter, anser jag i alla fall, att åtgärder i den riktning jag här antytt äro motiverade. Naturligtvis är jag medveten om att materialtillgången är otillräcklig, men vi hoppas ju alla, att den tiden skall komma, när detta hinder icke längre föreligger, och att denna fråga då kan lösas på ett tillfredsställande sätt.

En annan sak som också berörs i motionen är gränsdragningen för områdena för de s. k. avgiftsfria samtalen. Det är tydligt, att det skall vålla svårigheter att på ett smidigt sätt bestämma områdena för samtal utan särskild periodavgift. Man måste därvid alltid ha att räkna med gränsfall. Man kan emellertid i alla fall tycka, att en viss minimiräjong omkring varje växelstation skulle kunna ordnas, så att man sluppe betala denna extra avgift för samtal över närmaste växelstation. Hur det nuvarande systemet verkar kan jag kanske få belysa med exempel från min egen hembygd. Åt ett håll kunna vi ringa till abonnenter som bo på mer än 6 mils avstånd utan att detta räknas som rikssamtal och således utan att vi behöva betala någon särskild periodavgift, men åt andra håll kunna vi icke ringa, t. ex. till en grannkommun, liggande 5 kilometer från växelstationen, utan att betala periodavgift. Vi kunna t. ex. i min hemsocken icke per telefon komma i förbindelse med distriktets veterinär utan sådan avgift, och i en grannkommun kan man icke avgiftsfritt ringa till distriktets provsialläkare. Här kan man dock icke tala om några långa avstånd som skulle försvåra en eventuell reform.

Jag är sålunda, herr talman, villig erkänna de förbättringar som utförts på detta område. Jag förstår också, att det under nuvarande förhållanden möter stora svårigheter att i raskare tempo kunna utbygga telefonnätet i en avlägset liggande landsbygd, men en kostnadsreglering som medför förbilligande av de utbyggnader, som kunna komma till stånd, och en rimligare indelning av taxområdena anser jag dock ligga inom möjlighetens gränser, varför jag, herr talman, ber att få yrka bifall till motionen.

I detta anförande instämde herrar *Gustafsson* i Lekåsa, *Pettersson* i Rosta och *Hansson* i Skediga.

Herr *Ljungberg*: Herr talman! För två år sedan förelåg en motion med i huvudsak samma innebörd som den nu förevarande till kammarens behandling. Utskottet infortrade då yttrande från telegrafstyrelsen, av vilket yttrande framgick vad telegrafverket höll på att göra i nu förevarande avseenden. När frågan nu änyo har kommit upp har utskottet åter frågat telegrafstyrelsen vad som sedan dess åtgjorts. Det visar sig av svaret, att trots de svårigheter, som ha uppstått på grund av materialbrist o. dyl., telegrafverket kunnat fortsätta på den väg, som det tidigare hade slagit in på.

Telegrafverket strävar för närvarande efter att överallt ordna frikretsar med en radie av 2 kilometer. Den 1 januari 1936 fanns det 1,233 stationer med sådan frikrets, medan antalet nu har stigit till 6,327. Samtidigt har antalet stationer med mindre frikrets än 2 kilometer — med 1 eller 1.5 kilometers frikrets — sjunkit från 1,162 till 126 och antalet stationer utan frikrets från 2,485 till 99. Det finns således nu i riket endast 225 central- och växelsta-

Motion angående reglering av vissa taxor för telefonabonnemang. (Forts.)
tioner, som ha mindre frikrets än 2 kilometer. Man måste ju säga, att utvecklingen har gått raskt, och telegrafstyrelsen har också själv sagt, att det lig-
ger styrelsen synnerligen varmt om hjärtat att ordna bättre förhållanden i
dessa avseenden framför allt för landsbygden.

Herr Carlsson i Bakeröd talade om kostnaderna för telefon på landsbygden. Så snart man bor utanför frikretsen, får abonnenten själv bekosta sin ledning, antingen han själv bygger den eller förhyr den av telegrafverket. Jag vill erinra om att i det yttrande, som telegrafstyrelsen avgav för två år sedan, påvisades att en abonnent på landsbygden var flera gånger dyrare för telegrafverket än en abonnent i en stad eller annat tätbebyggt samhälle. Telegrafverket försöker alltså redan nu åstadkomma den utjämning av kostnaderna, som motionärerna efterlysa, och det är väl sannolikt, att telegrafverket även i fortsättningen än ytterligare kommer att arbeta på samma linje, något som styrelsen också själv har förklarat sig ämna göra.

Vad sedan taxeområdena beträffar, är det en mycket ömtålig fråga. Jag tänker icke ge mig in på att tala om det exempel, som herr Carlsson i Bakeröd här anförde. Det är givetvis omöjligt för mig. I utskottet hade vi för två år sedan en föredragning av en byråchef i telegrafstyrelsen om denna sak, och vi påvisade då liknande förhållanden som dem herr Carlsson i Bakeröd här påtalade. Det förklarades då, att man från telegrafverkets sida ville göra allt för att tillfredsställa abonnenterna i detta avseende, så att de utan att behöva betala periodavgift skulle kunna komma i förbindelse just med provinsialläkare, med apotek och med distriktsveterinär, om det vore möjligt. Jag skulle därför vilja råda herr Carlsson i Bakeröd att i detta speciella fall vända sig direkt till telegrafstyrelsen för att efterhöra vad som i det avseendet skulle kunna göras.

Herr talman! Kammarens föredragningslista innehåller så många flera ärenden, att jag skall be att få att sluta med detta, Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Motion om underlättande i visst hänseende för svenskfödda personer, som förlorat sitt svenska medborgarskap, att återvinna detsamma.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om underlättande i visst hänseende för svenskfödda personer, som förlorat sitt svenska medborgarskap, att återvinna detsamma.

Uti en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 40, av fröken *Andersson m. fl.*, hade hemställts, att »riksdagen ville för sin del besluta sådana ändringar i § 5 lagen den 23 maj 1924 om förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap, att f. d. svenska medborgare efter dispens av Kungl. Maj:t kunna återförvärva svenskt medborgarskap även om de icke kunna uppfylla däri uppställda villkor angående försörjningsförmåga».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Karl August Johanson, John Björck, Mossesson, Nilsson* i Göteborg, *Hällgren, Nolin* och *Sefve*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen II:40 i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om framläggande snarast möjligt och senast vid

Motion om underlättande i visst hänseende för svenskfödda personer, som förlorat sitt svenska medborgarskap, att återvinna detsamma. (Forts.)

1944 års riksdag av förslag till sådana ändringar i lagen den 23 maj 1924 om förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap, att före detta svenska medborgare kunde återförvärva svenskt medborgarskap även om de icke uppfyllde däri uppställda villkor angående försörjningsförmåga.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hällgren**: Herr talman! Villkoren enligt 1924 års medborgarskapslag för att erhålla svenskt medborgarskap äro fyra, nämligen att ha fyllt 21 år, att under fem år ha haft hemvist i riket, att ha gjort sig känd för hederlig vandel samt att ha möjlighet att försörja sig och sin familj. Beträffande de två första av dessa villkor har Kungl. Maj:t, då synnerliga skäl föreligga, rätt att bevilja dispens. Sådan dispens kan däremot icke beviljas från de två sista villkoren och sålunda icke från villkoret om försörjningsförmåga. I proposition till 1923 års riksdag med förslag till ny medborgarskapslagstiftning föreslog visserligen Kungl. Maj:t, att dispens skulle kunna meddelas även beträffande det fjärde villkoret om försörjningsförmåga, men efter utlåtande från konstitutionsutskottet blev detta förslag avslaget av riksdagen.

År 1938 begärde emellertid riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t utredning om utlandssvenskarnas ställning. Denna utredning utfördes av socialstyrelsen och avlämnades till Kungl. Maj:t den 30 september 1941, varefter remissyttranden över utredningen inkommo under sommaren 1942. Förutom att socialstyrelsen uttalade sig för en reformering av medborgarskapslagen i nu förevarande stycke har såväl kommerskollegium som pensionsstyrelsen tillstyrkt förslaget.

Frågan fördes dessutom på tal i riksdagen genom motioner både vid 1941 och 1942 års riksdagar liksom även skett vid denna riksdag. I sina utlåtanden över motionerna har emellertid konstitutionsutskottet hänvisat till den förenämnda utredningen och yrkat avslag på motionerna. Vid frågans behandling år 1942 förutsatte utskottet, att proposition i ämnet skulle komma. Av uttalanden här i kammaren föreföll det, som om man väntade en sådan proposition redan under en höstriktsdag år 1942. Emellertid har ingen proposition kommit ens år 1943. Konstitutionsutskottets motivering går emellertid alltjämt efter den gamla linjen. Utskottet säger, att det hoppas, att ett sådant förslag skall komma till 1944 års riksdag, och fortsätter sedan med att yrka avslag på motionen.

Nu är ju att märka, att Kungl. Maj:t icke alls behöver taga hänsyn till vad konstitutionsutskottet skriver i sin motivering, när utskottet icke kommer med något skrivelseförslag. Annars kan det ju betyda rätt mycket vad ett ständigt utskott skriver i sin motivering, exempelvis då det gäller ett anslag, som Kungl. Maj:t skall disponera. I ett sådant fall måste ju Kungl. Maj:t se efter vilka direktiv som äro förknippade med medelsanvisningen. Vid vad konstitutionsutskottet skriver i sin motivering, när ingen åtgärd föreslås, behöver Kungl. Maj:t emellertid icke fästa sig.

I motionen har föreslagits en lagstiftning redan i år. Sju reservanter i utskottet ha för sin del yrkat på en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan »om framläggande snarast möjligt och senast vid 1944 års riksdag av förslag till sådana ändringar i lagen den 23 maj 1924 om förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap, att före detta svenska medborgare kunna återförvärva svenskt medborgarskap även om de icke uppfylla däri uppställda villkor angående försörjningsförmåga». Denna oförmåga att försörja sig hos de före detta svenska medborgare, som komma hem från utlandet, kan bero på de förhål-

Motion om underlättande i visst hänseende för svenskfödda personer, som förlorat sitt svenska medborgarskap, att återvinna detsamma. (Forts.)
landen, som för närvarande råda i världen. Det kan exempelvis bero därpå, att deras ekonomiska tillgångar icke ha fått utföras från det främmande landet till vårt land. Vi taga visserligen hand om dem på annat sätt genom fattigvården — vederbörande kommun får taga hand om dem och staten ersätter sedan kommunen för fattigvårdsutgifterna — men den omständigheten, att de icke kunna få svenskt medborgarskap, medför, att fattigvården blir deras enda utväg, då de icke själva kunna försörja sig. De gå förlustiga folkpension, de gå förlustiga invalidunderstöd, barnbidrag och blindhetsersättning jämte en hel del andra sociala förmåner.

Då man betänker, att en utländsk kvinna kan förvärva svenskt medborgarskap enbart genom att ingå ett skenäktenskap med en svensk man, under det att en kanske infödd svensk, som vistats nästan hela sitt liv i Sverige men sedan under några år bott i utlandet, icke har möjlighet att återfå det svenska medborgarskapet till följd av de villkor, som vår nuvarande medborgarskapslagstiftning innehåller, måste man ju tycka, att man ur rättvisans och humanitetens synpunkt icke bör dröja med att fortast möjligt söka få till stånd en ändring av lagstiftningen.

Herr talmannen har bett, att vi skola försöka fatta oss kort i debatten, och jag skall därför nöja mig med det sagda. Även om första kammaren redan har följt utskottet, är det ju icke nödvändigt, att andra kammaren skall följa första kammaren. Även andra kammaren bör ju också någon gång kunna deklarera en egen mening. Jag vädjar därför varmt till kammaren att sluta upp kring reservationen för att därmed ge uttryck åt att den vill ha en ändring på detta område till stånd fortast möjligt.

Häruti instämde fröken *Hesselgren*, herrar *Gustafsson* i Bogla och *Lövgren* samt fru *Gustafson*.

Fröken Andersson: Herr talman! Efter herr Hällgrens varmhjärtade anförande kan jag nöja mig med att endast säga ett par ord.

Utöver vad herr Hällgren sade vill jag understryka, att det är riktigt, som utskottet säger, att lagen har tillämpats på ett mycket humant sätt. Så länge lagen emellertid har den ordalydelse, som den för närvarande har, förefinnes icke förty för dessa kategorier av människor en mycket stor osäkerhet, en osäkerhet som jag vet vållar dem mycket stort psykiskt tryck.

Jag skall som sagt icke vidare taga upp tiden utan nöjer mig, herr talman, med att yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Nordström: Herr talman! Av den omständigheten, att denna fråga kommer igen gång på gång, skulle man kunna få den uppfattningen, att den skulle ha rätt stor betydelse för de före detta svenska medborgare, som återkomma till Sverige men då sakna svenskt medborgarskap. Under år 1942 har Kungl. Maj:t emellertid icke vid handläggandet av dylika ansökningar från före detta svenska medborgare, måst avslå någon enda sådan till följd av föreskriften i den fjärde punkt av medborgarskapslagen, som herr Hällgren talade om. Frågan är alltså icke av någon större betydelse. Härtill kommer, att den utredning, som socialstyrelsen har utfört, omfattar icke blott denna punkt utan även andra delar av medborgarskapslagen. Socialstyrelsens förslag har varit utsänt på remiss, och remissvaren ha inkommit till vederbörande departement. Att frågan icke i form av proposition har underställts riksdagens prövning i år lär bero därpå, att arbetskraften i departementet icke har räckt till.

Motion om underlättande i visst hänseende för svenskfödda personer, som förlorat sitt svenska medborgarskap, att återvinna detsamma. (Forts.)

Motionärerna påyrka nu liksom i fjol, att riksdagen utan vidare skall besluta en ändrad lagstiftning på denna punkt, d. v. s. att Kungl. Maj:t skall få rätt att ge dispens, när ansökan om medborgarskap inkommer från en person, som icke kan försörja sig. Utskottets flertal anser, att det är bättre att dröja ytterligare ett år för att sedan på en gång få taga ställning till de förslag i sin helhet, som socialstyrelsens utredning innefattar. Utskottets majoritet har för sin del icke något att invända mot att den reform, som motionärerna begära, blir genomförd. Det enda vi tvista om är. huruvida riksdagen nu skall skriva till Kungl. Maj:t med begäran om att få en proposition därom till nästa år eller om vi utan att på nytt skriva och stöta på Kungl. Maj:t skola förvänta en dylik proposition till nästa år. Det är icke vanligt, att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t för att göra en ny påstötning, när Kungl. Maj:t redan har effektuerat riksdagens begäran om utredning och denna utredning ligger klar, remissyttranden ha inkommit och förslaget endast ligger för överarbetning i departementet. Jag kan för min del icke minnas, att riksdagen vid något tillfälle under sådana förhållanden har skrivit till Kungl. Maj:t på nytt.

Herr Hällgren sade, att utskottsmajoriteten i fjol trodde, att det skulle komma en proposition i ämnet under året, men att någon sådan icke har kommit vare sig till höstrikdagen eller innevarande års riksdag. Eftersom vi emellertid nu tämligen säkert kunna förvänta, att den förevarande frågan liksom övriga förslag från socialstyrelsen kommer att föreläggas nästa års riksdag i form av en proposition, och när första kammaren redan har bifallit utskottets hemställan och det följaktligen icke kan bli någon riksdagsskrivelse, även om andra kammaren skulle bifalla reservationen, så ber jag, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Hällgren: Herr talman! Den omständigheten, som herr Nordström åberopade, nämligen att under senaste år inte några personer av ifrågavarande kategori ansökt om svenskt medborgarskap, behöver ju inte betyda, att det inte finns några sådana personer här i landet. Man har naturligtvis inte brytt sig om att gå till Kungl. Maj:t, då man vet att Kungl. Maj:t i sådana fall inte har möjlighet att bevilja svenskt medborgarskap.

Och om Kungl. Maj:t skulle med åsidosättande av villkoret om försörjningsförmåga bevilja medborgarskap, kan väl inte detta ur konstitutionell synpunkt vara i sin ordning, då dispens från detta villkor icke kan av Kungl. Maj:t lämnas.

Herr Fast: Det är väl alldeles för enkelt att hänvisa till behovet av en lagstiftning genom att säga att, även om det inte kommit någon ansökan, det inte är säkert att det inte funnits människor som velat inge sådan. Ständpunktstagandet här får väl ändå bli beroende av de ansökningar, som kommit.

Vidare vill jag, när man här menar att Kungl. Maj:t under alla förhållanden skulle kunna framlägga en del av det här ifrågavarande förslaget, framhålla, att man bör väl också ta hänsyn till det nuvarande tidsläget och en liten smula tänka på, att Kungl. Maj:t i dessa ömtåliga frågor kan behöva göra andra överväganden än som varit möjligt för utskottet och reservanterna.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr tal-

Motion om underlättande i visst hänseende för svenskfödda personer, som förlorat sitt svenska medborgarskap, att återvinna detsamma. (Forts.)
 mannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Hällgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och fann herr talmannen flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Hällgren begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes.

Sedan denna omröstning avslutats, utvisade de i plenisalen uppsatta ljus-tablåerna, att vid omröstningen avgivits 67 ja-röster och 68 nej-röster, att 5 ledamöter förklarat sig avstå från att rösta samt att 88 ledamöter varit frånvarande. Då summan av dessa fyra tal utgjorde 228, under det att rätteligen kammarens samtliga 230 ledamöter med undantag av herr talmannen bort redovisas, yttrade herr talmannen, att ny votering medelst omröstningsapparat komme att verkställas.

Vid denna votering avgåvos 68 ja och 71 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Enligt vad ljustablåerna utvisade voro nu 87 ledamöter frånvarande.

Kammaren hade alltså avslagit utskottets hemställan och i stället bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 12.

Utgifter under riksstatsens elfte huvudtitel.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatens elfte huvudtitel, avseende anslagen inom folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde.

Kostnaderna för krisförvaltningen.

Efter föredragning av utskottets i *inledningen* gjorda hemställan yttrade:

Herr Andersson i Vigelsbo: Herr talman! Statsutskottet har i förevarande utlåtande under rubriken Inledning gjort en del erinringar beträffande kostnaderna för krisadministrationen och de ökningar i dessa som uppstått under den senaste tiden och som man anser vara rätt betänkliga till sin omfattning. Det heter sålunda bl. a. i andra stycket av utskottets motivering: »Kostnaderna för krisadministrationen uppgå för närvarande till förhållandevis mycket höga belopp och de för nästa budgetår äskade anslagen för ifrågavarande ändamål överstiga i allmänhet väsentligt de å innevarande budgetårs riksstat upptagna. Utskottet anser det därför synnerligen angeläget, att nämnda översyn över krisförvaltningens organisation kommer till stånd.»

Att detta statsutskottets yttrande inte är omotiverat eller att utskottet i varje fall här inte varit ute i ogjort väder, därom vittna de utgiftsstegringar, som successivt ha skett under de gångna åren. Jag har roat mig med att göra upp en statistik över utvecklingen härvidlag under de tre senaste åren, och det fram-

Kostnaderna för krisförvaltningen. (Forts.)

går av denna statistik att kostnadsökningarna äro högst väsentliga. Vad statens reservförrädsnämnd beträffar, har under de tre senaste åren löne- och omkostnadskontot ökat med sammanlagt 180,000 kronor. För statens industrikommissions vidkommande har kostnadsökningen för samma tid uppgått till 2,044,000 kronor och för statens livsmedelskommission till 4,152,000. Det kan i detta sammanhang vara frestande att göra en jämförelse. Det har ju här i år talats så mycket om det belopp på 3.5 miljoner kronor, som stödet till mjölkproduktionen i Norrland och Mellansverige skulle kosta. Detta belopp utgör emellertid bara ungefär 65 procent av kostnadsökningen för livsmedelskommissionen under en tidrymd av tre år.

Vidare ha vi kristidsstyrelserna, där omkostnaderna ökat med 2,540,000 kronor under de tre senaste åren, statens handelskommission, där kostnadsökningen utgjort 213,000 kronor, statens trafikkommission, där ökningen uppgått till 150,000 kronor, och slutligen statens priskontrollnämnd, där ökningen utgjort 1,413,000 kronor.

Nu säger utskottet i fortsättningen av sin motivering bl. a.: »Det synes utskottet vidare böra undersökas om den inom krisorganen förefintliga arbetskraften för det mera rutinmässiga arbetet utnyttjas på ett fullt ändamålsenligt och rationellt sätt. Därjämte torde böra närmare prövas huruvida de nu utgående, delvis tämligen höga ersättningarna och arvoden för sådana uppdrag, där vederbörande icke i full utsträckning ställa sin tid och arbetskraft till statens förfogande, äro med hänsyn till arten och omfattningen av arbetsuppgifterna lämpligt avpassade eller om icke en viss justering nedåt av ersättningsgrunderna kan låta sig göra.»

Vilka befattningshavare inom kommissionerna skulle följaktligen komma att drabbas av de besparingsåtgärder, som statsutskottet här ställer i utsikt? Jo, de som inte ha sin fulla sysselsättning inom kommissionerna, utan som äro tillfälligt anställda där. Besparingsåtgärderna skulle t. ex. drabba fru Nordgren i livsmedelskommissionen, som har 300 kronor i månaden, och lantbrukare Carlsson i bränslekommissionen, som har 300 kronor i månaden. Jag ifrågasätter verkligen, om några större besparingar skulle kunna göras just på det området. Jag är övertygad om att, ifall man allvarligt vill gå in för att göra besparingar, det säkerligen finns större möjligheter att göra sådana på andra håll. Detta framgår tydligt, om man studerar det avlöningssystem, som tillämpas inom kommissionerna. Det skulle föra för långt att här gå igenom avlöningsbestämmelserna för alla befattningar, men jag skall tillåta mig, herr talman, att ta några stickprov.

Jag tar först ett exempel från statens industrikommission. En befattningshavare där har 15,000 kronor per år såsom ersättning för mistad löneinkomst — alltså inkomsten av den anställning som vederbörande hade, innan han tillträdde sin befattning i industrikommissionen. Vidare har han 500 kronor i månaden såsom ersättning för merkostnad i samband med vistelsen i Stockholm, vidare fri resa mellan Stockholm och hemorten en gång i veckan samt slutligen ett arvode av 300 kronor i månaden. Man tycker verkligen att där skulle finnas någonting att ta av, när det gäller besparingar och att man kunde inrikta besparingsåtgärderna på befattningar av detta slag i stället för att låta dem gå ut över arvoden på tre eller fyra hundra kronor i månaden, där naturligtvis möjligheterna att spara äro väsentligt mycket mindre.

I ett annat fall har vederbörande befattningshavare 15,000 kronor per år såsom ersättning för förlorad löneinkomst plus 500 kronor per månad såsom merkostnad för vistelse i Stockholm jämte ett arvode av 350 kronor i månaden.

Om vi sedan fortsätta till statens livsmedelskommission, finna vi där en befattningshavare, som har 22,000 kronor per år i ersättning för förlorad löne-

Kostnaderna för krisförvaltningen. (Forts.)

inkomst, 250 kronor i månaden såsom ersättning för att han förlorat sin fria tjänstebostad, 400 kronor i månaden för merkostnad för vistelse i Stockholm samt slutligen 500 kronor i månaden såsom arvode. En annan befattningshavare inom livsmedelskommissionen hade budgetåret 1940/41 18,000 kronor om året såsom ersättning för förlorad löneinkomst, och där har det egendomliga inträffat att denna ersättning fr. o. m. budgetåret 1941/42 stigit till 19,800 kronor. Detta kan väl inte förklaras på annat sätt än att lönen för den befattning, som vederbörande tidigare hade, stigit på motsvarande sätt, och då har han passat på att taga ut även detta belopp av statsverket.

För att fortsätta ytterligare vill jag taga ett fall, där en länsassessor har, förutom 10,515 kronor om året såsom ersättning för förlorad löneinkomst, en ersättning av 100 kronor i månaden för att han före tillträddet av sin befattning hos kommissionen varit sekreterare i mödranhjälpsnämnden i sitt hemlän och nu mist detta uppdrag. Vidare har han ett arvode av 540 kronor i månaden.

Inom handelskommissionen finna vi en befattningshavare, som har en lön av 18,000 kronor om året plus fri resa en gång i veckan mellan Stockholm och hemorten plus ersättning för kostnader i samband med flyttning från Hindås till Stockholm plus ersättning under tid, som handelskommissionen prövar skäligt med hänsyn till omständigheterna, för hyreskostnader för av vederbörande jämte bostaden i Stockholm förhyrd bostad i Hindås.

Förhyr man bostad åt honom på två håll? Det är svårt att kunna förklara saken på annat sätt. Det förefaller, såvitt jag kan förstå, inte otroligt att så skulle vara fallet. Vidare kan man fråga sig, varför vederbörande, då han fått en befattning i Stockholm med en lön på 18,000 kronor, vilket väl innebär att han upphört med sitt arbete i Göteborg, skall ha fri resa en gång i veckan Stockholm—Göteborg tur och retur, när han ju, att döma av den hyresersättning som utgår, har flyttat till Stockholm.

Det är också en annan sak som man förvånar sig över, nämligen systemet för ersättning för förlorad löneinkomst när det gäller befattningshavare, vilken haft en annan anställning innan han tillträdde sin post i en kommission. Jag vill inom parentes här säga, att jag vill inte rikta något klander mot vederbörande, ty de äro säkerligen dugande mennar allesammans och fylla nog de uppgifter inom kommissionerna, som de äro satta att utföra, men jag ifrågasätter, om det avlöningsystem, som här kommit till uttryck, är riktigt. Man har ju sett, hurusom kommissionsledamöter i vissa fall få upp till 36,000 kronor om året i lön och i andra fall 15,000 å 20,000 kronor i ersättning för förlorade löneinkomster.

Om vi återgå till livsmedelskommissionen, så sitter där en lantbrukare såsom vice ordförande och ställföreträdare för chefen. Han har en lön på 850 kronor i månaden jämte 400 kronor som ersättning för fördyrat uppehälle i Stockholm. Det är alldeles klart, att han har måst avbryta den ledande befattning han haft hemma i sitt jordbruk, men det har aldrig ifrågasatts, att han skulle ha någon ersättning för att han måst avbryta detta sitt arbete. Han har dock givetvis förlorat en hel del pengar till följd härav, men det har som sagts aldrig ifrågasatts, att han skulle ha någon ersättning härför. Detsamma är förhållandet med lantbrukaren Carlsson i bränslekommissionen. Han har 300 kronor i månaden jämte fria resor fram och åter mellan Stockholm och Västerås. Det har heller aldrig ifrågasatts, att han skulle ha någon ersättning för att han måst avbryta sitt arbete såsom ledare för verksamheten hemma på sin gård, vilket givetvis åsamkat honom förluster, som torde vara tämligen uppenbara.

När myndigheterna handla på detta sätt, söker man gärna efter en förkla-

Kostnaderna för krisförvaltningen. (Forts.)

ring, och om man då skulle våga sig på en gissning, skulle man kanske kunna söka förklaringen däri, att de bestämmande räknat med att bönderna såsom sådana inte förtjäna någonting, även om de äro hemma, och att det därför ur denna synpunkt är likgiltigt för dem, om de sitta i kommissionen eller äro hemma på sin gård. Nu är jag emellertid inte övertygad om att de som haft att bestämma över dessa förhållanden utgått från sådana synpunkter, men i varje fall finner jag det tämligen orättvist, att om t. ex. en jordbrukare apses kapabel att sitta i en kommission, han på detta sätt skall ställas i ett ekonomiskt sämre läge än en tjänsteman med tämligen stor lön som sättes på en liknande plats.

Innan jag slutar, skulle jag vilja beröra ännu en sak. Jag har fått den uppgiften från Jämtlands skogsägareförening — och den skulle vi kanske kunna få bestyrkt av herr statsrådet här i dag — att denna förening från priskontrollnämnden — jag vet inte, om herr Bergvall är här — fått en anmaning att vidtaga jämkningar i ett avtal som den har träffat med sågverksägarnas förening i Jämtland. Då priser satts på det sågade virket, får man väl förutsätta, att sågverksägarna se till, att de inte betala för mycket för det rundvirke som de köpa, utan att de kalkylera så, att de få en skälig vinst, när de sedan i sin tur till gällande och lagligen bestämda priser avyttra den förädlade produkten av det rundvirke som de inköpt av skogsägarna. Det har givetvis i hög grad förvänat oss, att priskontrollnämnden har sett sig nödsakad att ingripa på detta område, då man förutsätter, att de priser för det sågade virket som fastställts borde vara en tillräcklig garanti mot att sågverksägarna skulle sätta för höga priser på rundvirket. Jag tror icke heller, att sågverksägarna vid sina förhandlingar med skogsägarna och deras organisationer varit benägna att sätta priserna för högt, utan de ha säkerligen gjort sitt allra bästa för att få ett för dem tillfredsställande avtal till stånd.

Herr Bergvall: Herr talman! Jag skall taga kammarens tid i anspråk högst en minut, ty det ämne som den föregående talaren berörde sist i sitt anförande ligger något vid sidan av vad vi eljest debattera. Det förhåller sig därmed helt enkelt på det sättet, att man kommer in till priskontrollnämnden med framställningar om att få vissa priser godkända, då de ansetts överstiga de prisstoppspriser som för närvarande gälla. Det är således i detta fall icke fråga om någonting annat än vad som överhuvud taget gäller för hela näringslivet. Det är för närvarande föremål för diskussion mellan skogsägarna och priskontrollnämnden, hur man skall reda upp denna historia, som är relativt komplicerad, därför att det är ganska svårt att klara ut, vad som verkligen är prisstoppspriser. Men det är som sagt här icke fråga om annat än vad som gäller för näringslivet i övrigt.

Därtill är bara att tillägga, att hela prisstoppsförfarandet innebär, att man inte utan vidare godkänner de överenskommelser om priser som träffas mellan säljare och köpare, ty priserna äro understundom mycket för höga med hänsyn till nuvarande ekonomiska politik, även om säljare och köpare äro överens.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 10, 16, 17, 22, 23 och 29.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldandet av vissa haverikostnader;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till anskaffning av vissa radiostationer;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för Å. B. Jönsson m. fl. från ersättningsskyldighet;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.; och

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till folkköksverksamhet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

*Anslag till
uppförande
och drift av
en fabriksan-
läggning för
tillverkning av
syntetiskt
gummi m. m.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till uppförande och drift av en fabriksanläggning för tillverkning av syntetiskt gummi m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr Lundberg i Hälsingborg: Herr talman! Kungl. Maj:t har begärt vissa anslag till uppförande och drift av en fabriksanläggning för tillverkning av syntetiskt gummi vid Ljungaverken i Norrland och i samband härmed förordat ett avtal med Stockholms superfosfat fabriks aktiebolag. Statsutskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag men gör i fråga om avtalsförslaget ett uttalande som jag finner oberättigat, grundat som det tydligen är på en missuppfattning.

Utskottet säger nämligen så här: »Vid den granskning, som utskottet ägnat berörda avtalsförslag, har utskottet icke kunnat undgå att finna, att statsverket genom detsamma kan komma att under vissa förutsättningar iklädas ekonomiska förpliktelser av tämligen betydande räckvidd, medan bolagets ekonomiska engagemang hållas inom en jämförelsevis begränsad kostnadsram. Härigenom framstår avtalet otvivelaktigt såsom i vissa avseenden mindre gynnsamt för statsverket.» Att man i och för sig kan vara tveksam om lämpligheten av att anslå så stora belopp som det här är fråga om till en försöksverksamhet, är givet, ty att det gäller en försöksverksamhet i fabriksmässig stil och ingenting annat, det måste vi ha klart för oss. Anser man det emellertid vara önskvärt att få fram betingelser för en inhemsk produktion av syntetiskt gummi, måste man vara beredd att offra pengar. Det måste vara förnuftigt att göra detta, och pengarna få betraktas såsom offrade för en klar beredskapsåtgärd. Därom tycks man för övrigt vara enig.

Statsutskottet finner emellertid, att statsverket under vissa förutsättningar iklädas ekonomiska förpliktelser av tämligen betydande räckvidd, medan bolagets ekonomiska engagemang hålles inom en jämförelsevis begränsad kostnadsram. Jag förmodar, att utskottet syftar på den explosionsrisk som kan föreligga vid driften av en anläggning, där eldfarliga ämnen bearbetas. I avtalet stipuleras nämligen, att staten får bära risken för alla de skador som vid en explosion kunna uppstå. Detta kan vid första påseende förefalla anmärkningsvärt, men man kan icke rimligen begära, att någon annan än staten skall påtaga sig denna risk. Man får nämligen komma ihåg, att det här gäller en försöksdrift som statsmakterna anse önskvärd, en försöksdrift som i själva

*Anslag till uppförande och drift av en fabriksanläggning för tillverkning
av syntetiskt gummi m. m. (Forts.)*

verket helt bedrivs för statens räkning så att säga på bok och räkning. Det framgår för övrigt, att bolaget icke har velat påtaga sig någon risk för anläggningen eller dess drift, och villkoren äro under sådana förhållanden ej så anmärkningsvärda som utskottet velat göra gällande.

Jag vill också framhålla, att man inte gärna, såsom utskottet synes vilja göra, kan jämföra de bidrag, som industrikommissionen genom sina förhandlingar kunnat utverka från bolaget, med det belopp som staten vill lägga ned på dessa försök, vilka få betraktas praktiskt taget vara utslutande ett statens intresse. I ett annat sammanhang har jag haft anledning att närmare studera detta förslag till avtal mellan statens industrikommission och Stockholms superfosfat fabriks aktiebolag, och jag har vid detta studium kommit till den bestämda uppfattningen, att detta avtalsförslag ingalunda är ofördelaktigt för statsverket.

Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att denna min uppfattning måtte komma till uttryck i kammarens protokoll vid dagens överläggningar.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 15.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 91, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 16.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 143, angående krigsmaktens reservpersonal, nämligen:

nr 324 av herr Nilsson i Göteborg;

nr 325 av herr von Seth m. fl.; och

nr 326 av herrar Håstad och Dickson.

Herr Lindmark avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 149, angående anslag för budgetåret 1943/44 till tekniska läroverk m. m.

Vidare avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 150, angående anslag för budgetåret 1943/44 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m., nämligen:

nr 328 av fröken Nygren och herr Severin i Gävle;

nr 329 av fru Gustafson;

nr 330 av herr Pettersson i Hällbacken m. fl.; och

nr 331 av herr Sköldin m. fl.

Slutligen avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr von Friesen m. fl., nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 175, angående anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet;

herr Lindmark, nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 141, med förslag till kungörelse angående förbud mot offentliga nöjestillställningar m. m. på vissa kyrkliga högtidsdagar;

herr *Hedlund* i Östersund, nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 116, angående statsunderstöd till uppförande av en andelsladugård i Bjärme i Jämtlands län;

herr *Jacobson*, nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 120, angående upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område;

herr *Fast*, nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 129, angående omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m.; och

herr *Jacobson m. fl.*, nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 138, angående upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m.

Samtliga dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.56 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 24 mars.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Lån för om-
byggnad av
lastautomo-
biler för bruk
med person-
bilsringar
m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån för ombyggnad av lastautomobiler för bruk med personbilsringar m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

I propositionen nr 75 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 5 februari 1943, föreslagit riksdagen medgiva dels att ur lånefonden för gasgeneratorer för motordrift finge i enlighet med vad chefen för folkhushållningsdepartementet anfört utlämnas lån för ombyggnad av lastautomobiler för bruk med personbilsringar samt för anskaffande av släpvagnar med sådana ringar, dels ock att efterskänkande av sådana lån finge äga rum i enlighet med av departementschefen angivna riktlinjer.

I anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade i en inom andra kammaren av herr *Hansson* i Skediga väckt motion (II:302) hemställts, att riksdagen måtte besluta, att bidrag av statsmedel för ombyggnad av lastbilar till p-boggityp måtte beviljas med 60 % av ombyggnadskostnaderna samt att sålunda omställd lastbil måtte befrias från bilskatt under den tid, som densamma i ombyggt skick användes i trafik.

Nämnda motion hade hänvisats till bevillningsutskottet, i vad anginge förslaget om viss befrielse från automobilskatt, och i övrigt till statsutskottet.

Utskottet hemställde,
att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II:302, såvitt nu vore ifråga, medgiva

Lån för ombyggnad av lastautomobiler för bruk med personbilsringar m. m.
(Forts.)

a) att ur lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift finge i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 5 februari 1943 anfört utlämnas lån för ombyggnad av lastautomobiler för bruk med personbilsringar samt för anskaffande av släpvnagnar med sådana ringar;

b) att efterskänkande av sådana lån finge äga rum i enlighet med av utskottet i motiveringen angivna riktlinjer.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Gränebo, Äqvist, Hansson* i Rubbestad, *Staxäng* och *Barnekow*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 302, såvitt nu vore ifråga, medgiva

a) att ur — — — sådana ringar;

b) att efterskänkande av sådana lån finge äga rum i enlighet med av reservationerna i motiveringen angivna riktlinjer.

2) av herr *Svensson* i Grönvik, utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Jag har i den nu föreliggande frågan väckt en motion, i vilken föreslås, att de bilägare, vilka erhållit föreläggande att ombygga sina lastbilar till p-boggi-bilar, skola få ersättning därför av staten. Genom den kristid, som f. n. är rådande, ha vårt lands försörjningsmöjligheter beträffande bilgummi i högsta grad försvårats. Särskilt gäller detta beträffande för lastbilar avsedda bilringar av grövre dimensioner. Det har därför framställt som en nödvändig åtgärd att omställa en del av lastbilsparken för bruk av personbilsringar, vilka i relativt stor utsträckning stå till förfogande. Den yrkesmässiga lastbilstrafiken har redan tidigare fått vidkännas vittgående ingrepp i reglerande syfte. Därvid ha trafikutövarna åsamkats stora utgifter. Sålunda har vid omställningen av vagnarna till gengasdrift uppstått dryga kostnader, med anledning av vilka ett stort antal trafikutövarare ännu häfta i skuld. Genom ombyggnaden blev bilskatten större, medan lastkapaciteten minskades. På grund härav och till följd av den ringa oljetilldelningen och den begränsade körrayonen har det ekonomiska utbytet av trafiken i hög grad minskats för trafikutövarna. Med de ytterligare förelägganden angående ombyggnad till p-boggi-vagnar, som nu givits trafikutövarna, kan befaras, att ett antal bilar kommer att ställas in. På grund därav att trafikutövarna sakna ekonomiska möjligheter att fullgöra sina åligganden, emedan den yrkesmässiga lastbilstrafiken ur alla synpunkter är högst samhällsviktig och emedan de enskilda trafikutövarna icke själva kunna räda över de förhållanden, som inträtt, ha de ett berättigat krav på att genom statssubvention erhålla full ersättning för de kostnader, som äro förenade med omställning av lastbilar för användning med personbilsgummi. Betänk en smula, vilka verkningar som kunna väntas av en minskning av trafiken. Hur skola vi kunna lösa vedfrågan, om en stor del av bilarna tages ur trafik, då trafikresurserna nu äro så hårt ansträngda, som de äro? Chefen för ett av landets största vulkaniseringsföretag har i en tidningsartikel framhållit, att en omställning av dessa bilar för användning av personbilsgummi är nödvändig. Frågan måste emellertid, framhåller han, lösas på ett rättvist sätt. Varför är denna fråga, sedd ur rättvisesynpunkt, så diskuterad? Det beror på, att ägare av en viss typ av mindre vagnar få åläggande att bygga om dem. Det har i

Lån för ombyggnad av lastautomobiler för bruk med personbilsringar m. m.
(Forts.)

flera fall inträffat, att den, som haft två å tre vagnar, blivit ålagd att bygga om allesammans. Han ställes då inför mycket stora utgifter. Det är heller icke lätt för dem att bliva av med dessa skulder, då reparationer av bilarna efter övergång till gengasdrift och omställning för användning av personbilsgummi bliva mycket dyrbara. Nu har det ställts i utsikt, att bilägarna skola erhålla lån mot borgen. Lån skall beviljas efter samma grunder som lån för anskaffande av gengasaggregat. Som kristidsnämndsordförande har jag vid många tillfällen varit med om att det kommit förfrågan till kristidsnämnden om vederhäftigheten av personer, som tecknat borgen för sådana lån. Jag har för min del försökt undvika att vare sig tillstyrka eller avstyrka dylika lån, ty jag tycker det är synd om människor, som få lov att anlita lånevägen för att kunna stå samhället till tjänst med att upprätthålla den för samhället nödvändiga trafiken. Det är motbjudande, att enskilda personer på grund av omständigheter, som de icke rå för, skola ställas inför krav på lån och borgen. Min uppfattning är den att många av dem helt och hållet komma att lägga ned sin yrkesmässigt drivna trafik. Utskottet anför i denna fråga: »En lättnad härutinnan syntes emellertid kunna beredas fordonsägarna genom att Kungl. Maj:t erhöles möjlighet att efterskänka någon del av beviljat lån, vilken eftergift skulle, där så prövades skäligt, komma ifråga beträffande de fordonsägare, som bedreve yrkesmässig lastautomobiltrafik, ävensom för ägare av annan lastbil, därest synnerliga skäl därtill föreläge. I sådant avseende har departementschefen förordat, att efterskänkandet skulle verkställas så att, i samband med lånets utbetalande, fordonsägaren på vissa villkor skulle friskrivast från betalningsskyldighet för viss del av lånet, vilken del skulle ställas i relation till lånebeloppets storlek och icke i något fall få överstiga 750 kronor.» (Sakkunniga ha dock räknat med att det i många fall kanske inte blir mer än 200 å 300 kronor.) »Såsom ett oeftergivligt villkor för efterskänkandet fordras, att den ombyggda bilen eller nyanskaffade släpvagnen hålles i trafik intill dess lånet — med avdrag för efterskänt belopp — blivit återbetalt eller, om lånet återbetalts före amorteringstidens utgång, intill dess denna tid förflutit. Om bilen eller släpvagnen på grund av omständigheter, varöver fordonsägaren icke kunde råda, icke längre kunde hållas i gång, borde dock enligt departementschefens mening det villkorligt efterskänkta beloppet ej återkrävas. I dylika fall borde Kungl. Maj:t dessutom äga befogenhet att, därest ömmande omständigheter föreläge, efterskänka vad som vid tiden för fordonets tagande ur trafik kunde återstå oguldet av lånet. Utskottet delar departementschefens uppfattning, att möjlighet bör föreligga att efterskänka någon del av beviljat lån. Emot de av departementschefen angivna reglerna härför har utskottet icke funnit annat att invända än att Kungl. Maj:ts befogenhet att efterskänka ogulden del av lånet enligt utskottets mening torde böra vidgas till att omfatta även fall, då bilen eller släpvagnen hålles i trafik men sådana ömmande omständigheter föreligga, att ett efterskänkande ur olika synpunkter kan befinnas skäligt.» Det har sålunda ställts i utsikt, att lastbilsägarna skola erhålla lån, men därvid äro de, kan man säga, beroende av Kungl. Maj:ts nåd. Man kan fråga sig, om det icke vore affär för staten att visa sig hjälpsam mot lastbilsägarna. Man bör härvid tänka på dels angelägenheten av att trafiken i största möjliga utsträckning hålles i gång och dels på att en stor del bilringar, som drages in, kommer till nytta. I min hemtrakt finnes det en lantbrukare, som gjort om sin bil till traktor. Han är just färdig att börja vårbruket men har fått två brev från industrikommissionen, att han skall taga bort ringarna på traktorn och lämna in dem. Man kan verkligen fråga sig: äro ledamöterna i industrikommissionen så inkompetenta, att de,

Lån för ombyggnad av lastautomobiler för bruk med personbilsringar m. m.
(Forts.)

trots att han meddelat, att traktorn är det enda dragredskap, som han har vid vårsådden, ändå yrka på att att han skall lämna ifrån sig bilringarna på Epa-traktorn? Utan tvivel blir det en anseelig förlust för staten för de inlösta bilringarna, såvida icke ringarna kunna få användning i p-boggi-trafiken. Industrikommissionen har sagt, att lastbilsägarna skola garanteras att erhålla olja under viss tid, om de bygga om sina bilar. Vad är detta för nojs från ett statens eget organ? Industrikommissionen säger: bygg ni om edra vagnar, så skola ni få litet mera olja. Det blir inte större tillgång på olja för att lastbilsägarna bygga om sina vagnar. Trafikbilägarna ha i färskt minne statens löfte, då det var fråga om att montera in gengasaggregat: skatten skulle sättas ned till hälften. Vi minnas, hur det gick. När någon tid gått och tillräckligt antal aggregat blivit inmonterade på bilarna, fingo bilägarna ånyo betala full skatt. Dessutom blev skatten högre, ty genom omändringen hade bilarna blivit tyngre.

Jag skulle vilja säga något om priset för omställning för användning av personbilsgummi. Det har talats om 3,000 kronor, och utskottet säger, att det kanske blir möjligt att pruta något. Jag tycker, att det vore på sin plats, att priskontrollnämnden ingrepe. Hjulaggregatet skulle kosta 3,000 kronor! Det är icke så många år sedan en hel bil icke kostade mer än 3,000 kronor. Man tycker därför, att en omställning icke skulle behöva gå till så mycket pengar, men på detta område tycks det, som det icke vore någon priskontroll. Då det gäller att bestämma priserna på jordbruksvaror däremot, synas de, vilka sitta i priskontrollnämnden, allesammans anse sig tillräckligt sakkunniga. I fråga om denna omställningskostnad vore det önskvärt med priskontroll. Jag har i min motion föreslagit, att riksdagen måtte bevilja statsbidrag med 60 % av ombyggnadskostnaden samt att bilskatten skulle avskrivs under den tid, bilarna användas i ombyggt skick. Det har icke utskottet velat gå med på. Reservanterna ha icke heller gått med på sista punkten i mitt förslag, men däremot ha de gått med på att föreslå riksdagen att bevilja statsbidrag med 60 % av ombyggnadskostnaden. Jag anser, att det varit fullt rättvist, om lastbilsägarna erhållit ersättning för alla utgifter för ombyggnad. Genom ombyggnaden erhålla de en sämre bil än den de hade förut. Jag vill icke vara avundsjuk på dem, som få behålla sina bilar i befintligt skick och därigenom erhålla en betydlig förmån i jämförelse med dem, som bliva ålagda att bygga om sina vagnar, men jag kan icke underlåta att framhålla, att staten här begår en mycket stor orättvisa mot dem, som drabbas av ombyggnadsföreläggande. Jag hoppas, att riksdagen åtminstone går så långt, att riksdagen bifaller reservanternas förslag. Det vore orättvist, om de bilägare, som genom att hålla trafiken i gång göra samhället en tjänst, skulle bliva ålagda att bygga om sina vagnar på ett sådant sätt, att vagnarna bleve sämre och dyrare, men icke skulle erhålla något statsbidrag till ombyggnadskostnaden. Beviljas icke statsbidrag, får man icke förtänka dessa bilägare, om de taga sin mats ur skolan och låta sina bilar stå oanvända. Härigenom skulle trafikmöjligheterna i hög grad komma att försämras särskilt på landsbygden, där man f. n. är beroende av att det finns tillgång till bilar för bland annat mjölktransporter. Framhållas bör i detta sammanhang, att vi lantbrukare i allmänhet ha lättare bilar. Jag har i min motion framhållit, att ombyggnadsskyldighet i första hand borde komma i fråga beträffande bilar, som gå i trafik på gator eller goda vägar. På sämre vägar hålla icke dessa bildäck. Jag har fått den upplysningen, att två å tre punkteringar om dagen kunna förekomma med de tunna och klena ringarna.

Jag har här i korthet utvecklat de synpunkter jag lägger på denna fråga.

Lån för ombyggnad av lastautomobiler för bruk med personbilsringar m. m.
(Forts.)

Utskottets majoritet har icke velat gå med på mina i motionen framställda förslag. I nu förevarande läge kan jag icke yrka bifall till min motion, utan jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande av herr Gränebo med flera fogade reservationen.

Herr Persson i Falla: Herr talman! I förevarande krissituation ha vi många besvärigheter att dragas med icke minst på transportväsendets område. Det är klart, att hela folket och särskilt bilägarna måste underkasta sig kända bara uppoftfringar för att man skall hålla transportapparaten i gång så länge som möjligt. Detta är ju vad som åsyftas med här ifrågavarande anordningar. Att läget är besvärligt för bilägarna är alldeles uppenbart, och att det förekommer irritation och klagomål är också naturligt. Jag vill emellertid konstatera, att det icke råder någon principiell motsättning mellan utskottet, reservanterna och motionären. Reservanterna ha ingenting att invända mot att ombyggnaden genomföres tvångsvis och icke heller mot den låneform, varom det nu är fråga. Vad reservanterna påyrka, är en längre gående avskrivning av lånebeloppet än vad Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit. Kungl. Maj:t har föreslagit, att det friskrivna beloppet i regel skulle begränsas till 750 kronor, och att som villkor för erhållande av lån skulle uppställas, att den ombyggda bilen hålles i trafik intill dess lånebeloppet återbetalts, under det att reservanterna föreslå, att 60 % av omställningskostnaden skola avskrivas. Emellertid har Kungl. Maj:t föreslagit en uppmjukningsregel av följande innehåll. Den återfinnes på sid. 16 i detta utlåtande. »Därest bilen eller släpvagnen på grund av omständighet, varöver fordonsägaren icke kan råda, icke längre kan hållas i gång, bör dock det villkorligt efterskänkta beloppet ej återkrävas. I dylika fall bör Kungl. Maj:t dessutom äga befogenhet att, därest ömmande omständigheter föreligga, efterskänka vad som vid tiden för fordonets tagande ur trafik kan återstå oguldet å lånet.» Utskottet har gått något längre i tillmötesgående än vad departementschefen gjort. Utskottet yttrar: »Utskottet delar departementschefens uppfattning att möjlighet bör föreligga att efterskänka någon del av beviljat lån. Emot de av departementschefen angivna reglerna härför har utskottet icke funnit annat att invända än att Kungl. Maj:ts befogenhet att efterskänka ogulden del av lånet enligt utskottets uppfattning torde böra vidgas till att omfatta även fall, då bilen eller släpvagnen hålles i trafik men sådana ömmande omständigheter föreligga, att ett efterskänkande ur olika synpunkter kan finnas skäligt.» Därmed har utskottet gått så långt i tillmötesgående man ur olika synpunkter kunnat finna skäligt. Statens åtagande måste naturligtvis på rimligt sätt begränsas. Motionsvis och reservationsvis är det ju lätt att komma med extrema förslag, men de, som ha ansvar för de beslut, som fattas, måste vara något mera återhållsamma och försiktiga. Det är det, som utskottet här varit. Jag tror, att utskottets ställning är i hög grad försvarbar. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hansson i Rubbestad: Herr talman! Gentemot herr Persson i Falla vill jag säga, att vi reservanter, när det gäller denna sak, känt vårt ansvar lika starkt som herr Persson i Falla, men vi ha kanske dömt litet mildare ifråga om dem, som komma att drabbas av dessa stränga åtgärder, än vad herr Persson i Falla och hans meningsfränder i utskottet gjort. Särskilt däri ligger den principiella skillnaden oss emellan. Dessa bilägare ha i de allra flesta fall gummi, som räcker för deras bilar i långa tider. Under sådana förhållanden ha vi funnit det orimligt att de skola åläggas att taga bort sina gummiringar och med

Lån för ombyggnad av lastautomobiler för bruk med personbilsringar m. m.
(Forts.)

sina bilar vidtaga ombyggnadsanordningar, som kosta cirka 3,000 kronor per bil, men icke tillförsäkras att erhålla olja för sina bilar längre än till den 1 oktober 1944, alltså ett och ett halvt år framåt. Efter den tiden står det i vida fältet, om de skola kunna använda sina omgjorda bilar. Under sådana omständigheter förstår var och en, att dessa bilägare åläggas en tung börda, särskilt om de icke få höja sina körtaxor. Priskontrollnämnden har i sitt yttrande över det förslag, som trafikkommissionen framlagt, gått in på denna sak. Priskontrollnämnden har sagt ifrån, att när man vidtager dessa åtgärder, så bör det vara synnerligen angeläget att se till att den ekonomiska frågan på samma gång klaras upp. Jag förutsätter, att priskontrollnämnden därmed menar, att staten, när staten tvingar bilägarna att göra denna omändring, skall bära en betydande del av kostnaderna för omändringen. Det är detta, som vi reservanter ha ansett staten ha skyldighet att göra. Vår i reservationen intagna ståndpunkt kan således icke betecknas som ansvarslös. Vi ha icke ansett oss kunna förorda ett direkt bidrag, ty riksdagen saknar möjlighet att anvisa härför nödiga medel, och vi ha därför funnit det rimligt att gå på samma linje som Kungl. Maj:t och ha föreslagit, att medel skola anvisas ur fonden för inköp av gengasgeneratorer, vilken fond uppgår till 15 miljoner kronor. I likhet med Kungl. Maj:t föreslå reservanterna att viss del av lånet skall avskrivras. Kungl. Maj:t har föreslagit ett maximum av 750 kronor. Vi ha föreslagit, att avskrivningsbeloppet skall kunna bestämmas till högst 60 % av omställningskostnaden. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle för en bil, som nu kostar 3,000 kronor att bygga om, friskrivning icke kunna medgivas med mer än högst 25 %. Detta finna vi vara alldeles för litet, när man pålägger lastbilsägarna en så tung börda. Statens ingripande på detta område har föranletts av en önskan att på bästa sätt tillvarataga våra transportmöjligheter. Många chaufförer ha emellertid förklarat att, om de finge ha sina bilringar kvar, skulle de klara sig väldigt länge. Under sådana förhållanden tycker jag det är egendomligt att staten vidtagit sådana åtgärder, som staten gjort. Jag förstår, att det skett för att få gummi till större lastbilar, men för det ändamålet tycker jag att trafikkommissionen och Kungl. Maj:t borde undersökt, om det icke finnes andra möjligheter att erhålla gummi. Här i Stockholm gå i trafik dagligen en massa bussar, som enligt min mening icke ha en så synnerligen stor uppgift att fylla. Folk har ju möjlighet att åka spårvagn. Ute i landet finns det en väldig massa busslinjer utmed järnvägslinjerna. Folk åker naturligtvis buss, så länge det går, men man skulle förmodligen mycket bra kunna åka tåg i stället. Jag skulle önska, att trafikkommissionen ville fundera på saken och se, om det icke går att vidtaga några åtgärder även på detta område.

Alltnog, jag anser, att riksdagen i denna fråga bör visa litet humanitet mot dessa trafikbilägare och icke ålägga dem allt för stora bördor. Deras bördor bli för tunga, om man följer Kungl. Maj:ts förslag. De bli lättare, om riksdagen går in för att bifalla reservationen.

Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord om bakgrunden till diskussionen här i kväll. Jag har visserligen tidigare vid de tillfällen då jag haft förmånen att inför kammaren redogöra för försörjningsläget nämnt att gummiförsörjningsläget är ganska bekymmersamt. Jag är i dag berättigad att säga, att det är kritiskt. Kammarens ledamöter känna säkerligen från tidigare redogörelse till, att vi ha icke fått någon import av rågummi till stånd praktiskt taget sedan våren 1941. Våra lager vid ingången av detta år äro mycket små,

Lån för ombyggnad av lastautomobiler för bruk med personbilsringar m. m.
(Forts.)

och de lager, som vi även efter en mycket sträng hushållning kunna räkna att ha kvar vid detta års slut, äro obetydliga. Vi ha ju tack vare handelsavtalet med Tyskland tillförsäkrat oss en avtalsmässig import av Buna-gummi. I den mån detta gummi med tillhörande kemikalier kommer in kunna vi räkna med en viss lättnad. Men jag vill framhålla, att denna lättnad får ej överdrivas, eftersom man ännu så länge i varje fall vid svensk gummifabrikation icke kan utnyttja detta syntetiska gummi annat än med inblandning av rågummi, av vilket vi ha mycket obetydliga förråd. Situationen är den, att vi i dag helt enkelt icke kunna fylla behovet av lastbilsringar genom produktion och genom försäljning av de ringar, som finnas i lager. Jag skulle kunna säga, att vi i år väl kunna genom lagerförsäljning och nyproduktion tillfredsställa ungefär 50 procent av det beräkningsmässiga behovet av ringar för lastbilar. Resten av behovet måste vi söka att fylla genom lastbilsringar ifrån avregistrerade lastbilar, men det räcker icke, utan vi nödgas också mobilisera andra lastbilsringar, vilket vi avse att göra genom den omställning till så kallade p-boggi, som här är i fråga.

När man mot den här förda politiken gör den invändningen, att det varit oförnuftigt att icke låta lastbilarna slita ner sitt gummi till det yttersta, så bottnar detta i ett förbiseende av hur läget på denna punkt är. Det är ett nödvändigt led i den försörjningspolitik, vi äro tvungna att föra, att frigöra lastbilsringar, som ännu ha ett relativt högt slitvärde för att övertaga dem för de bilar, som vi äro tvungna att hålla i gång för vedkörning och andra livsviktiga transporter. En omställning till p-boggi, varigenom man kan utnyttja den reserv av sådana bilsringar av vissa dimensioner, som man har, måste ingå som ett nödvändigt led i den hushållning som vi äro hänvisade till.

Jag tror icke att man ens genom dessa åtgärder kan fylla det behov av lastbilsringar, som kommer att framträda under detta års lopp. Vi bli helt säkert tvungna att helt enkelt ställa av en hel del bilar, som icke kunna få ringarna förnyade. Jag är rädd för, herr talman, att vi därutöver nödgas att för att hava någon reserv för nödvändiga körningar nästa år helt enkelt draga in vissa bilar.

Ifrån de myndigheters sida, som närmast ha att svara för trafikhushållningen, har man gjort åtskilliga ingripanden i syfte att dryga ut vår tillgång på bilgummi. Däri har också ingått som ett led och ingår allttjämt såsom ett led att begränsa busstrafiken såsom här påtalats. Det är möjligt och sannolikt, att begränsningen kan gå ännu längre, men vi skola ej överdriva denna begränsnings betydelse i och för sig. Detta löser icke det mycket stora problem vi äro ställda inför.

Beträffande p-boggiomställningen har industrikommissionen framställt som önskemål, att man skulle kunna ställa om ytterligare 6,000 lastbilar. Jag är ledsen att säga, att det resultat — det är visserligen ett preliminärt resultat — som man för dagen fått av den pågående inventeringen av personbilsringar av här ifrågasvarande dimensioner, tyder på, att vi icke kunna nå upp ens till närmelsevis till den siffra, som industrikommissionen framhållit såsom önskvärd och nödvändig. Den omställning till p-boggi, som företogs redan föregående år, var i huvudsak begränsad till de så kallade firmabilarna. Det var endast i liten utsträckning som bilar i yrkesmässig trafik berördes av denna omställning. Den hittillsvarande inventeringen är icke definitiv bland annat därför att ett mycket stort antal bilägare uraktlåtit att deklarerat. Där har man således en okänd statistisk reserv, om vilken man icke vet, hur mycket den ger. Men skulle de definitiva inventeringssiffrorna visa, att man ej kan genomföra omställningen i den storleksordning, som industrikommissionen

Lån för ombyggnad av lastautomobiler för bruk med personbilsringar m. m.

(Forts.)

framställt som mål, utan att man måste begränsa sig betydligt, kan det ifrågasättas, att man i fortsättningen av omställningen i första rummet går fram över firmabilarna och söker göra det minsta möjliga intrång i den yrkesmässiga lastbilstrafiken.

Kostnaden för omställning till p-boggi har här i diskussionen i kammaren liksom i den diskussion, som eljest förts i denna sak, spelat en betydande roll. Denna kostnad har varit ganska hög. Priskontrollnämnden har emellertid här efter förhandlingar dels med de verkstäder, som göra själva boggiaggregaten, och dels med bilverkstädernas organisation lyckats nå fram till ett resultat, som man måste beteckna såsom tillfredsställande och som leder till, att omställningskostnaden icke kommer att gå upp på långt när till de siffror, som här nämnts, utan kommer att ligga avsevärt därunder.

Nu är det emellertid givet, att omställningskostnaden i de enskilda fallen kan variera i mycket hög grad beroende på om ändringsarbeten i övrigt måste utföras på bilen. Men i typ- och standardfallen kan man utan vidare utgå ifrån, att de kostnader, som nu enligt de träffade avtalen äro överenskomna, komma att ligga avsevärt lägre än de siffror man här nämnt.

Vid denna omställning åsamkas givetvis bilägarna utgifter. Dessa utgifter bli emellertid vid de lånemöjligheter, som enligt propositionen skulle komma att stå till buds, relativt måttliga. Man måste nämligen här också taga hänsyn till att reservförrädsnämnden inlöser de lastbilringar, som friställas genom ombyggnaden. Under förutsättning, att dessa ringar icke äro slitna alltför långt och äro av något så när gångbar kvalitet och märke, tillföres ju därigenom bilägaren en inkomst, som väsentligt bidrager till att reducera kostnaden för övergång till p-boggi med därtill hörande utrustning.

Klart och ofrånkomligt är emellertid, att den bilägare, som omställer sin bil, får att bära en amorteringskostnad, som innebär en belastning.

Man har, då man skall bedöma detta, att taga hänsyn till följande omständighet. Vi måste för de omställda p-boggibilarna sörja för tillgången på bildäck under rätt avsevärd tid. Vi kunna ej ställa upp någon garanti i detta nu för ringförsörjningen åt icke omställda bilar. Även under de ogynnsammaste villkor måste vi i vår ringtilldelning reservera ringar för sådana bilar, som göra samhällsviktiga transporter, vedkörning, livsmedelstransporter och liknande. Där är man i största utsträckning hänvisad till lastbilringar av grövre typ. Men sedan detta behov i möjligaste mån säkerställts synes det vara en alldeles ofrånkomlig sak att man säkerställer ringförsörjningen för de omställda bilarna. Det skulle vara något äventyrligt av mig att fixera en tidpunkt för denna ringförsörjning. Vi ha sagt hösten 1944. Vi ha framlagt det som ett minimum. Jag anser, att man försörjningsmässigt bör arbeta så, att ringutrustningen för de omställda p-boggibilarna såvitt möjligt säkerställs till hösten 1945. Någon garanti av den ena eller andra arten kan överhuvud icke lämnas för andra bilar. Även om p-boggibilisten får det kanske något besvärligare med sin vagn än den bilägare som kör på de vanliga ringarna, är han i alla fall på detta sätt ställd i ett bättre läge därigenom att han kan påräkna, att försörjningsmyndigheterna skola göra alla möjliga bemödanden för att förse honom med bilringar under avsevärd tid. Detta gäller i varje fall om de omställda lastbilar, som gå i yrkesmässig trafik. Jag vågar ej göra samma oreserverade deklaration beträffande de omställda firmabilarna. Jag anser nämligen, att de yrkesmässiga lastbilarna böra komma i främsta rummet, då man här söker att tillgodose behovet av ringar.

Tar man hänsyn till alla på saken inverkan omständigheter synes det mig, att det förslag, som här föreligger från Kungl. Maj:t och som har vunnit

Lån för ombyggnad av lastautomobiler för bruk med personbilsringar m. m.
(Forts.)

understöd av utskottet, tager rimlig hänsyn till de kostnader, som omställningen medför. Det synes mig, att detta förslag kommer att undanröja alla väsentliga svårigheter som äro förknippade med omställningen.

Herr Barnekow: Herr talman! Statsrådet talade om svårigheterna för gum-miförsörjningen för biltrafiken och att vi stå inför stora risker för framtiden i fråga om vår biltafik. Den saken tror jag, att vi kunna helt och hållet utelämnas ur diskussionen. Den saken är känd för oss alla. Jag tror också, att vi måste säga, att vi alla äro överens om att kristidens svårigheter i detta som i andra avseenden måste vi gemensamt bära. Vi lantmän vilja icke heller undandraga oss detta i föreliggande fall.

Men det är några frågor där det kan vara skäl att uttala en uppfattning, som något skiljer sig från den som statsrådet nu utvecklade.

Först och främst ber jag att få påpeka, att om man läser reservationen så måste man finna, att vi icke på något sätt gått in på något bestridande av vad Kungl. Maj:t i propositionen uttalat. Tvärtom! Det är endast i fråga om den ersättning, som av Kungl. Maj:t förslagits skola lämnas bilägare, som vi ha avvikit. Nu talade statsrådet om kostnaderna för omändring av dessa bilar och förklarade, att de skulle bli avsevärt mindre än man tänkt sig. Jag vill i detta fall säga, att det vore synnerligen tacknämligt. Jag hoppas bara, att det icke blir på samma sätt som det blev när vi skulle ha gengas. Vi fingo också löfte om hur billiga gengasverken skulle bli, men verkligheten vederlade detta på ett synnerligen oangenämt sätt.

Nu veta vi alla, att biltrafiken på landsbygden är något så oerhört viktigt, att man kanske i städer och samhällen har svårt att sätta sig in i vad den betyder för våra livsmedelstransporter, våra vedtransporter m. m. För allt vad landsbygden behöver är det av oerhörd vikt, att lastbiltrafiken kan hållas i gång. Att då alla åtgärder företagas av myndigheterna i syfte att utdryga våra bilars eller rättare sagt våra bilringars livslängd, den saken är alldeles klar. Det äro också vi reservanter överens med Kungl. Maj:t om. Men då det ju icke blott är den enskilde bilägarers intresse som det gäller utan ett allmänt intresse i högsta grad, att omändringen av bilarna kommer till stånd, anse vi att det icke är för mycket, att staten kan bidra — om än icke alltid så i vissa fall — med högre belopp än Kungl. Maj:t föreslagit. Det vore icke lyckligt, om det visade sig, att en del av de bilar, som gå på landsbygden för transporter av mjölk, ved o. s. v., skulle inställas. Jag tror, att det skulle bli ett för vår folkförsörjning ganska kännbart slag.

Jag ber att här bara få inskjuta en sak. Herr statsrådet påpekade, att en gång i världen komma de personbilsringar, som nu skola användas på lastbilarna, att åter inlösas, och att därigenom förbilligas de kostnader, som bilägarna haft för anordnandet av dessa p-boggivagnar. Med anledning därav ber jag att få göra en liten fråga: Till vilket pris inlösas ringarna av de privata bilägarna, av personbilägarna? Jag har inte själv fått några ringar inlösta, men jag har hört, att det pris, som myndigheterna betala för ringarna, är oerhört lågt. Man har väl svårt att tänka sig, att ringarna, sedan de slitits på lastbilarna något år, skulle betinga ett högre pris. Den ersättning, som bilägarna kunna få genom att staten återlöser personbilsringarna, tror jag sålunda att vi kunna bortse från helt och hållet.

Vi skola inte heller förbise, att det förefinnes svårigheter i fråga om användandet av p-boggivagnarna. På den jämna, vackra vägen gå de bra, men på den ojämna, kuperade vägen äro de inte fullt lämpliga. Vi reservanter medgiva emellertid, att det inte är något annat att göra än att tillgripa den åt-

Lån för ombyggnad av lastautomobiler för bruk med personbilsringar m. m.
(Forts.)

gärd, som Kungl. Maj:t nu föreslagit. Att denna omändring av bilarna kommer till stånd är dock ett så allmännyttigt intresse, att jag tror, att det skulle vara skäl att staten bidrage med ett något högre belopp än det föreslagna. Vi tåla inte vid, att bilförhållandena på landsbygden, som redan äro så svåra, ytterligare försämrade.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Gränebo m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Gränebo m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Hansson i Skediga, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 95 ja och 38 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 10, i anledning av väckt motion om lindring i skattskyldigheten för stiftelser och föreningar, som hava till ändamål att främja litterär verksamhet.

Motion om lindring i skattskyldigheten för stiftelser och föreningar som hava till ändamål att främja litterär verksamhet.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Lundstedt**: Herr talman! Den i detta ärende väckta motionen av herr Holmbäck går ut på skattelindring för, kort sagt, fonder till förmån för litterär verksamhet. Motionen har av utskottet avstyrkts. Ehuru utskottet är enhälligt och oaktat jag själv inte har för avsikt att yrka bifall till motionen, vill jag likväl understryka vikten av att den i motionen behandlade frågan snarast kommer till sin lösning.

Jag är ense med utskottet däri, att motionen erhållit en alltför vidsträckt avfattning. Enligt min mening hade den bort begränsas till skönlitterär verksamhet, till ett stadgande om skattelindring för fonder — alltså inrättningar, stiftelser, samfund eller föreningar — för främjande av skönlitterär verksamhet. Ett sådant stadgande finge naturligtvis tolkas på vanligt sätt av myndigheterna, i sista hand kammarrätten och regeringsrätten. Vid sådant förhållande skulle det näppeligen föreligga någon praktisk fara för att skattelagarna kringginges genom camouflering av annan verksamhet såsom skönlitterär.

Motion om lindring i skattskyldigheten för stiftelser och föreningar, som hava till ändamål att främja litterär verksamhet. (Forts.)

Vad nu angår denna princip om skattefrihet eller skattelindring för fonder till förmån för skönlitterär verksamhet, skulle jag vilja giva ett kortfattat bidrag till motiveringen för en sådan princip. Låt oss gå till den allmänna privaträtten. Om man skänker en person något eller eljest avsluter ett s. k. benefikt avtal och en tvistefråga därefter uppstår, tolkas den föreliggande affären mer eller mindre till givarens förmån. Detta är en allmän civilrättslig princip. Anledningen till att en sådan princip uppehålls är ingalunda, att man vill vara särskilt hygglig och välvillig mot en person, som är snäll och uppträder såsom givare, utan anledning är att man vill *befrämja de benefika dispositionernas frekvens*. En donator drives till sitt handlande inte — såsom kontrahenter i vederlagsaffärer — av det egna intresset utan uteslutande av altruism. Nu visar erfarenheten, att i allmänhet är egoismen en mycket pålitligare bevekelsegrund för ett handlingssätt än altruismen. En säljare t. ex. ikläder sig risken av skadeståndsskyldighet och åtager sig dessutom allehanda extra mödor bara för att få sälja, men om en presumtiv givare, en givare in spe, riskerar några efterräkningar på grund av gåvan eller att röna mothugg i form av bristande uppskattning av gåvan, drager han sig tillbaka och det blir inte någon gåva av. Detta är — mycket allmänt talat — anledningen till att en vanlig gåva tolkas så, att en givare är befriad från sådana rättsreaktioner, som en kontrahent i vederlagsaffärer städse utsätter sig för.

Jag kan inte finna annat, herr talman, än att liknande synpunkter måste ha betydelse för den fråga, som här föreligger. Har det allmänna intresse av att upprätthålla sådana rättsprinciper, att välgörenheten mot *enskilda* personer därigenom uppmuntras, måste väl det allmänna i ännu mycket högre grad ha intresse av att stimulera till *offentliga* donationer för *uppenbarligen kulturella ändamål*. En sådan stimulans är att åstadkomma genom förvaltningsrätten, alltså här närmast skatterätten. Jag medger, herr talman, att ordet stimulans kanske var mindre väl valt. Jag använde ordet stimulera i stället för det mera besvärliga men också mera adekvata uttrycket »förebygga hämningar». Medvetandet om att avkastningen av en donation till avsevärd del skall komma att användas till ändamål, som den eventuella donatorn inte haft någon som helst tanke på att gagna med donationen, kan emellertid förvisso i en mängd fall komma honom att avstå från realiserandet av sitt allmännyttiga syfte. Det kan, synes det mig, inte vara någon klok skattepolitik, som leder till sådana resultat.

Allt vad jag nu sagt gäller naturligtvis endast under förutsättning, att den kulturella verksamhet, varom här är fråga, den skönlitterära verksamheten, verkligen anses omfattad av statsnyttan. Utan den förutsättningen upphör ju här varje möjlighet att argumentera. Man tänke sig emellertid fyssionomien av vårt samhällsliv, om här aldrig bedrivits och aldrig bedrevs skönlitterär verksamhet!

Herr talman! Jag skall nöja mig med detta lilla påpekande.

Herr Olson i Göteborg: Herr talman! Jag begärde ordet, därför att utskottets utlåtande innehåller en sats, där det göres en jämförelse mellan litterär verksamhet och vetenskaplig forskning, en jämförelse, som enligt min mening i sak är mycket oviss och som dessutom kan befaras komma att bringa ny oreda i frågan om beskattning av stiftelser. Motionärerna ha gjort ett mycket vällovt försök att bringa den högkvalificerade litterära verksamheten det stöd, som skulle kunna bli möjligt genom att bestämmelserna om skattefrihet för vissa stiftelser tillämpades på rättssubjekt för främjande av sådan verksamhet. Nu kan emellertid detta inte ske utan att de gränser för skatte-

*Motion om lindring i skattskyldigheten för stiftelser och föreningar, som
hava till ändamål att främja litterär verksamhet. (Forts.)*

frihet för stiftelser, som drogos upp av föregående års riksdag, mellan sådana ändamål, som skulle medföra skattefrihet, och sådana ändamål, som inte skulle göra detta, skulle komma att utsuddas.

När det gällt stiftelser för ett otal olika samhällsnyttiga, allmännyttiga och kulturella ändamål, har det under gångna tider rått en stor oklarhet ifråga om beskattningen. Åtminstone kunna vi i Göteborg vittna om den överraskning, för att inte säga förtrytelse, som för några år sedan utlöstes, då ett antal av staden förvaltade stiftelser för olika samhällsnyttiga ändamål skattebelades utan att någon lagändring skett. Detta var ett uttryck för den oklarhet på området, som blivit omvittnad litet varstans. Denna oklarhet gjorde 1936 års skattekommitté sig åtskillig möda att avlägsna, och man kom därvid så långt, att man bland allmännyttiga ändamål skilde ut en relativt klart definierad grupp, som ansågs motivera skattefrihet för stiftelser. Till denna grupp av ändamål hänförde kommittén uppfostran av barn, undervisning och utbildning av ungdom samt hjälpverksamhet bland behövande, vartill kom vetenskaplig forskning såsom varande ett område, betydelsefullt för nationen i dess helhet, folkförsörjning och levnadsstandard. Det var en gräns, som därmed drogs, vilken avskilde ändamål, vilka, även om de kunde betecknas såsom kulturella, likväl inte borde komma i åtnjutande av skattelindringen. Motionärerna ha icke beaktat denna omständighet, och det förefaller mig, som om inte heller den föregående ärade talaren gjort det. När motionärerna tala om att det inte finns möjlighet att göra en sakligt grundad avvägning, som degraderar främjandet av litterärt arbete till ett lägre plan än främjandet av annat kulturellt arbete, förbise de alldeles, att annat kulturellt arbete befinner sig på andra sidan om den nyssnämnda gränsen, sålunda inom det område, där enligt de bestämmelser, som fastställts, skattefrihet inte råder.

Det är inte heller dessa synpunkter, som motionärerna i främsta rummet använt sig av i sin argumentering, utan i stället kasta de sig över den vetenskapliga forskningen och göra den jämförelse, jag nyss antytt. Motionärerna säga nämligen, att vetenskaplig forskning och litterär verksamhet ofta ligga mycket nära varandra och gripa in i varandra så, att det är ytterst svårt att avgöra, vad som är det ena och vad som är det andra. Detta påstående kan väl skäligen betecknas såsom en sanning med modifikation. Det torde väl vara endast i undantagsfall, som det kan bli sådana flytande gränser mellan dessa områden. I princip förefaller skillnaden mellan en forskning, på vars resultat ytterst hela vår materiella odling vilar, och litterär verksamhet ej vara så otydligt. Utan att på något sätt vilja underskatta den kulturella betydelsen av sistnämnda verksamhet vill jag dock understryka, att det föreligger en ganska stor skillnad mellan nu ifrågavarande båda verksamhetsområden.

Jag skulle emellertid vilja lämna därhän frågan om den nära släktskapen mellan litterär verksamhet och vetenskaplig forskning. Så mycket är i alla fall säkert, att den gränslinje, som löper mellan dessa tvenne områden, är tydligare än gränslinjerna inom den litterära verksamheten själv. Just den gräns, vilken — såsom professor Lundstedt framhöll — med nödvändighet måste dragas mellan skönlitterär och annan litterär verksamhet, bekräftar detta.

Det är väl sålunda tämligen obestridligt, att även om gränsen mellan litterär verksamhet och vetenskaplig forskning i vissa fall kan tänkas flyta samman, finnes dock där en gräns, som är tydligare skönjbar än de gränser, som måste dragas, om man sloge en bro till de kulturella ändamålen i allmänhet, däri inbegripet den litterära verksamheten.

Nu har utskottet enligt min mening alldeles i onödan gjort ett uttalande i detta sammanhang, varigenom man liksom räcker ut handen till en ny tolk-

Motion om lindring i skattskyldigheten för stiftelser och föreningar, som hava till ändamål att främja litterär verksamhet. (Forts.)

ning ifråga om stiftelsers beskattning, en tolkning, som om den vinner insteg, skulle kunna riva upp hela frågan. Jag syftar på sidan 4 i utlåtandet, där utskottet uttalar följande: »Utskottet vill emellertid icke förneka, att främjande av åtminstone vissa slag av litterär verksamhet skulle kunna motivera samma skatteförmåner som främjande av vetenskaplig forskning.» Detta är, som synes, en variation av det uttryckssätt, som jag nyss åberopat ur motionen. Jag anser, att utskottet icke borde ha solidariserat sig med motionärernas reflexioner i dessa jämförelseavseenden, varigenom faktiskt en gränsutsuddning sker, som icke står i överensstämmelse med statsmakternas hittillsvarande inställning till spørgsmålet om stiftelsers beskattning och icke heller med det av föregående års riksdag fattade beslutet.

I varje fall kan man nog bestämt säga, att när motionärerna hävda, att enligt deras mening jämställandet av vetenskaplig forskning och litterär verksamhet i beskattningshänseende skulle vara ägnat att bringa reda och klarhet samt underlätta bestämmelsernas tillämpning, detta så långt ifrån är fallet, att motsatsen snarare skulle bli följden av en sådan utveckling.

Herr talman! Jag har givit uttryck åt dessa synpunkter i utskottet och även funnit sympatisörer därför. Jag har icke för avsikt att här ställa något yrkande, men jag förmenar, att dessa synpunkter ej böra lämnas obeaktade vid tolkningen och tillämpningen av bestämmelserna i fortsättningen.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman. Av den offentliga debatt, som förts i detta ärende, får man nästan ett intryck av att det tillhör de allra största spørgsmål, som vi ha att behandla vid årets riksdag. Icke nog med att motionen blev föremål för ledande artiklar i tidningarna. Sedan utskottsutlåtandet blivit offentligt, har detta föranlett ledare i en mängd tidningar. Där har man framför allt gjort gällande, att det resultat, till vilket bevillningsutskottet kommit, är beroende på den okunnighet i litterära ting, som måste behärska bevillningsutskottet. Man har t. o. m. påstått, att bevillningsutskottet har satt orättvisan i högsätet — där man icke rent av sagt, att utskottet på grund av sin bristande kunskap i dessa ting gått in för att bestjäla dem som av gott hjärta velat stödja en verksamhet sådan det här är fråga om. Därtill har man lagt, att 1936 års skattekommitté var ungefär lika okunnig som bevillningsutskottet. Vi som suttit i denna kommitté och dessutom tillhöra bevillningsutskottet ha ju då ett förfärande mått av okunnighet i dessa ting. Det är bara det, att man i debatten har glömt bort, att bevillningsutskottet aldrig har åtagit sig — lika litet som 1936 års skattekommitté — att vara någon sorts smakråd eller litterär bedömare utan har nöjt sig med, om det kan omsätta i beslut den lilla del av kunskap i våra skattespoegsmål, som våra ledamöter främst måste vara utrustade med.

Det är just kunskapen om vår skattelagstiftning, som har fört bevillningsutskottet fram till dess ståndpunktstagande här. Den siste ärade talaren har erinrat om den gränsdragning, som skedde under fjolåret. Det är en fullkomligt riktig tolkning han giver av avsikten med denna. Gränslinjen drogs så, att med det undantag, som sattes upp i skatteförfattningen, övriga kulturella ändamål skulle falla utanför bestämmelserna. Därvid handlade man efter den grundläggande principen, att stödjandet av kulturell verksamhet i andra avseenden skulle ske från statens sida på ett annat sätt än genom skattelagstiftning.

Nu tror jag, att det är orimligt att lägga in herr Olsons tolkning i vad utskottet uttalar om den litterära verksamheten. Redan under fjolårets behandling av frågan erkände bevillningsutskottet, att det fanns fonder för litterär

*Motion om lindring i skattskyldigheten för stiftelser och föreningar, som
hava till ändamål att främja litterär verksamhet. (Forts.)*

verksamhet i vårt land, som skulle vara förtjänta av det allmännas stöd. Jag anser sålunda icke, att vad utskottet yttrat här för oss in på nya vägar.

Jag skulle å andra sidan vilja säga, att utskottet har, liksom 1936 års skattekommitté, gått in i en allvarlig prövning, om det kunde finnas möjlighet att öppna en väg. Vi ha t. o. m. funderat på om man skulle i författningen uppräknat vissa rättssubjekt — såsom skett beträffande svenska skeppshypotekskassan, jernkontoret, aktiebolaget tipstjänst och svenska penninglotteriet. Vi ha emellertid nödgats avvisa tanken — icke alls på grund av, som någon sade i första kammaren och som det stått i någon tidning i huvudstaden, att utskottet ansett aktiebolaget tipstjänst och svenska penninglotteriet vara mera kulturfrämjande inrättningar än exempelvis De Nio eller Bonniers fonder, utan därför att aktiebolaget tipstjänst och svenska penninglotteriet de facto äro statsföretag och att all vinst där går över statsbudgeten, varför det endast skulle bli en tillkrånglad bokföring att ordna saken på ett annat sätt. Vad jernkontoret beträffar, är detta direkt hänförligt till inrättningar för vetenskaplig forskning.

Jag nödgas säga i detta sammanhang, att det gjorts allvarliga försök att finna en lösning icke bara i år i utskottet utan redan av 1936 års skattekommitté. Man har icke kunnat komma fram till en lösning, som man ansett vara av den karaktär, att man kunnat förordna statsmakterna att införa den i vår skattelagstiftning. Då säga motionärerna eller de som stå på deras linje: »Varför kan man icke nu utreda denna sak? Varför har icke utskottet kommit till det resultatet, att man skall hemställa till Kungl. Maj:t att taga upp och ånyo pröva frågan? Jo, därför att den prövning som skett, ligger oss så nära i tiden som under fjolåret. Och intill dess hade ingen kunnat finna en acceptabel lösning. När de som sysslat med våra skattefrågor under alla dessa år icke kunnat hitta på en acceptabel lösning, tror jag, att man får utgå ifrån att det skulle vara väsentligt klokare av dem som äro intresserade att i stället för att kräva, att Kungl. Maj:t skall komma med ett förslag eller att skatteexperterna, som sysslat kanske för mycket med dessa ting, skola komma med ett förslag, själva anstränga sig och söka finna en linje, som kanske till sist visade sig vara acceptabel.

Herr Lundstedt har erkänt, att den holmbäckska linjen innebär så många vådor, att man icke kan taga den. Jag är icke alldeles övertygad om att herr Lundstedts väg är fördelaktigare än den herr Holmbäck bjudit oss i motionen. Jag skulle närmast tro, att den enklaste linjen vore, att man bibehölle skattelagstiftningen i den form den nu har och av staten krävde, att när det gällde sådana institutioner, som vid en verklig omprövning befinnas fylla det kulturella ändamål, på vilket man syftar, över statsbudgeten anvisades en summa motsvarande skattebeloppet. Då vore man i tillfälle att utan att förrycka vår skattelagstiftning i de olika fallen verkligen gå in i en prövning, om det är ett ändamål, som är förtjänt av det statliga understödet och som man vill stödja i dess kulturella strävande.

Jag tror, herr talman, att om man verkligen försöker tränga in i denna fråga, ter den sig icke så enkel som man här sökt göra den. Hela den diskussion, som förts, visar ju, att den långt ifrån är enkel. Man kan bara taga ett enda litet exempel. Den ena av dessa donationsfonder öppnar ju möjligheter icke bara för litterär verksamhet utan även för journalistik och konstnärlig verksamhet. Ändå anses denna fond vara av den karaktär, att den förtjänar det allmännas stöd i en eller annan form. Om man då följer den av herr Lundstedt skisserade linjen beträffande skönlitterär verksamhet, utesluter man helt och hållet den ena av de fonder, om vilka debatten stått.

Motion om lindring i skattskyldigheten för stiftelser och föreningar, som hava till ändamål att främja litterär verksamhet. (Forts.)

Jag skulle vilja rekommendera de intresserade att taga sig en allvarlig funderare över dessa ting, att söka finna en lösning och att komma tillbaka med den lösningen. Kanske de finna Columbi ägg. Det kan ju hända, att turen står dem bi.

Jag ber, herr talman, att med anförande av dessa synpunkter få hemställa om bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr **Lundstedt**: Herr talman! Endast en kort replik till herr Olsson i Gävle. Han förebrädde dem han kallade intressenterna bakom den holmbäckska motionen för att de icke gingo fram med en klart och tydligt utarbetad linje, som kunde provas av statsmakterna. Eftersom denna förebråelse med hänsyn till såväl den ärade talarens inriktning av sin blick som hans nämmande av mitt namn måste betraktas som riktad också mot mig, vill jag säga, att det från min sida aldrig varit fråga om och icke funnits den ringaste anledning till att här lägga fram något förslag till prövning. Varför skulle jag göra det i ett fall, då jag faktiskt gillar utskottets avslagsyrkande? Jag gillar, att utskottet avstyrkt motionen, därför att jag finner denna allför vidsträckt avfattad. Men jag ansåg, att tendensen, andan i motionen borde stödjas i kammaren. Jag visste icke, att vare sig herr Olsson i Gävle eller herr Olson i Göteborg skulle yttra sig, eller att överhuvud någon debatt i ärendet skulle uppstå. För säkerhetens skull hade jag begärt ordet, då jag ansåg, att det var min sak att i fall av behov yttra mig i frågan — icke som kollega till herr Holmbäck utan därför att jag väl hör till dem i denna kammare, som äro närmast om att bevaka en sådan angelägenhet som denna. Jag ville icke låta tillfället gå mig förbi och önskade, som jag uttryckte mig, endast ge ett kort bidrag till en motivering just för den begränsade princip, som jag angav, nämligen skattelindring för fonder till befrämjande av *skönlitterär* verksamhet.

Denna ändring av formuleringen, »litterär verksamhet» till »skönlitterär verksamhet», är icke bara, såsom herr Olsson i Gävle tycks mena, en formell ordändring utan utgör en högst *avgörande* begränsning. Vilken skräplitterär verksamhet som helst skulle kunna arrangeras såsom byggd på en »fond för litterär verksamhet» och därigenom bliva privilegierad, om skattelindringen skulle gälla litterär verksamhet överhuvud taget. Det är detta jag tager avstånd ifrån. Skönlitterär verksamhet är visserligen ett begrepp, som i tillämpningen kan göras till föremål för skilda värderingar. Dylikt förekommer dock ständigt inom lagstiftningen och kan icke åberopas emot den av mig hävdade principen. Det var med hänsyn härtill jag i mitt förra anförande avvisade camouflage-faran. Jag menar sålunda, att ett stadgande om skattelindring för skönlitterär verksamhet vore ett ärligt och hederligt stadgande, som, om tvist uppkomme, finge provas av skattemyndigheterna. Betraktas verksamheten av taxeringsmyndigheten som icke-skönlitterär verksamhet, får vederbörande intressent klaga, och det blir kammarrätten och i sista hand regeringsrätten, som får avgöra saken.

Jag anser sålunda, fastän jag icke på något sätt gjort anspråk på att framlägga en utarbetad linje, att det ligger något mera än vad herr Olsson i Gävle lät påskina just i denna avgränsning av skönlitterär verksamhet från vilken litterär verksamhet som helst.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag vill säga att jag menade inte närmast herr Lundstedt, när jag talade om intresserade, ty jag hörde den begränsning av linjen, som herr Lundstedt gjorde. Det gick inte alls förlorat för mig

*Motion om lindring i skattskyldigheten för stiftelser och föreningar, som
hava till ändamål att främja litterär verksamhet. (Forts.)*

att herr Lundstedt förklarade, att han ingenting hade att erinra mot det föreliggande utskottsbetänkandet. Det var till de verkligt intresserade, de som haft en synnerlig förmåga att ställa till ett kanske alldeles onödigt väsen i det föreliggande ärendet som jag vände mig.

Herr Edberg: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att följa den ärade representantens för bevillningsutskottet vältaliga råd och skaka ett Columbi ägg ur rockärmen. Jag tänker blott göra ett par randanmärkningar med anledning av den gränsdragning, som herr Olsson i Gävle var så angelägen att dra en lans för.

Han framhöll, att understöd till främjande av litterär och kulturell verksamhet överhuvud taget borde ske från statens sida. Han menade, att man av staten skulle kräva sådana anslag, som jag förmodar i tillräcklig utsträckning skulle upptagas i statsbudgeten. Jag tror att en sådan rekommendation kan man göra, men effekten blir nog inte så särskilt god. Kulturbudgeten har ju varit satt på avmagringskur under de senaste åren, och de ärade representanter i denna kammare, som försökt få till stånd en höjning av några poster, veta nog hur pass lätt detta är. Själv gläder jag mig faktiskt åt att fjolårets riksdag gick med på att höja författaranslaget med ett belopp, som emellertid inskränkte sig till fattiga 5,000 kronor. För närvarande utgår ett författaranslag på 25,000 kronor. Det är inte underligt att våra svenska författare anse sig en smula styvmoderligt behandlade av staten. 25,000 kronor får man inte en ordentlig torped för, men det skall räcka till statligt understöd åt 17 författare! Den nya skattelagen, som kommer att beröva stipendiefonder och Samfundet De Nio den skattefrihet, som de förut åtnjutit, kommer faktiskt att leda till att vad staten ger med den ena handen tar den igen med den andra i form av skatt från sådana enskilda stiftelser, stipendiefonder och samfund, som för närvarande stödja en högt kvalificerad skönlitterär verksamhet. Det blir ju också för all del fråga om en dubbelbeskattning på så sätt, att sedan skatt tagits av stiftelserna och vederbörande understödsbelopp delats ut, komma även dessa understödsbelopp, sedan de hamnat hos författarna, att beskattas.

Jag är ingalunda blind för de svårigheter av skatteteknisk art, som utskottets talesman har pekat på. Den väg, som utskottet anvisat och som förekommit i vissa fall, nämligen att man i lagtexten uppräknat vissa från skatt befriade institutioner såsom skeppshypotekskassan, jernkontoret, tipstjänst och penninglotteriet, är kanske inte framkomlig. Men jag tillåter mig peka på en annan sak. När det gäller befrielse från skatt av understöd för vetenskapligt ändamål säger utskottet, att enligt grunderna för 1942 års författningsändringar på ifrågavarande område ändamålet, sådant detsamma framträder i den bedrivna verksamheten, och icke ändamålet enligt stadgarna skall vara avgörande vid bedömandet av frågan om skattefriheten. Jag tycker inte det förefaller otänkbart att ett liknande stadgande skulle kunna konstrueras även när det gäller den skönlitterära verksamheten. Därmed skulle den litterära verksamhet, som inte är av någon halt, kunna utmönstras.

Jag har bara velat göra dessa randanmärkningar och ansluter mig helt till de synpunkter, som framställts av herr Lundstedt.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Andra kammarens protokoll 1943. Nr 11.

§ 3.

*Motion om
tull å kalen-
drar och
datumblock
med utländsk
text.*

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 16, i anledning av väckt motion om tull å kalendrar och datumblock med utländsk text.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Carlström**: Herr talman! Jag skall försöka att följa herr talmannens uppmaning och koncentrera mig.

Detta är ju en liten fråga, kan man säga, och jag skulle ingalunda begärt ordet om det inte varit så, att den motivering, som här framförts av den myndighet, som det närmast gäller, synes mig ganska egendomlig. Jag rekommenderar kammarens ledamöter att läsa den och försöka förstå sig på den. Jag kan inte göra det och jag tror inte bevillningsutskottet kunnat göra det.

Vi motionärer ha begärt att riksdagen skulle besluta åsätta kalendrar och datumblock med utländsk text en tullsats av 2 kronor per kilogram. Utskottets motivering är ganska kort. Det heter: »På av vetenskapsakademien anförda skäl anser sig utskottet icke kunna tillstyrka bifall till det i motionen framställda förslaget.» Utskottet hemställer alltså om avslag, och det är ju ingenting märkvärdigt att en motion blir avslagen. Det få vi vara med om litet var här i kammaren, och jag skall inte hålla något sorgeskväde om det i annan mån än att jag gärna skulle vilja veta, hur det förhåller sig med den motivering, som akademien har anfört.

Först säger vetenskapsakademien, att »akademien har sedan lång tid tillbaka haft kännedom om att en stor mängd kalenderblock, kalendrar och almanackor årligen inkommer från utlandet och sprides inom landet». På ett annat ställe säger akademien, att »genom att landet numera översvämmas av kalendrar och almanackor från utlandet — ofta i mindre lämpligt propagandaoch reklamsyfte — kommer emellertid privilegiet såsom åtgärd för kontroll över utgivandet att bli fullkomligt illusoriskt». Alltså konstaterar vetenskapsakademien att här pågår en import av de här datumblocken som man kan kalla för »översvämmandet». Men vad säger då akademien i fråga om att göra något? Jo, akademien har 1938 och 1939 haft under övervägande möjligheten att komma fram med något förslag om att få importförbud, men då det gäller att tillskapa en tull kan akademien inte gå med, ty det skulle vara att »legalisera» importen. Då ställer jag den frågan: Är importen verkligen illegal och förbjuden? I utskottets litet osäkra resonemang heter det, att större delen av de almanackor och almanacksblock, som under normala förhållanden införas i riket, torde emellertid falla under nämnda nummer och sålunda bli tullfri, d. v. s. under 891 i tulltaxan. Alltså måste det väl vara tillåtet att importera de här sakerna försävt man förser dem med utländsk text. Svensk text får inte användas. Jag menar sålunda att det vore angeläget att få veta — utskottet har inte sysslat med det — om verkligen den här importen är legal eller illegal. Är den illegal borde det ju vara anledning att försöka ändra det förhållandet. Vi motionärer ha ansett, då det gäller att välja mellan tull och importförbud, att av handelspolitiska skäl skulle det vara lättare att genomföra en tullsats än att få ett importförbud igenom.

Nu säger akademien i fortsättningen: »Vidare vill akademien betona, att en legalisering av importen genom åsättande av tull skulle innebära en orättvisa mot egna landets undersåtar, vilka genom privilegiet äro hindrade att trycka och utgiva almanackor. De utländska tillverkarna av almanackor och kalendrar och den utländska arbetskraften komma sålunda att intaga en gynnad ställning gentemot svenska medborgare och svensk arbetskraft.» Ja, det är ju den saken vi motionärer ville förhindra, men skall man nu vänta tills kriget blir slut och försöka att få till stånd ett importförbud, lär det väl dröja

Motion om tull å kalendrar och datumblock med utländsk text. (Forts.)
ganska länge innan man kan få någon förändring i avseende på den här saken. Jag måste säga, att för mig förefaller vetenskapsakademiens resonemang tämligen obegripligt. Det är endast detta, herr talman, jag vill konstatera.

Herr Sundström i Skövde: Herr talman! Jag skulle bara gentemot herr Carlström vilja säga, att när den institution, som han åsyftar att gynna, nämligen vetenskapsakademien, vid närmare eftersinnande har velat avstå från den välvilja, som skulle ligga i att få en dylik tull, borde väl riksdagen också vara så hygglig att den avstår från att bringa en gåva, som mottagaren inte önskar sig. Det synes mig som om akademien har motiverat det mycket bra genom några enkla satser, som återfinnas på sidan 3, där man säger: »Vidare vill akademien betona, att en legalisering av importen genom åsättande av tull skulle innebära en orättvisa mot egna landets undersåtar, vilka genom privilegiet äro hindrade att trycka och utgiva almanackor. De utländska tillverkarna av almanackor och kalendrar och den utländska arbetskraften komma sålunda att intaga en gynnad ställning gentemot svenska medborgare och svensk arbetskraft.»

Vidare säger man, att genom denna tull skulle importen så att säga bli legaliserad och det skulle ytterligare försvåra akademiens möjligheter att beivra olagligheter, som den nu vid skilda tillfällen får göra. Ty när staten tar tull på en vara kan det inte vara rimligt att en domstol fäller importören till ansvar för att han infört en vara, som han fått tullbelagd och sålunda måste anse sig ha full rätt att sälja. Allt detta löses naturligtvis effektivast om man kan åstadkomma ett bättre skydd för vetenskapsakademiens uteslutande privilegium att utgiva almanackor, och det är dit akademien syftar. Den önskar icke bli hjälpt genom en tullåtgärd, som den finner mycket problematisk till sina verkningar, och på grund härav har utskottet velat tillmötesgå vetenskapsakademien och icke motionärerna. Det är motivet för utskottets ståndpunkts-tagande, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Carlström: Herr talman! Om det är så att landet *översvämmas* av den här importen och vetenskapsakademien ömkar sig över att landets egna inbyggare bli på det sättet missgynnade, kan jag inte förstå att den av herr Sundström åberopade motiveringen är riktig.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 4.

Föredrogos vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i statens pensionsanstalt för läkare vid fristående centraldispensärer jämte en i ämnet väckt motion;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i statens pensionsanstalt för vissa icke-ordinarie lärare vid statsunderstödda handels-gymnasier;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt till tjänst-årsberäkning i pensionshänseende i vissa fall för befattningshavare hos skogs-vårdsstyrelse;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående återbetalning av vissa pensionsavgifter till f. d. länsjägmästaren C. O. F. Stenborg och läns-skogvaktaren A. Johansson Rova.

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till G. W. Johansson i anledning av sjukdom ådragen under militärtjänstgöring;

nr 28, i anledning av väckt motion om förnyad granskning av gällande pensionsbestämmelser för statens arbetare;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för Konungen att medgiva undantag från gällande bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

*Motioner om
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd m. m.*

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om arbetarskydd m. m.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr Jansson i Kalix: Herr talman! Såsom framgår av andra lagutskottets utlåtande över föreliggande motion hemställde 1937 års arbetarskyddskommitté, att i lagen om arbetarskydd måtte införas bestämmelser att tillverkare och försäljare av maskiner, ångpannor eller redskap hade att tillse, att förenämnda arbetsmedel vore försedda med nödiga skyddsanordningar.

I proposition 1938:265 underställde departementschefen riksdagen ett förslag, i vilket kommitténs önskemål fanns intaget. Jag syftar på 6 a § i arbetarskyddslagen, där det heter: »Tillverkare och försäljare av maskiner eller redskap skola tillse, att dessa vid leverans äro försedda med nödiga skyddsanordningar och även i övrigt erbjuda betryggande säkerhet mot olycksfall.»

Kommittén och departementschefen voro ense därom, att ett åsidosättande av detta stadgande icke lämpligen kunde förbindas med straffansvar, men man ansåg sig ändå kunna förvänta att redan stadgandets förefintlighet skulle komma att få en avsevärd betydelse. Att denna förväntan i stor utsträckning infriats framgår också av den skrivelse, som riksförsäkringsanstalten ingivit till Kungl. Maj:t den 31 oktober 1941 i anledning av en framställning till anstalten om vidtagande av åtgärder för ändring av 6 a § i arbetarskyddslagen.

Men även om det sålunda kan fastslås att mycket vunnits genom tillkomsten av omnämnda paragraf, så kan man inte blunda för att de erfarenheter man vunnit sedan dess tillkomst mycket starkt peka mot en effektivisering av densamma genom att förbinda den med straffansvar för tillverkare och försäljare av maskiner och redskap, ja, man kan med hänsyn till erfarenheter, som vunnits, ifrågasätta huruvida inte lagen skulle utsträckas att omfatta jämväl sådana nyttjare av maskiner och redskap, som annars äro undantagna bestämmelserna i arbetarskyddslagen, nämligen de som arbeta med medlemmar tillhörande det egna hushållet. Ett olycksfall är till syvende og sist aldrig den enskildes ensak, utan varje arbetsdag, som genom olycksfall undandras den enskilde, är också en arbetsdag undandragen samhället. Man ledes gärna in på en sådan tanke, då man hör att vissa tillverkare av maskiner och redskap vädja genom den tillfälliga vinsten, i det att de i sina prospekt ange, att denna maskin tillhandahålles i tvenne utföranden, nämligen dels ett som fyller arbetarskyddslagens bestämmelser och ett, som icke har föreskrivet skydd. Det senare tillhandahålles i stället till ett lägre pris. Det är uppenbart att man här i konkurrenssyfte kastar ut ett lockbete, som småföretagare och hushålls-

Motioner om vissa ändringar i lagen om arbetarskydd m. m. (Forts.)
nyttjare falla för. Man talar om »yrkesskydd» och »vanligt skydd», och där man önskar vara ännu mer dunkel i sitt geschäftmakeri talar man om »det gamla utförandet». En dylik balansgång på lagens smala rågång skulle man effektivast komma åt genom en likformig utformning av lagbestämmelsen, där det inte lämnas plats för olika grupper av nyttjare av dessa redskap eller maskiner.

Jag vill till utskottet uttrycka min tillfredsställelse över den behandling motionen fått. Särskilt är jag tacksam för att utskottet refererar till yttranden, som avgivits av sådan sakkunskap som kommerskollegium, statskontoret, Sveriges maskinindustriförening, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges industriförbund, landsorganisationen och 1938 års arbetarskyddskommitté. Samtliga ha de tillstyrkt motionen eller instämt i dess syfte, om man undantager statskontoret, som icke yttrat sig över tillkomsten av en straffbestämmelse, utan så vitt jag förstår utskottet rätt, endast över de ekonomiska konsekvenserna vid anställande av ytterligare arbetskraft i riksförsäkringsanstalten. 1938 års arbetarskyddskommitté, som har hela lagen om arbetarskydd under revision och som sålunda borde ha anledning att hemställa om att frågan om § 6 a borde få prövas i sitt större sammanhang, har glädjande nog hemställt, att det i motionen framförda förslaget måtte upptagas till omedelbar prövning, oberoende av kommitténs ställningstagande till andra närstående frågor. Härmed har kommittén understrukt vikten av att en skärpning av bestämmelserna i § 6 a kommer till stånd med det snaraste. Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund ha betonat betydelsen av att ifrågakvarande ärendet kommer under sakkunnig och snabb handläggning.

När till sist utskottet också funnit anledning att tillstyrka, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar, att behov föreligger av en lagstifning för effektivisering av bestämmelserna i § 6 a om arbetarskydd, och att anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga på grund härav erforderliga åtgärder, har jag tytt detta så, att utskottet ställt sig bakom de yrkanden, som gjorts såväl av 1938 års arbetarskyddskommitté, som också det uttalande, som gjorts av Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund, och under sådana förhållanden har jag, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Men jag uttalar den förmodan, att Kungl. Maj:t vid prövning av riksdagens skrivelse också finner anledning att taga ställning till de yttranden beträffande en förstärkning av arbetskraften på riksförsäkringsanstalten, som kommerskollegium, Sveriges maskinindustriförening, landsorganisationen och statskontoret yttrat sig positivt om.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Föredrogs, punktvis, jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

*Utgifter under
riksstatens
nionde huvud-
titel.*

Punkterna 1—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Lantbrukshög-
skolan:
Avlöningar.*

Punkten 15, angående lantbrukshögskolan: Avlöningar.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln (punkten 15) föreslagit riksdagen, bland annat, att till lantbrukshögskolan: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 912,700 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner.

I motionen I:65 av herr *Linnér m. fl.*, likalydande med II:215 av herr *Lundh m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att det under nionde huvudtiteln, punkt 15, äskade förslagsanslaget till Lantbrukshögskolan: Avlöningar måtte höjas med 1,500 kronor till 914,200 kronor, avseende ökning av arvudet till specialläraren i fysik och meteorologi.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionerna I:50 och II:216, likalydande, I:65 och II:215, likalydande, I:133 och II:214, likalydande, samt — såvitt de här behandlats — I:189 och II:210, ävenledes likalydande,

1) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för lantbrukshögskolan, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44;

2) till Lantbrukshögskolan: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 912,700 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av friherre *Beck-Friis* och herr *Janson* i Frändesta, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till de likalydande motionerna I:65 och II:215.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **Janson** i Frändesta: Herr talman! Jag har på denna punkt avgivit en reservation. Saken är i och för sig ganska obetydlig — naturligtvis icke för den person den gäller men i det stora sammanhanget — och rör lärarebefattningen i meteorologi och fysik vid lantbrukshögskolan i Ultuna. I en motion har begärts en avlöningsförbättring för läraren i fråga på 1,500 kronor, och denna avlöningsförstärkning har från den högsta sakkunskap, som finns på dessa områden i landet, mycket kraftigt tillstyrkts. Det är en alldeles speciell befattning, och ett positivt beslut i denna fråga skulle icke på något vis föra med sig några konsekvenser. Jag tycker, att utskottet därför borde ha kunnat intaga en positiv ståndpunkt i saken. Men det är ju nu en gång så, att jordbruksutskottet är ytterligt försiktigt när det gäller att göra några ändringar i lönefrågor. Jag finner det däremot anmärkningsvärt, att Kungl. Maj:t har behandlat frågan på det sätt som skett. Jag använder med avsikt uttrycket Kungl. Maj:t, eftersom jag ju icke kan bedöma, var inom regeringen motståndet mot en lösning legat. Jag har svårt att föreställa mig, att det kan vara jordbruksministern, som har motsatt sig saken. Redan under riksdagen 1942 väcktes motioner i ämnet, och jordbruksutskottet föreslog då skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning av frågan. Riksdagen beslöt också i enlighet med detta jordbruksutskottets förslag. Kungl. Maj:t effektuerade beslutet på det sättet, att man till lantbrukshögskolans styrelse hänsköt ärendet för utredning. Denna styrelse kom så småningom med en skrivelse, vari hemställdes, att den berörda lärarebefattningen skulle uppföras i lönegrad E. o. 27.

Nu går departementschefen utan närmare motivering emot denna sak i årets statsverksproposition. Det är anmärkningsvärt med hänsyn till den inställning

Lantbrukshögskolan: Avlöningar. (Forts.)

utskottet hade till saken förra året. Utskottet hade då att behandla motioner, som rörde sig om förbättrade anställnings- och löneförhållanden för en rad befattningshavare vid lantbrukshögskolan. Utskottet skrev följande — jag tillåter mig citera utlåtandet från i fjol: »Beträffande assistenttjänsterna vid försöksgårdarna och försöksanstalterna vill utskottet i likhet med lönenämnden med hänsyn till beskaffenheten av de arbetsuppgifter, som avses för befattningarna ifråga, i princip tillstyrka den ifrågasatta utbildningen av tjänsterna till extra ordinarie befattningar. Vad som förekommit i ärendet synes nämligen giva vid handen, att anställnings- och avlöningsförhållandena för ifrågavarande befattningshavare för närvarande icke äro ordnade på ett tillfredsställande sätt. Emellertid anser sig utskottet i avsaknad av närmare utredning icke redan nu kunna framlägga förslag till en mera slutgiltig reglering av dessa förhållanden än vad föredraganden förordnat, detta även med hänsyn till att vid en dylik åtgärd torde böra beaktas eventuella konsekvenser därav i avseende å vissa andra liknande assistentbefattningar.» Sedan fortsätter utskottet: »Enligt utskottets mening torde dock frågan icke böra undanskjutas mer än nödigt är, utan bör härför erforderlig ytterligare utredning verkställas så snart att förslag i ämnet kan underställas 1943 års riksdag.» Nu har i varje fall icke till riksdagen redovisats någon utredning i dessa frågor. Jag finner det ganska anmärkningsvärt, att man på detta sätt från regeringens sida sätter sig över vad riksdagen uttalat, och jag finner det beklagligt, att detta just skall drabba tjänstemän, som äro anställda i institutioner, vilka arbeta i jordbrukets tjänst. Jag har ytterligt svårt att förstå, varför det skall vara så, att så fort det rör tjänstemän, som ha med jordbrukets institutioner att göra i en eller annan form, de skola sättas i sämre löneställning än andra tjänstemän med motsvarande utbildning. Det kan icke vara lyckligt, att detta förhållande får fortsätta. Här behövs vid ifrågavarande anstalter högt kvalificerat folk. Dessa personer få undan för undan specialisera sig på vissa uppgifter och läsas därigenom och ha små möjligheter att komma över i annan verksamhet. Skall denna utveckling få fortsätta, kommer det naturligtvis att medföra, att man icke får de högt kvalificerade sökande till befattningarna, vilka äro nödvändiga för att jordbruksforskningen på olika områden skall kunna bedrivas med framgång.

Jag ber att få uttala en varm vädjan till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att han verkligen till nästa års riksdag beaktar vad jordbruksutskottet i annat sammanhang skrivit beträffande avlöningsförhållandena.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till de likalydande motionerna I: 65 och II: 215.

Herr Carlström: Herr talman! Det referat från ärendets behandling i fjol, som den föregående ärade talaren gav, var ju riktigt. Om man läser utlåtandet i år, finner man, att utskottet också relaterat de förhållanden, som herr Janson pekat på. Att vi emellertid icke velat gå in för en löne reglering för vissa befattningshavare i dessa tider bör vara lätt förståeligt, då det är givet, att sådana spörsmål helst böra först behandlas av Kungl. Maj:t, som har en vidare överblick över förhållandena och över de konsekvenser, som kanhända på andra områden skulle inställa sig, om man bifölle motionerna ifråga. Vi ha också uttalat, att dessa spörsmål icke ånyo få undanskjutas utan om möjligt böra bringas till lösning vid nästa års riksdag. Vidare tillägger utskottet: »Utskottet anser sig böra framhålla, att ett dylikt tillstånd» — sådant som det nuvarande — »överhuvud taget är ägnat att motverka en önskvärd rekrytering av dugande befattningshavare inom jordbrukets område.» Och slutligen uttalar utskottet, att det förväntar, »att Kungl. Maj:t till 1944 års riksdag framställer

Lantbrukshögskolan: Avlöningar. (Forts.)
förslag i ovan berörda spörsmål». När utskottet kommit med en så välvillig motivering, trodde jag knappast, att herr Janson nu skulle yrka bifall till motionerna. Jag får, herr talman, med dessa ord yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 65 och II: 215; och biföll kammaren utskottets hemställan i denna punkt.

Punkterna 16—26.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut: Avlöningar. *Punkten 27, angående Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut: Avlöningar.*

Sedan punkten föredragits, yttrade

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag har tillåtit mig att begära ordet vid denna punkt, då under densamma rymmes anslaget till de försöksgårdar och den försöksverksamhet, som sedan några år tillbaka ordnats för trädgårdsodlingen. När vi efter ganska mycket arbete och många vädjanden fick denna försöksverksamhet genomförd, mottogs den med stora förväntningar. Vi ha hoppats och hoppas ännu på betydande gagn av verksamheten. Jag kan emellertid icke — och vill icke — dölja, att den i vissa hänseenden blivit en besvikelse för oss, även om vi givetvis till fullo inse, att en dylik verksamhet icke på några få år kan avsätta några större synliga resultat. Vi begära heller icke, att varje försöksledare skall vara en Nilsson-Ehle, icke heller att ens någon skall vara hans like. Men jag kan icke hjälpa, att jag befarar, att när man uppställt kvalifikationerna på det sättet, att man fordrar att en försöksledare främst skall vara minst filosofie kandidat under det att man kanske mindre ser till den övriga utbildningen, till den direkt vid trädgårdsodlingen knutna utbildningen, valet vid tillsättandet av försöksledare icke skett efter den för vinnande av ändamålet med försöksverksamheten lämpligaste grunden. Vi äro icke mycket hjälpta med att försöksledaren blir en vågmästare, som med yttersta noggrannhet samlar upp och väger in den skörd, som vunnits av ett visst växtslag ända därhän, att han väger det minsta lilla blad eller den minsta lilla rotknöl. Det kan ju ha något att säga, men i själva verket för det odlingen bra litet framåt. Jag underskattar icke betydelsen av sådant. Men när man försvarar sin plats och sin lönegrad med att man lägger upp vissa rutor av försöksverksamheten, sår vissa växtslag, väger in dessa och publicerar resultatet på ett sätt, som ganska litet kommer till allmänhetens kännedom, då får man egentligen bra liten valuta för de nedlagda penningarna och för sannerligen icke därmed yrket särdeles mycket framåt. Hos försöksledaren skall finnas denna gnista, denna vilja att skapa något nytt, som är nödvändigt för att man skall komma till det avsedda resultatet. Jag har velat yttra dessa ord för att efterlysa den. Skall det fortgå som hittills, blir resultatet tämligen klen.

Sedan tycker jag nog också, att vederbörande skulle kunna både på detta håll och andra ordna med en litet allmännare och populärare publicering av vunna odlings- och försöksresultat. Det borde finnas tid och möjlighet att bredvid den exakta redogörelse, som publiceras på visst sätt, också åstadkomma

Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut: Avlöningar. (Forts.)
några populära artiklar i fackpressen eller dylikt och därmed i vida kretsar sprida de resultat man uppnått i försöksverksamheten.

Jag har velat framlägga dessa synpunkter inför kammaren i samband med den föredragna punkten av huvudtiteln, och jag vill också i viss mån vända mig till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Han kan måhända med sin auktoritet i någon mån liva upp denna försöksverksamhet.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 28—62.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 63—66.

Lades till handlingarna.

Punkterna 67—71.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 72.

Lades till handlingarna.

Punkterna 73—76.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 77, angående bidrag till hushållningssällskapen.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln (punkten 77) föreslagit riksdagen att för budgetåret 1943/44 till ändamålet anvisa ett förslagsanslag av 3,476,000 kronor, vilket belopp med 21,100 kronor understeg motsvarande anvisning för innevarande budgetår.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner.

I motionen I: 30 av herr *Bodin m. fl.*, likalydande med II: 37 av herr *Gardell m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen till Bidrag till hushållningssällskapen för budgetåret 1943/44 måtte anvisa ett med 3,200 kronor förhöjt anslag att utgå för det ändamål, som i motionen angivits.

Den i motionen påyrkade anslagsökningen hade beräknats till avlöning åt en hemkonsulent hos Gotlands läns hushållningssällskap.

I motionen II: 84 av herr *Andersson i Södergård m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att statsbidrag skulle utgå till Jönköpings läns hushållningssällskap för anställande av ytterligare en vandringsrättare hos sällskapet för budgetåret 1943/44 utöver vad som föreslagits under punkt 77 i nionde huvudtiteln i årets statsverksproposition.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionerna I: 30 och II: 37, likalydande, samt II: 84, till Bidrag till hushållningssällskapen för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 3,476,000 kronor;

B. att de likalydande motionerna I: 64 och II: 85 måtte anses besvarade med vad utskottet i motiveringen anförde.

*Bidrag till
hushållnings-
sällskapen.*

Bidrag till hushållningssällskapen. (Forts.)

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Tjällgren, Gabrielsson, friherre Beck-Friis, herrar Näslund och Janson* i Frändesta, vilka ansett, att utskottets motivering i viss del bort hava annan, i reservationen angiven lydelse.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Gardell**: Herr talman! Numera är Gotland det enda län i Sverige, som ej har någon hemkonsulent. Därför ha vi motionärer väckt en motion om anslag till en sådan hemkonsulent även på Gotland.

Gotlands läns hushållningssällskap, som av ekonomiska skäl icke tidigare ansett sig kunna anställa dylik konsulent, har i nuvarande försörjningsläge, då det gäller att på bästa möjliga sätt tillvarataga och utnyttja alla livsmedel, icke längre kunnat taga på sitt ansvar att avstå från den betydelsefulla rådgivnings- och upplysningsverksamheten bland husmödrar som en konsulent har att utöva. Hushållningssällskapet beslöt också vid sitt senaste årsmöte att anställa en hemkonsulent från den 1 juli 1943, men på grund av svag ekonomi ser sig sällskapet ingen möjlighet att fullfölja berörda beslut.

Att en hemkonsulents arbete är av vikt för att tillvarataga och utnyttja alla livsmedel och är mera betydelsefullt nu än vanligt har framhållits av lantbruksstyrelsen.

Det är icke blott lantbruksstyrelsen som framhåller detta, utan även riksdagen har så sent som 1942 framhållit, att alla de nya rön, som otvivelaktigt gjorts på folkförsörjningens och hemhushållningens område, böra bli varje människas egendom, så att man kan på bästa sätt tillvarataga livsmedel såväl genom konservering som genom andra metoder.

Departementschefen har ju också ansett kravet på statsbidrag till avlönande av ifrågavarande hemkonsulent i och för sig berättigat.

Det av hushållningssällskapsutredningen framlagda förslaget angående hushållningssällskapens organisation och verksamhet synes icke böra få utgöra hinder därför, så mycket mindre som ifrågavarande utredning i sitt betänkande räknat med en hemkonsulent hos Gotlands läns hushållningssällskap. Upplysningsvis kan meddelas, att det endast finnes en kvinnlig folkhögskola på Gotland. Där pågår undervisningen tre månader på året. Detta visar ju, att Gotlands kvinnliga ungdom är missgynnad på undervisningens område. Behovet av en hemkonsulent är av denna anledning stort på Gotland.

Jag kan nu också meddela, att första kammaren har bifallit motionen.

Då det ej finnes några bärande skäl för utskottet att avslå motionen utan allt talar för att den bör bifallas, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till densamma.

I detta anförande instämde herr *Svedman*.

Herr **Janson** i Frändesta: Herr talman! Jag har begärt ordet, därför att jag vid punkt 77 i detta utskottsutlåtande har en reservation, som är föranledd av en motion rörande hushållningssällskapens framtida organisation. Det är en ytterligt stor och viktig fråga. De som ha intresse för denna sak veta, att Kungl. Maj:t tillsatte en utredning, som också någon gång under förra året blev färdig med sitt betänkande. Motionen, som har föranlett denna reservation, utmynnar i en begäran om uttalande ifrån riksdagens sida i en del frågor som ha behandlats i denna utredning. Det gäller frågor, i vilka man på alla håll, där detta omorganisationsförslag har varit ute på remiss, har varit enhällig. Dessa frågor, som äro av den allra största betydelse för den framtida utvecklingen av hushållningssällskapen, beröra hushållningssällskapens ställning och arbetsuppgif-

Bidrag till hushållningssällskapen. (Forts.)

ter. Framförallt beröra de spörsmålet, hur hushållningssällskapens utgifter skola bestridas. För närvarande leva hushållningssällskapen under en period av ovisshet. Man har allt fortfarande en rad av arbetsuppgifter att fullgöra, men man lider i en hel del av dessa hushållningssällskap brist på medel. Man får leva ur hand i mun och i stor utsträckning på sina fonder. Det är ju klart, att dessa förhållanden för hushållningssällskapen medföra stora svårigheter i arbetet, och att det under nuvarande förhållanden, när denna verksamhet är av så ytterligt stor betydelse, icke kan vara nyttigt för folkhushållet.

I den reservation till jordbruksutskottets utlåtande, som jag i denna kammare undertecknat, begär man ett klart uttalande från riksdagens sida i ovan berörda frågor, medan man i utskottets hemställan mera går förbi att taga ställning till dessa frågor. Första kammaren behandlade emellertid detta i dag på förmiddagen och beslöt med ett par rösters övertikt i enlighet med utskottsmajoritetens förslag. Ett yrkande nu ifrån min sida om bifall till reservationen skulle alltså, om det bifölls, endast leda till att riksdagen fattade beslut utan motivering, och då ju detta knappast kan gagna saken, kommer jag, herr talman, icke att här ställa något yrkande utan vill bara på det kraftigaste understryka vikten av att de synpunkter, som i de berörda motionerna ha framhållits, beaktas av regeringen, och att Kungl. Maj:t så snart som möjligt framlägger förslag om hushållningssällskapens fortsatta verksamhet.

Herr *Andersson* i Lööbo instämde häruti.

Herr *Andersson* i Södergård: Herr talman! I denna punkt av utskottets utlåtande behandlas en motion, som jag tillsammans med ett par andra ledamöter i denna kammare väckt. I denna motion ha vi begärt, att statsbidrag skulle utgå till avlönande av ytterligare en vandringsrättare i Jönköpings län. Sedan många år existerar det märkliga förhållandet, att Jönköpings läns hushållningssällskap fått stå i strykklask, när det gäller den viktiga verksamhet, som vandringsrättarna utföra. Framställningar om ökat anslag ha från hushållningssällskapet t. o. m. 1938 ingivits men år efter år konsekvent avvisats av såväl regeringen som utskottet och riksdagen. Det har resulterat i att Jönköpings län med ett antal brukningsdelar av 18,772 har endast statsbidrag till två vandringsrättare, under det att t. ex. Kronobergs län med 1,000 brukningsdelar mindre har statsbidrag till fyra vandringsrättare. Och jordbruksutskottet kan alltså försvara, att detta skall bibehållas, och regeringen går icke med på någon ändring i detta orättvisa förhållande. Efter departementschefens erkännande av det berättigade i anslag till fyra vandringsrättare, som hushållningssällskapet har begärt, kommer den motivering, som vanligen tillgripes, nämligen att utredning har skett, och i väntan på att omorganisation skall komma till stånd, så skjutes frågan tills vidare på framtiden. Man behöver emellertid icke vara klarsynt för att bakom jordbruksministerns uttalande skymta ett annat statsråd, som har haft hand om penningpungen, som han håller hårt om, och som anser, att det icke får inrättas nya tjänster. Men i detta fall finnas ju tjänsterna redan. Det är icke riktigt, som det står i jordbruksutskottets utlåtande, att det begäres anslag för att möjliggöra anställande av en vandringsrättare, utan det är bara fråga om att få statsbidrag till avlöning till ytterligare en av de fyra vandringsrättare som finnas. För närvarande avlönar nämligen hushållningssällskapet självt två av dessa, och det har hushållningssällskapet fått göra under fem, sex år och för detta ändamål fått tillgripa rätt betydande medel av sitt kapital eller c:a 40,000 kronor. Nu kan man ställa den frågan, om i dessa tider, när det ställes ständigt ökade krav på hushållningssällskapen för att de skola kunna fylla sin uppgift i folkförsörjningens tjänst, ett hus-

Bidrag till hushållningssällskapen. (Forts.)

hållningssällskap skall på detta sätt försättas i sämre ställning än andra. Jönköpings läns jordbrukare ha säkerligen i lika stor utsträckning som andra begagnat sig av möjligheten att förbättra sina jordbruk och därvid behövt hjälp av hushållningssällskapens tjänstemän, framförallt vandringsrättarna. Det ha de gjort i så stor utsträckning, att de fyra vandringsrättarna i Jönköpings län, som nu finnas, till vilka enligt hushållningssällskapsutredningens förslag statsbidrag skall utgå efter omorganisationen, icke hunnit med att utföra det arbete, som de skulle göra. Ungefär 600 ansökningar ha därför inte kunnat medhinnas i år, trots att de äro bifallna. Under sådana förhållanden kan jag icke finna, att, såsom utskottet anført, utredningen skulle utgöra skäl för att icke bifalla motionen. I denna ha vi ju varit så blygsamma, att vi begärt anslag till endast en vandringsrättare ytterligare. Då utredningen föreslår fyra vandringsrättare, kan man icke säga, att ett bifall till motionen skulle föregripa utredningens resultat. Med all styrka vill jag framhålla, att det kan icke vara försvarbart, att ett hushållningssällskap skall i detta avseende ställas sämre än alla övriga här i landet, och att detta förhållande bibehålles år efter år.

På den grund att vårt yrkande i motionen icke på något sätt föregriper en kommande omorganisation av hushållningssällskapen, och då det är fullt berättigat, att rättelse av denna gamla orättvisa sker, ber jag med dessa korta ord att få yrka bifall till motionen.

Häruti instämde herr *Pettersson* i Norregård.

Herr Norup: Herr talman! Vid förevarande punkt 77 i jordbruksutskottets utlåtande nr 1 har jag jämte några andra av kammarens ledamöter motionerat angående hushållningssällskapens organisation. Jordbruket har ju varit föremål för en utomordentligt stark utveckling under de senaste åren, och hushållningssällskapen ha ju hållit jämna steg med jordbruket. Hushållningssällskapens uppgifter ha följaktligen vuxit oerhört. För några år sedan var man ju på det klara med att det var nödvändigt, att hushållningssällskapens organisation och verksamhet blev föremål för utredning. Denna utredning har ju också kommit till stånd. I direktiven för densamma framhåller statsrådet, att sällskapens verksamhet är av stor betydelse för jordbrukets förmåga att i fråga om produktionen hålla jämna steg med utvecklingen. Man har ju också i utredningen kommit fram till en hel del förslag. Att hushållningssällskapens verksamhet har en oerhörd betydelse både för det allmänna och för den enskilde jordbrukaren är säkert. Utredningens resultat har hälsats med tillfredsställelse från alla håll, och man har ju också inom sällskapen visat en viss optimism och givit sig in på en del nya uppgifter. Dessa nya uppgifter ha emellertid ställt hushållningssällskapen inför ganska svåra problem i fråga om ekonomin. Man har dock försökt att inom den ram, som finns, åstadkomma så mycket som möjligt. Detta har emellertid medfört, att en del av sällskapen vid uppgörande av sina inkomst- och utgiftsstatser ha kommit att överskrida de direkta inkomster, som de ha. Sålunda hade 1942 icke mindre än 18 hushållningssällskap en brist i sin budget, som tillsammans uppgick till 207,000 kronor, och 1943 ökades denna brist till 376,700 kronor. Man har haft ganska stora svårigheter att täcka denna brist. På en del håll har man använt sig av tillgängliga medel ur fonder, som äro avsatta till vissa ändamål. En del har man dock gjort under förvissning om att statsmakterna skulle ställa sig förstående, så att det i framtiden skulle beredas större möjligheter att få statsbidrag. Att det icke har gått att i nuvarande ekonomiska läge framlägga positiva förslag är ju förståeligt. Det är dock icke endast ekonomi det rör sig om, utan det gäller också vissa principiella frågor, som man tycker, att det borde

Bidrag till hushållningssällskapen. (Forts.)

vara möjligt att även i ett så svårt ekonomiskt läge som det nuvarande få vissa bestämda uttalanden om.

I den föreliggande propositionen talas ingenting bestämt om när chefen för jordbruksdepartementet kan lägga fram förslag om omorganisationen. Vi motionärer ha därför velat rikta uppmärksamheten på en del principiella synpunkter och velat, att riksdagen skulle göra ett bestämt uttalande om dessa. I utskottets utlåtande har man ju sagt, att det är ganska klart, att dessa frågor av principiell natur skola bli beaktade, men man tillägger, att man förväntar, att det nya organisationsförslaget skall framläggas så snart ske kan, och därför vill man än så länge icke göra något uttalande. Reservanterna ha ju gått något längre och gjort ett mera positivt uttalande, men då som nämnts motionen har förevarit i första kammaren och där fällts, skall jag icke göra något yrkande. Jag har bara velat framhålla ett par synpunkter, och jag vill inskränka mig till det anförda.

Herr Jonsson i Skedsbygd: Herr talman! De erfarenheter man gjort rörande de under de senaste åren verksamma hemkonsulenterna ute i landet ha ju varit de allra bästa. Icke minst i dessa tider med den brist på arbetskraft, som är rådande, och med de ytterligare krav på rationalisering, som även på husmoderns område göra sig gällande, har det betytt ganska mycket, att hon har haft en rådgivande person att vända sig till. Genom att anordna sammankomster och kurser samt genom att anordna demonstrationer på skilda områden ha dessa hemkonsulenter kommit att betyda ganska mycket ute i landet. Jag förvånar mig därför, att utskottet icke heller i år velat gå med på den motion, som är avlämnad av herr Gardell, med yrkande att förse även Gotlands läns hushållningssällskaps område med en sådan konsulent. Jag är övertygad om att en hemkonsulent där skulle ha en mycket stor mission att fylla. Det kan nog inte undvikas, att gotlänningarna känna sig litet missgynnade i detta fall, och då nu första kammaren förut i dag fattat beslut i enlighet med motionärernas hemställan, tycker jag alla skäl föreligga för att även denna kammare bör följa första kammarens linje och gå med på att anställa denna hemkonsulent för Gotlands län. Det är därför, herr talman, jag ber att få yrka bifall till den av herr Gardell väckta motionen.

Herr Carlström: Herr talman! Jag skall med några ord söka att bemöta de föregående talarna och tager dem i den ordning, som av dem berörda frågor förekomma i utskottets utlåtande. Först kommer då frågan om de principuttalanden, som herr Janson i Frändesta och herr Norup ha gjort sig till tolk för. Det har ju icke gjorts något yrkande på den punkten, och därför är det icke skäl att uppehålla sig alltför länge med den saken. Jag måste emellertid säga att det vore väl ändå en ny princip, som riksdagen skulle gå in för, om man skulle, såsom motionärerna i detta fall ha begärt, säga, att det är önskvärt för att icke säga nödvändigt, att riksdagen redan nu till behandling och *avgörande* upptoge vissa med hushållningssällskapens organisationer och verksamhet förenade principiella spörsmål. Här föreligger nu en utredning om hushållningssällskapens omorganisation, vars resultat vi väl litet var hoppas skall så snart som möjligt framläggas i proposition till riksdagen. Att under sådana förhållanden väcka förslag om att riksdagen skulle binda sig beträffande vissa punkter som föreslagits i denna utredning, är enligt min mening en ganska egendomlig metod. Visserligen kan man ju från regeringens sida begära ett principuttalande av riksdagen, innan man framlägger ett vidlyftigare förslag, för att på så sätt få veta så att säga, hur ställningen i riksdagen är, men att motionsvis på detta sätt kräva, att man skall avgöra en sak,

Bidrag till hushållningssällskapen. (Forts.)

som ligger hos Kungl. Maj:t och där prövas för framläggande inför riksdagen så snart som möjligt, vore som sagt enligt min mening att införa en ny princip.

Utskottets majoritet har icke heller kunnat gå med på att förfara på det sättet. Utskottets förslag eller uttalande här skiljer sig ju icke så synnerligen mycket från reservanternas, ty reservanterna ha icke heller begärt, att man skulle fatta beslut, men de ha liksom sanktionerat motionärernas uppfattning, att här skulle fattas beslut. Från utskottsmajoritetens sida har man icke ansett, att detta kunde vara lämpligt.

För att sedan övergå till frågan om hemkonsulentbefattningen på Gotland och vandringsrättartjänsten i Jönköpings län vill jag framhålla, att det ju är alldeles uppenbart att vi, som tillhöra jordbruksutskottet, gärna skulle vara med på sådana här förslag, om det nu icke vore så att Kungl. Maj:t säger sig för sin del icke vilja ta ställning till dessa spörsmål, förrän det nya förslaget till omorganisation av hushållningssällskapen framlagts. Herr Andersson i Södergård sade, att bakom departementschefen — alltså statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet — döljer sig ett annat statsråd. Jag är fullt på det klara med att varje departementschef, som vill komma med något nytt förslag på sitt område, får lov att konferera ganska ingående med finansministern. Men är detta i själva verket något så underligt, då våra statsutgifter i tider som dessa öka på ett så oroväckande sätt på alla områden? Man kan ju visserligen säga: Vad gör det under sådana förhållanden om vi öka våra utgifter här också? Jag kan inte för min del gärna gå med på den principen. Även i fråga om de små utgifterna, får man försöka hålla tillbaka. Härtill kommer att, som departementschefen och i vart fall utskottet erkänt, så snart detta omorganisationsförslag kommer fram, och man får litet klarare linjer, det är både önskvärt och berättigat att vad som här föreslås från motionärernas sida blir verkställt. Jag menar sålunda att det icke kan vara så angenämt för ett utskott att i dessa tider gå förbi Kungl. Maj:t på den ena och den andra punkten, då man vet hur det finansiella läget är beskaffat.

Herr Gardell sade, att med hänsyn till det läge, som vi nu befinna oss i i fråga om vår folkförsörjning, det vore synnerligen viktigt att man finge en hemkonsulent på Gotland, och herr Andersson i Södergård framhöll detsamma i fråga om vandringsrättarna i Jönköpings län. Herr Andersson i Södergård framhöll emellertid, att vi redan ha fyra vandringsrättare i Jönköpings län, och under sådana förhållanden kan ett statsbidrag härvidlag icke inverka på dessa förhållanden där nere. Vad beträffar Gotlands län tror jag icke att det sker någon större olycka, om man ställer sig på samma linje som departementschefen och låter denna fråga vila tills omorganisationsförslaget beträffande hushållningssällskapen föreligger.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Gardell erhöi på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Carlström sade, att vi kunna vänta med hemkonsulanten på Gotland tills hushållningssällskapens omorganisation blivit färdigutredd. Men hushållningssällskapsutredningen har ju föreslagit, att det skall finnas en hemkonsulent hos varje hushållningssällskap, och jag kan icke tro, att utredningen skall föreslå något sådant som att vi på Gotland skola bli av med vårt hushållningssällskap. Förra året, då statsbidrag beviljades till anställandet av en hemkonsulent hos Kalmar läns norra hushållningssällskap, var det ju heller icke fråga om något sådant, och härtill kommer att första kammaren redan bifallit de föreliggande motionerna.

Bidrag till hushållningssällskapen. (Forts.)

Vidare yttrade:

Herr Andersson i Södergård: Herr talman! Det är ju alldeles riktigt som utskottets talesman, herr Carlström, yttrade, nämligen att det icke alls är underligt att finansministern måste hålla igen när det gäller statutgifterna, men man bör väl dock ta litet hänsyn till hur en fråga ligger till. Här råder den uppenbara orättvisan att Jönköpings läns hushållningssällskap icke fått mer än hälften så mycket i statsbidrag som andra jämförbara hushållningssällskap. Jönköpings läns hushållningssällskap har också därför under 5 å 6 år måst förbruka omkring 40,000 kronor av egna medel för att kunna avlöna de vandringsrättare, som det icke fått statsbidrag till. Kan det vara rimligt att bibehålla denna orättvisa? Nu ställs hushållningssällskapet inför nödvändigheten av att avskeda dessa två vandringsrättare, ty sällskapet kan ju icke i längden hålla på med att avlöna alla fyra utan statsbidrag. Därigenom skulle halva verksamheten bli lamslagen. Eller också måste hushållningssällskapet för ändamålet förbruka egna medel och därigenom försämma sin ekonomi för att statsmakterna ovillkorligen skola bibehålla denna upprörande orättvisa mot ett enda hushållningssällskap.

Fru Rydh Munck af Rosenschöld: Herr talman! Med min kännedom om hur illa Gotlands län har det ställt i förhållande till andra län i fråga om undervisningen och rådgivning på lanthushållets område, ön har ingen lanthushållsskola, endast en folkhögskola och icke någon hemkonsulent, vill jag icke underlåta att varmt yrka bifall till herr Gardells motion.

Herr Carlström: Herr talman! Herr Gardell hänvisade till vad som skedde här i fjol, då en hemkonsulentbefattning inrättades hos hushållningssällskapet i Kalmar läns norra landstingsområde. Ja, det där var ju naturligtvis någonting alldeles utomordentligt bra för hans argumentation, men för min del vill jag säga, herr Gardell, att jag är konsekvent, ty jag var betänksam mot vad som då skedde, då herr Gustafson i Vimmerby råkade övertala kammaren att gå med på det där förslaget.

Herr Andersson i Södergård framhöll det »upprörande» i, att Jönköpings läns hushållningssällskap får statsbidrag till endast två vandringsrättare. Ja, det är klart att det är upprörande, om det nu verkligen kan visas, att vi därnere i förhållande till alla andra har det så förfärligt dåligt ställt, och jag kan gå med på att det är önskvärt att departementschefen så fort saken blir klar visar det goda hjärtat, att han skipar rättvisa även för vårt läns vidkommande. Jag tror icke att han är så omöjlig i det avseendet — i vart fall har ju herr Andersson i Södergård stort förtroende för honom — och vi kunna väl alltså hoppas, att även vi i vårt län skola få rättvisa.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav först beträffande motionerna I: 30 och II: 37 propositioner dels på bifall till ifrågavarande motioner dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Carlström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller motionerna I: 30 och II: 37, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit nämnda motioner.

Bidrag till hushållningssällskapen. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit ifrågavarande motioner.

Vidare framställde herr talmannen beträffande motionen II: 84 propositioner dels på bifall till motionen dels ock på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertvägande ja för den senare propositionen. Herr Andersson i Södergård begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår motionen II: 84, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit samma motion.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren avslagit ifrågavarande motion.

På av herr talmannen därå given proposition biföll kammaren härefter utskottets hemställan, i vad den icke blivit genom kammarens båda nyss fattade beslut besvarad.

Punkterna 78 och 79.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 80 och 81.

Lades till handlingarna.

Punkterna 82—96.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 97, angående bidrag till svenska vall- och mosskulturföreningen.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

*Bidrag till
svenska vall-
och mosskul-
turföreningen.*

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Den nu föredragna punkten om anslag till svenska vall- och mosskulturföreningen har ett visst samband med den förut behandlade punkten angående anslag till Sveriges utsädesförening. I båda fallen gäller det statsbidrag till föreningar, som var å sitt område bedriva en för jordbruket högst förtjänstfull verksamhet. För båda föreningarna gäller bland annat, att tjänstemännens antal och löneförmåner bestämmas av statsmakterna. Båda föreningarnas tjänstemän ha i regel befunnit sig och befinna sig fortfarande i likartat löneläge. För båda föreningarnas tjänstemän utgå emellertid löner, som i jämförelse med löneläget för jämförbara platser i lantmanna-, lantbruks- och lantkulturskolor ligga synnerligen lågt. Särskilt markerad har denna löneskillnad blivit efter den 1942 företagna löneregleringen för lantmanna- och lantkulturskolorna. Detta förhållande är icke enbart ett påstående av respektive föreningars styrelser och tjänstemän utan har vitsordats från skilda håll bland annat av lantbruksstyrelsen i dess yttrande över föreningarnas anslagsäskanden.

Bidrag till svenska vall- och mosskulturföreningen. (Forts.)

I framställning till lantbruksstyrelsen ha båda föreningarna för budgetåret 1943/44 begärt anslag för genomförande av lönerreglering till föreningarnas tjänstemän, så att lönerna skulle i huvudsak komma att utgå efter samma grunder som tillkomma tjänstemän i den statliga förvaltningen. Detta löneregleringsförslag har med mindre ändringar tillstyrkts av lantbruksstyrelsen. Tillstyrkandet gäller i princip båda föreningarnas tjänstemän. Departementschefen har emellertid, tydligen främst av statsfinansiella skäl, icke ansett sig nu kunna framlägga frågan för riksdagen. I båda kamrarna ha väckts likalydande motioner i ärendet, i första kammaren av herr Linnér m. fl. och i andra kammaren av herr Paulsen m. fl. I dessa motioner yrkas, att som tillfällig lösning av lönefrågan dyrtidstilläggen till föreningarnas tjänstemän skola höjas från 25 till 35 procent. Om ifrågavarande tjänstemäns löneförmåner skulle komma att motsvara vad jämförliga befattningshavare i statens eller enskild tjänst erhålla, borde enligt motionärernas uppfattning dyrtidstillägg utgå med 45 procent. Som sagt nöja sig emellertid motionärerna med en höjning till 35 procent, vilket betyder 10 procent mer än som för närvarande utgår. Utskottet har välvilligt beaktat det framförda önskemålet beträffande Sveriges utsädesförening varemot svenska vall- och mosskulturföreningens tjänstemän lämnats åt sitt öde. Om detta är beroende på glömska från utskottets sida eller på andra motiv undandrar sig mitt bedömande, ty jag hade icke tillfälle att närvara vid det utskottsplenum, då ärendet behandlades. I fråga om utsädesföreningens löneproblem har utskottet bland annat anfört, att den framställning om höjning av dyrtidstilläggen till föreningens befattningshavare som skett synes giva vid handen, att befattningshavarnas löneförhållanden för närvarande icke kunna anses vara tillfredsställande ordnade.

Vidare uttalar utskottet, att det förslag, som uppgjorts för åstadkommande av en lönerreglering för ifrågavarande tjänstemän och i samband därmed en höjning av dyrtidstillägget från 25 till 30 %, bör bli föremål för förnyad ingående prövning. Utskottet har emellertid inte ansett sig kunna nu tillstyrka någon ändring i förevarande hänseende utan nöjt sig med att utgå ifrån att förslag till slutgiltig reglering av frågan skall kunna föreläggas 1944 års riksdag.

Jag finner för min del detta uttalande fullt riktigt. Jag vill vidare uttala den förhoppningen, att detta uttalande också leder till resultat, så att vi nästa år få emotse förslag i enlighet med uttalandet. Det hade enligt min uppfattning varit fullt befogat om utskottet gjort ett liknande uttalande beträffande vall- och mosskulturföreningens tjänstemän och deras lönefråga. Då så inte skett, vill jag begagna tillfället att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet rikta en bestämd vädjan om att samtidigt som utsädesföreningens lönefråga upptages till behandling jämväl lönefrågan för vall- och mosskulturföreningen måtte få sin lösning.

Det kan häremot måhända invändas, att sistnämnda förenings löneproblem ligga något annorlunda till, beroende på att besparingsberedningen föreslagit, att föreningens verksamhet skall överflyttas till lantbruksskolans anstalt för jordbruksförsök. Jag skall i dag ej uppta någon debatt om lämpligheten av detta besparingsberedningens förslag. Jag vill endast erinra om att i flertalet över förslaget avgivna yttranden invändningar hava gjorts mot en sådan överflyttning. Vidare finner departementschefen själv det vara uteslutet att i nuvarande läge förorda besparingsberedningens förslag. Jag lämnar i detta sammanhang helt åt framtiden, huruvida vall- och mosskulturföreningens verksamhet skall bedrivas i nuvarande eller någon annan form. En sak torde emellertid vara självklar. Den verksamhet, som föreningen bedriver, kan och får ej

Bidrag till svenska vall- och mosskulturföreningen. (Forts.)
upphöra, och de tjänstemän, som föreningen nu har anställda, behövas under alla förhållanden även i fortsättningen, oavsett hur föreningens yttre organisationsram kommer att se ut. Det kan under sådana omständigheter icke vara staten värdigt, att dessa tjänstemän skola arbeta för en ersättning, som otvivelaktigt ligger betydligt lägre än vad andra statens befattningshavare åtnjuta.

Herr talman! Detta gör, att jag vid ärendets behandling i dag — utan att ställa något yrkande — velat fästa departementschefens uppmärksamhet på saken, under förhoppning att lönefrågan för svenska vall- och mosskulturföreningens tjänstemän icke blir bortglömd.

I detta anförande instämde herrar *Jonsson* i Fjäle, *Larsson* i Karlstad och *Lindmark*.

Herr **von Seth**: Herr talman! Till vad jordbruksutskottets ärade vice ordförande här sagt vill jag endast foga några ord. Det är alldeles självklart att tjänstemännen i svenska vall- och mosskulturföreningen känna sig illa behandlade. Denna förenings verksamhet är givetvis av den allra största betydelse för jordbruket, när det gäller beteskulturen för hela landet, och när det gäller moss- och myrskulturen för samtliga de landskap, där sådan kultur finns, d. v. s. från norra Skåne och ända upp till nordligaste Norrland. Jag tror inte, att någon kan bestrida nödvändigheten av denna förenings verksamhet. I denna förening utföras vetenskapliga rön, som sedan skola spridas till vårt lands jordbrukare. På grund härav är det synnerligen önskvärt, att det till denna förenings verksamhet knytes värdefulla och dugande krafter. Föreningen har också under sin mångåriga tillvaro — i sin nuvarande form har den visserligen funnits till endast sedan 1939, men i sin tidigare form före sammanslagningen har den haft tillfälle att verka mer än 50 år — haft den stora förmånen att ha värdefulla krafter knutna till sin verksamhet, krafter, vilkas vetenskapliga forskningsresultat ha uppmärksamrats långt utöver landets gränser. Nu ha statsmakterna år efter år ställt dessa tjänstemän i en löneställning, som är sämre än den, som liknande institutioner ha att bjuda sina tjänstemän. Deras lönestandard är därjämte betydligt sämre än många andra statliga institutioners. Som utskottets ärade vice ordförande nyss påpekade är det alldeles självklart, att föreningen på grund härav inte kan få behålla sina tjänstemän. Det har hänt, att mycket värdefulla krafter ha sökt sig till andra verksamhetsområden, emedan de känt sin framtid alltför otrygg inom föreningen. Föreningens hela verksamhet kommer därför lätt på sned, om den mister dessa värdefulla krafter. Jag vill särskilt understryka, att dessa tjänstemäns löneförhållanden för närvarande äro synnerligen ovissa. Detta ovisshetstillstånd har varat så länge, att föreningens verksamhet kommer att lida allvarligt men, om detta tillstånd skall få fortsätta längre.

Herr talman! Jag ber att få vädja till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att han skall beakta dess tjänstemäns svåra och prekära ställning och mycket snart föranstalta om en ändring i deras lönevillkor.

Herr **Norup**: Herr talman! Svenska vall- och mosskulturföreningen har tidigare alltid varit jämställd med svenska utsädesföreningen. Det är därför egendomligt, att man denna gång i lönehänseende skiljer på dessa förenings tjänstemän.

Det är icke behövt att här tala om vilken betydelse svenska vall- och mosskulturföreningen har haft för det svenska jordbruket. Jag är övertygad om att man är beredd att erkänna, att denna förening varit till stort gagn för

Bidrag till svenska vall- och mosskulturföreningen. (Forts.)

produktionen. Man borde då också vara beredd att ge de män, som utföra denna forskargärning, sin erkänsla genom att låta dem uppnå en lika god lönestandard som andra jämställda statstjänstemän.

Denna förening har som bekant uppstått genom en sammanslagning av svenska betes- och vallföreningen och svenska mosskulturföreningen. Säkerligen har denna förening i sin nya organisation fyllt en mycket stor uppgift. Besparingsberedningens falkblick tyckes ha kommit till det resultatet, att det var ett visst överflödighetsmoment i den nuvarande föreningen. Detta har utlöst en del remissyttranden, av vilka tydligt framgick, att föreningens verksamhet under inga förhållanden kunde tänkas nedlagd, ehuru möjligheten till en splitt-ring och uppdelning av föreningen antydde. Den framtida ställningen för föreningen och den verksamhet den företräder ligger nu i vida fältet. Inte ens en utredning kan tänkas komma till stånd inom överskådlig tid. Det är dock otänkbart, att de personer, som i egenskap av tjänstemän hos föreningen förskaffat sig en omfattande kännedom i speciella jordbruksproblem, skola sättas ur stånd att ställa sina fackkunskaper till jordbrukets tjänst även i fortsättningen och oberoende av det öde, som kan drabba föreningen.

Dessa tjänstemän ha arbetat under enastående ofördelaktiga ekonomiska villkor. Man behöver endast erinra om att de alltjämt måste åtnöja sig med samma grundlön och dyrtidstillägg på sina löner, som beviljades dem år 1931. Det måste anses innebära ett alltför besvärande osäkerhetstillstånd för dessa tjänstemän att för obestämd tid framåt inta en ofördelaktigare ställning i lönehänseende än andra motsvarande tjänstemän. Hittills vidtagna åtgärder för höjningen av det procentuella dyrtidstillägget inge inga förhoppningar om att på den vägen uppnå rättelse. Den enda riktiga och försvarliga lösningen är därför en lönereglering. Med hänsyn till föreningens ovissa framtid må löneregleringen gärna kallas provisorisk, ty huvudsaken är, att den kommer till stånd. När man föreslagit att ordna dessa förhållanden för systerföreningen Sveriges utsädesförening bör man också kunna reglera lönerna för tjänstemännen i svenska vall- och mosskulturföreningen.

Herr talman! Jag har icke något yrkande, utan jag vill endast instämma i vädjan till jordbruksministern, att han har denna sak i åtanke och så fort som möjligt ger dessa tjänstemän den löneersättning, som de kunna vara värda.

Häruti instämde herrar *Carlsson* i Bakeröd och *Andersson* i Vigelsbo.

Herr *Carlström*: Herr talman! Utskottets ärade vice ordförande undrade, om vi hade glömt bort dessa tjänstemän i svenska vall- och mosskulturföreningen, eftersom vi icke uttalat vårt önskemål om lönereglering för dem på samma sätt som då det gällde Svalövs befattningshavare.

Jag skall inte försöka väga nyttan eller välsignelsen av arbetet i Svalöv mot vall- och mosskulturföreningens arbete. Båda verksamheterna äro säkerligen mycket värdefulla. Men om man går ut ifrån dessa 205,500 kronor, som vall- och mosskulturföreningen ganska snart hunnit upp till — en kostnad som vi inte räknade med, då samorganisationen skedde — tror jag, att man i jämförelse offrat betydligt mycket mer pengar till mindre glädje på denna förening än vad som offrats på Svalöv.

Inom besparingsberedningen har man varit inne på att man utan olägenhet kunde sammanslå denna verksamhet med någon annan eller överföra den till lantbruksinstitutet vid Ultuna för att på det sättet liksom få ett fastare grepp om det hela och kanske också en billigare organisation. Departementschefen har inte direkt tagit ställning till denna sak, han tror inte, att det är lämpligt. Inom styrelsen för Ultunainstitutet har emellertid majoriteten konstaterat, att en dylik sammanslagning skulle vara lämplig.

Bidrag till svenska vall- och mosskulturföreningen. (Forts.)

Jag skall inte här ta upp någon längre diskussion på denna punkt. Jag vill endast till slut säga, att vall- och mosskulturföreningens förespråkare på ett mycket skickligt sätt ha lyckats komma fram till denna höga kostnadssumma. Jag vill ånyo understryka detta särskilt i jämförelse med vad som från statens sida uppförats för Svalövs oerhört betydelsefulla arbete.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 98—101.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 102.

Lades till handlingarna.

Punkten 103.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 104 och 105.

Lades till handlingarna.

Punkten 106.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 107—109.

Lades till handlingarna.

Punkterna 110—126.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 127 och 128.

Lades till handlingarna.

Punkterna 129—139.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 140, angående egnahemsbildning: Avsättning till fonden för premielån till egnahemslåntagare, m. m.

Sedan punkten föredragits, anförde

Herr Hansson i Vännäsby: Herr talman! Vid denna punkt har jag tillsammans med några andra ledamöter av denna kammare väckt en motion, vari hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om komplettering av grunderna för beviljande av premielån till egnahemslåntagare i det avseendet, att större hänsyn må kunna fästas vid lånesökandens försörjningsbörda.

På närliggande områden förhåller det sig som bekant på det sättet, att statsmakterna vid sin bidragsverksamhet kunna taga hänsyn till medelsbehovet. Detta är t. ex. fallet med avseende å premielån till arbetarsmåbruk — därest behov av medel skulle föreligga för att t. ex. utvidga bostaden, kunna premie-

*Egnahems-
bildning: Av-
sättning till
fonden för
premielån till
egnahemslän-
tagare.*

Egnahemsbildning: Avsättning till fonder för premielån till egnahemslåntagare. (Forts.)

lån beviljas i betydlig omfattning. När det gäller bostadsförbättringsbidrag fästes ju särskilt avseende vid sökandens försörjningsbörda och familjeförhållanden, och i fråga om statsbidrag till barnrika familjeförsörjare göras ju stora ansträngningar för att skaffa billiga bostäder.

Vad den här ifrågavarande verksamheten beträffar föreligga inga klart utformade bestämmelser, utan det ligger direkt i egnahemsnämndernas hand att bestämma premielånen storlek, och några särskilda föreskrifter om att hänsyn skall tagas till sökandenas försörjningsbörda existera icke. Vi ha ansett detta vara i viss mån en ofullständighet, och med hänsyn till det stora intresse statsmakterna i nuvarande tid böra ha att befrämja familjebildningen och förbättra levnadsvillkoren för barnrika familjer ha vi funnit det nödvändigt, att det åstadkommes en komplettering på detta område.

Det kan ju visa sig, att det lilla jordbruk egnahemslånetagarna bedriva blir för ofullständigt för att försörja en tillväxande familj, och det kan därför bli behövt att utvidga dessa egnahem antingen på jordbrukets område eller genom utbyggnad av bostaden. Det är därför nödvändigt, att sådana familjer stödjas i största möjliga mån.

Utskottet har icke velat bifalla vår framställning utan säger, att egnahemsnämnderna ha möjlighet att tillmötesgå de önskemål, som uttalas i motionen, i den omfattning, som synes lämplig, och att på vissa håll tillämpningen av de nuvarande bestämmelserna är sådan, att motionärernas önskemål kunna anses tillgodosedda. Utskottet ställer sig mycket välvilligt i övrigt och säger, att det delar motionärernas uppfattning men anser, att det bör vara tillräckligt med ett sådant positivt uttalande i denna fråga.

Jag vill med dessa ord endast framhålla utskottets bestämda skrivsätt i detta avseende och ber att få ytterligare understryka utskottets uttalande, på det att tillämpningen ute bland egnahemsnämnderna måtte bli sådan som utskottet föreställer sig.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 141—148.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 149, angående grundförbättringar: Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln (punkten 149) föreslagit riksdagen att

1) medgiva, att Kungl. Maj:t måtte för år 1944 bevilja statsanslag intill 2,500,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.;

2) till Grundförbättringar: Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 2,000,000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 93 av herr *Andersson, Alfred*, och herr *Hansson, Sven*, samt II: 144 av herrar *Sandberg* och *Svensson* i Ljungskile, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta,

1) att Kungl. Maj:t måtte för år 1944 bevilja statsanslag intill 3,000,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.;

*Grundförbättringar:
Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.*

Grundförbättringar: Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.
(Forts.)

2) att till Grundförbättringar: Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av kronor 2,500,000.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och avslag å de likalydande motionerna I: 93 och II: 144,

1) medgiva, att Kungl. Maj:t måtte för år 1944 bevilja statsanslag intill 2,500,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.;

2) till Grundförbättringar: Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 2,000,000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Alfred Andersson* och *Svensson* i Ljungkile, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till de likalydande motionerna I: 93 och II: 144.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr *Nilsson* i Norrlångträsk: Herr talman! En av mina kamrater här på Västerbottensbanken, herr Sandberg, samt herr Svensson i Ljungkile ha i en motion yrkat på höjning av det anslag, som Kungl. Maj:t föreslagit under denna punkt.

Utskottet understryker den stora betydelse, som den ifrågavarande verksamheten har för förstärkningen av landets många ofullständiga jordbruk, och har till och med ansett, att en väsentlig utökning av verksamheten för nästa år skulle vara önskvärd, men med hänsyn till det statsfinansiella läget icke ansett sig kunna förorda bifall till motionen.

Motionärerna anse emellertid — en sak som jag för min del vill instämma i — att denna fråga är av sådan vikt, att den icke bör ställas på framtiden, trots de hårt ansträngda finanserna. Frågan om åtgärder till det mindre jordbrukets stöd är nu mera aktuell än någonsin förut. Stödet bör givas icke endast genom en lämplig prispolitik, vilket dock givetvis är en mycket viktig sak, utan även genom åtgärder som förbättra brukningsdelarna och därmed möjliggöra en större lönsamhet på denna väg. För ett påskyndande av den verksamhet, som genom detta anslag främjas, talar också behovet av att i nuvarande försörjningsläge så mycket som möjligt öka vår produktion av livsmedel.

Intresset för nyodlings- och därmed jämförlig verksamhet är mycket stort, varför efterfrågan på dessa bidrag ha ökat. Som exempel kan nämnas, att enbart från ett hushållningssällskap föreligga framställningar om statsbidrag på sammanlagt närmare en miljon kronor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen av herrar *Alfred Andersson* och *Svensson* i Ljungkile, vilket innebär bifall till de båda likalydande motionerna I: 93 samt II: 144.

Herr *Andersson* i Tungelsta: Herr talman! Då utskottet inte ansett sig kunna följa motionärerna och reservanternas i deras yrkande, beror det inte på att man inom utskottets majoritet skulle hysa mindre intresse för den sak det här gäller än motionärerna själva. Vi äro lika övertygade som motionärerna om att denna verksamhet är av mycket stor betydelse och bör understödjas på allt sätt.

Medelstilldelningen för det ändamål det här gäller utgjorde under föregåen-

Grundförbättringar: Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.

(Forts.)

de budgetår 2 miljoner kronor. Trots att denna medelstillsdelning då var så pass stor ha utbetalningarna av medel från fonden under det gångna budgetåret inte utgjort mer än 1,348,575 kronor. Det anslag som stod till förfogande har således inte på långt när tagits i anspråk under föregående budgetår. Detta beror givetvis på att innehavarna av dessa jordbruk numera ha goda arbetstillfällen i skogarna och annorstädes och därigenom ha haft mindre tid att ägna sig åt odling, stembrytning och dylikt arbete än man haft under andra tider. Det torde väl kunna förutsättas, att samma förhållanden i stort sett komma att vara rådande även under nästa budgetår. Jag skulle därför hålla för troligt, att det anslag som här begäres och som utskottet har yrkat bifall till kommer att visa sig tillräckligt även för nästa budgetår.

Jag hemställer med dessa ord, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 93 och II: 144; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 150—163.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 164 och 165.

Lades till handlingarna.

Punkterna 166—168.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 169.

Lades till handlingarna.

Punkten 170.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 171.

Lades till handlingarna.

Punkten 172.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 173 och 174.

Lades till handlingarna.

Punkterna 175—186.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 187 och 188.

Lades till handlingarna.

Punkterna 189 och 190.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 191.

Lades till handlingarna.

Punkterna 192 och 193.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 194 och 195.

Lades till handlingarna.

Punkterna 196—202.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Distriktslant-
mätare och
extra lantmä-
tare m. fl.:
Avlöningar.*

Punkten 203, angående distriktslantmätare och extra lantmätare m. fl.: Avlöningar.

Efter föredragning av punkten yttrade

Herr **Johnsson** i Kastanjegården: Herr talman! Tillsammans med några andra ledamöter av denna kammare har jag motionerat om inrättande av ytterligare ett lantmåteridistrikt i Blekinge län. Under den punkt vi nu behandla har jordbruksutskottet hemställt om avslag på motionen av de skäl, som statskontoret anfört. Statskontoret har nämligen i remissutlåtande den 24 september 1942 anfört: »att arbetsbördan vid lantmåteridistriktet i riket under senare år synes ha icke obetydligt nedgått. Enligt statistisk årsbok utgjorde antalet tillkomna lantmåteriförrättningar under åren 1938, 1939 och 1940 respektive 29,521, 29,019 och 14,579 samt antalet andra tjänsteuppdrag under samma år respektive 2,970, 3,047 och 2,142. Enligt styrelsens förevarande framställning uppgick antalet tillkomna lantmåteriförrättningar och andra uppdrag under år 1941 till sammanlagt 20,229. Redan på grund härav hyser statskontoret tvekan rörande behovet av en ny distriktslantmätartjänst.»

Jag förstår inte riktigt sammanhanget mellan dessa siffror för hela riket och svårigheterna i lantmåteriavseende i Blekinge. Det hade nog inte skadat med en starkare motivering för att ge intryck av att en noggrann behandling av denna fråga hade förekommit i utskottet. 1939 års riksdag har ju efter förslag av Kungl. Maj:t beslutat om inrättande av ytterligare tre lantmåteridistrikt i riket, och lantmåteristyrelsen har begärt medel för att inrätta ett nytt distrikt i Blekinge. Jag är viss om att de pengar — tre eller fyratusen kronor — som detta skulle ha kostat staten, skulle varit väl använda.

Om jag bara under några minuter får upptaga kammarens tid, vill jag, utöver motionens innehåll och de siffror, jag i densamma åberopat och till vilka jag ber att få hänvisa, erinra om att riksstatistiken för åren 1936—1941 utvisar, att under dessa år avslutades i medeltal för varje distrikt i riket under år 1936 127 stycken förrättningar, under 1939 130 stycken förrättningar och under 1941 76 stycken förrättningar. Motsvarande medeltal för avslutade förrättningar för Blekinge län voro respektive 263, 264 och 149 förrättningar, alltså dubbelt så många som medeltalet för distriktet i hela riket. Medelbalansen för ett distrikt motsvarande år var för hela riket under 1936 63 stycken, under 1939 70 stycken och under 1941 57 stycken. Motsvarande medelbalans för Blekingedistriktet var emellertid 95, 139, alltså det dubbla, och 74 stycken förrättningar. Vad angår arbetsmängden i Blekinge län just nu kan jag omnämna, att den 31 december 1942 redovisades för de tre distrikten därstädes en ba-

Distriktslantmätare och extra lantmätare m. fl.: Avlöningar. (Forts.)

lans av dels 79 stycken påbörjade men icke avslutade förrättningar, dels 215 icke påbörjade förrättningar, d. v. s. 294 stycken icke slutförda förrättningar.

Det är känt, att Blekinge län sedan lång tid tillbaka haft för liten lantmäteripersonal. Sålunda påvisade överlantmätaren i länet redan 1937 i skrivelse till lantmäteristyrelsen att — under hänvisning till statistiken för åren 1930—1935 — en ökning av antalet lantmäteridistrikt var erforderlig. När lantmäteristyrelsen, som tydligen beaktat svårigheterna, i skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 september 1942 angående anslagen till bland annat distriktslantmätare för budgetåret 1943—1944 framlade förslag om ytterligare ett lantmäteridistrikt i Blekinge län, åberopade lantmäteristyrelsen, att »jämväl från ortsbefolkningens och sakägarehåll enträget påyrkats» inrättande av detta distrikt. Och jag kan, herr talman, som mångårig skiftesgodman intyga riktigheten av detta uttalande från ortsbefolkningen och sakägarna.

Det är inte alltid som inköpet av en tomt, varpå ett hus skall byggas — i många fall åt unga människor, som skola sätta bo — förberedes någon längre tid. Tomten skall också i vissa fall göras gravationsfri, och detta tar sin tid, men ingenting kan göras förrän vederbörande fått tomten avstyckad, och vad det då betyder att vänta långa tider på lantmätaren och avstyckningen — i synnerhet om det i tätbebyggda samhällen råder brist på bostäder — det förstår säkert var och en av denna kammars ledamöter. Visserligen kan lantmätaren utföra de mera brådskande förrättningarna först, och det göres säkert också så långt det är möjligt, men av den stora balansen beträffande icke påbörjade förrättningar framgår det nog, att dröjsmålet ändå kan bli olidligt.

Nu har emellertid lantmäteriverksamheten i Blekinge län alltsedan gällande jorddelningslag trädde i kraft 1928 väsentligen omfattat sådana avstyckningsförrättningar, som jag omnämnt, jämte förrättningar enligt ensittarlagen, varvid mindre bostadsområden utbrutits. Av denna verksamhet ha lantmätarna blivit så upptagna, att annan för länet betydelsefull fastighetsbildningsverksamhet uppenbarligen icke kunnat medhinnas. I den mån arbeten av sistnämnda slag förekommit, ha visserligen sådana arbeten verkställts — låt vara ofta mycket fördröjda av de mera brådskande avstyckningarna — men lantmätarna ha inte som önskvärt varit medhunnit att intressera jordägarna för andra välbehövliga lantmäteriarbeten, som icke sikta direkt på stunden utan avse en förbättrad fastighetsbildnings gynnsamma verkningar i framtiden, såsom ägoutbyten, partiella omskiftningar och dylikt.

När statskontoret avstyrkt bifall till utökning av distriktslantmätarekåren vittnar detta enligt mitt sätt att se om bristande förståelse för den just nu allmänt omvittnade nödvändigheten av en positiv fastighetsbildningspolitik, d. v. s. främjandet av en fastighetsbildning, som i görligaste mån är avsedd att förbättra rådande skiftesförhållanden och därmed de ekonomiska betingelserna för jordägarna i landet. Utan statsmakternas ingripande och tillrättläggande av denna för hela landet så betydelsefulla fråga blir denna på ett beklämmande sätt förhalad och åsidosatt. Jag skall vid denna sena timme inte i detalj ingå på detta stora spörsmål, men av vad jag anfört torde framgå, att det av riksdagen beslutade och av lantmäteristyrelsen begärda inrättandet av ytterligare ett lantmäteridistrikt i Blekinge är befogat, om tillfredsställande förhållanden skola kunna påräknas.

Jag skall, herr talman, inte framställa något yrkande gentemot ett enigt jordbruksutskott, men när frågan kommer igen hoppas jag, att utskottet skall visa mera förståelse för denna sak.

I detta anförande instämde herr *Hällgren*.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 204—214.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 215—218.

Lades till handlingarna.

Punkterna 219—228.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 229.

Lades till handlingarna.

Punkterna 230 och 231.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 232.

Lades till handlingarna.

Punkterna 233—239.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 240.

Lades till handlingarna.

Punkten 241.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 8.

Föredrogs, punktvis, jordbruksutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 5—8, 10, 13, 14, 16—18, 20—23, 25 och 27.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial, nr 8, med överlämnande till riksdagen av förteckning över av vattenfallsstyrelsen under år 1942 försålda och bortbytta tomter och områden.

§ 10.

Föredrogs vart efter annat:

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dödning av in-teckning i en från fastigheten Hättebo I⁴ i Nydala socken, Jönköpings län, försåld lägenhet;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för dödsboet efter P. E. Eriksson från By, Rödön, från betalningsskyldighet till kronan på grund av virkesköp;

nr 11, i anledning av väckt motion angående uppställande av visst villkor för rätt till skogsavverkning å nyförvärvad fastighet; och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till inköp av vägbyggnadsmaskiner; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 4, i anledning av motion angående tillförande av sakkunskap från psykiatriskt utbildade barnläkare till skoldistrikt och barnavårdssamhällen; och

nr 5, i anledning av motion angående vissa åtgärder till skydd för fiskerinäringen.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående tillgodoräknande såsom tjänstgöringstid av tid, varunder inkallade jordbrukare och jordbruksarbetare varit tjänstlediga för jordbruksarbete. *Motion angående tillgodoräknande såsom tjänstgöringstid av tid, varunder inkallade jordbrukare och jordbruksarbetare varit tjänstlediga för jordbruksarbete.*

I en inom andra kammaren väckt, till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 218, hade herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att sådana bestämmelser med avseende på inkallade jordbrukares och jordbruksarbetares tjänstledighet för jordbruksarbete utfärdades, att dylik tjänstledighet med högst en månad finge räknas som fullgjord tjänstgöringstid.

Utskottet hemställde, att här ifrågavarande motion, II: 218, icke måtte någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Nilson* i Spånstad.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Nilson* i Spånstad: Herr talman! När jag i denna fråga antecknat en reservation till utskottets, som jag erkänner, mycket välvilligt hållna yttrande, har detta skett därför att jag önskade att med ännu större eftertryck än som skett i utskottets utlåtande betona de svårigheter, som möta livsmedelsproduktionen i denna kristid.

Utskottet har bland annat stött sitt yttrande på att det ur rättvisesynpunkt icke skulle vara riktigt att medge rätt för till beredskapstjänst inkallade jordbrukare och jordbruksarbetare att få tillgodoräkna såsom tjänstgöringstid viss del av den tid, varunder de varit tjänstlediga för jordbruksarbete. Härtill må endast anföras, att beredskapens fördelning hittills varit så ojämn, att frågan om rättvisesynpunkterna i stor utsträckning är av mera teoretisk än praktisk art. Vidare vill jag åberopa, att de av jordbrukets företrädare i både officiell och inofficiell ställning, som fått tillfälle att yttra sig i mer eller mindre bestämda ordalag, förordat motionen. Sälunda har lantbruksstyrelsen tillstyrkt, dock med den begränsningen, att den tid som skulle få tillgodoräknas skulle

Motion angående tillgodoräknande såsom tjänstgöringstid av tid, varunder inkallade jordbrukare och jordbruksarbetare varit tjänstlediga för jordbruksarbete. (Forts.)

begränsas till 20 dagar i stället för en månad, såsom motionären föreslagit.

Därutöver vill jag peka på en annan omständighet, som ej beröres i motionen men som spelar en betydande roll för frågans bedömande. Det har visat sig, att jordbruksarbetare, efter det de under fjolåret kommit till insikt om att de kunde bli inkallade på nytt eller fingo bli kvar vid hemförlovningen, varit mindre intresserade av att ta ut den permission som tilldelats dem. Detta är för övrigt helt naturligt. Ledigheterna för sådd- och skördearbeten infalla under de tider, då jordbruket pressar både företagare och anställda synnerligen hårt. Både under vårbruk och skörd får en jordbruksarbetare finna sig i att arbetet forceras i görligaste mån, och att övertid till gränsen för mänsklig prestationsförmåga kan tas ut både kvällar och söndagar. Det är förklarligt, att den arbetare, som ligger i beredskapstjänst med utsikt till dels permission för att sättas in i detta hårda arbete och dels till att bli inkallad på nytt vid ett senare tillfälle för att fullgöra de dagar han gjort civil beredskapstjänst inom jordbruket, tvekar att på nytt begagna permissionen för detta ändamål. Då alla torde vara överens om att största möjliga livsmedelsproduktion inom ramen för våra resurser är synnerligen önskvärd, har jag velat ge uttryck åt detta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen med den ändringen, att den tid, varmed permission för jordbruksarbete skall räknas såsom fullgjord beredskapstjänst, skall bestämmas till 20 dagar, såsom kungl. lantbruksstyrelsen föreslagit.

Herr Ljungberg: Herr talman! Reservanten har ju erkänt, att han finner utskottets motivering synnerligen välvillig. I själva verket kan man nog säga, att en mera välvillig motivering knappast kunde ha åstadkommit. Att icke inkallelserna till beredskapstjänst drabba alla lika är ju både känt och erkänt, men detta förhållande beror icke därpå, att någon viss kategori har fått intaga en särställning jämfört med andra kategorier. Om man nu skulle tillskapa en sådan ordning, skulle man i själva verket slå fast en ny princip, som skulle komma att verka orättvist. Så har utskottet bedömt denna sak. Om jordbruksarbetare anse sig icke böra använda permissionsmöjligheterna, därför att de äro rädda för att åter bli utkallade, sedan den mest bråda tiden för jordbruket med sådd och skörd är över, så måste det betecknas såsom ett ganska underligt förfarande av yrkesmän.

Jag tror icke, att jag behöver gå närmare in på utskottets motivering för sitt ställningstagande, utan ber endast, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till det av herr Nilson i Spånstad under överläggningen framställda yrkandet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen rörande avfattningen av sådana kungl. propositioner, som avse ändringar i gällande författningsbestämmelser.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till folkköksverksamhet;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till uppförande och drift av en fabriksanläggning för tillverkning av syntetiskt gummi m. m.; och

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån för ombyggnad av lastautomobiler för bruk med personbilsringar m. m.;

från andra lagutskottet:

nr 90, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

från jordbruksutskottet:

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till inköp av vägbyggnadsmaskiner; samt

från bankoutskottet:

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för Konungen att medgiva undantag från gällande bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.30 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 27 mars.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talman-
nen.

§ 1.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilan-
de propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 183, med förslag till lag om
förskottering av underhållsbidrag till barn (bidragsförskottslag); samt

till statsutskottet propositionen, nr 184, angående ersättning till barna-
vårdsnämnderna för bidragsförskott.

§ 2.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitte-
rades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 324 av herr *Nilsson* i Göteborg;

nr 325 av herr *von Seth m. fl.*;

nr 326 av herrar *Håstad* och *Dickson*;

nr 327 av herr *Lindmark m. fl.*;

nr 328 av fröken *Nygren* och herr *Severin* i Gävle;

nr 329 av fru *Gustafson*;

nr 330 av herr *Pettersson* i Hällbacken *m. fl.*;

nr 331 av herr *Sköldin m. fl.*; och

nr 332 av herr *von Friesen m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionen nr 333 av herr *Lindmark*; samt

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 334 av herr *Hedlund* i Östersund;

nr 335 av herr *Jacobson*;

nr 336 av herr *Fast*; och

nr 337 av herr *Jacobson m. fl.*

§ 3.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 182, an-
gående fortsatt tullfrihet för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktrans-
portmateriel.

Denna proposition bordlades.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-
ställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riks-
statens fjärde huvudtitel, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verk-
samsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatsens sjunde huvudtitel, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatsens tionde huvudtitel, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till telefonstationsbyggnad i kvarteret Jericho i Stockholm;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid kommunikationsverken jämte en i ämnet väckt motion;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ökning av malmbrytningen i Luossavaara gruvfält;

nr 52, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1943/44 till avlöningar vid universitetet i Uppsala;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en försvarets bostadsanskaffningsnämnd;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av vissa byggnader å Ladugårdsgårde i Stockholm;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statsens allmänna fastighetsfond gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående visst ägoutbyte mellan kronan och Jönköpings stad m. m.;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av Malmö—Simrishamns m. fl. järnvägar jämte en i ämnet väckt motion;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för statsens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1943/44 m. m.; och

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss förhöjning av understöd åt f. d. specialtobakshandlare; och

nr 18, i anledning av väckt motion om befrielse från skyldighet att erlägga automobilskatt;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin, m. m.;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 26 april 1940 (nr 272) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 december 1941 (nr 925) om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanks, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.; och

nr 26, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster;

andra lagutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av väckta motioner om rätt för tjänstemannaorganisationerna att i vissa mål representeras i arbetsdomstolen, arbetsrådet och försäkringsrådet;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till statens centrala frökontrollanstalt och statens växtskyddsanstalt av vissa områden av kronoegendomen Bergshamra nr 1 i Stockholms län; och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa fastigheter, som disponeras av veterinärinrättningen i Skara;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion angående fördelningen av vissa lotterimedel; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av motion angående viss ändring av hälsovårdsstadgans bestämmelser om bostads beskaffenhet.

§ 5.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 8, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatsens åttonde huvudtitel, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.08 e. m.

In fidem
Sune Norrman.